

∞

Ο ΠΑΠΑ ΤΡΕΧΑΣ,

ΔΙΗΓΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ,

ὑπὸ

Α. ΚΟΡΑΗ.

N. 70

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΓΡ. ΑΛΚΟΝΙΑΣ.

—
1882.

Ο ΠΑΠΑ ΤΡΕΧΑΣ,

ΔΙΗΓΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ,

Ἐν εἵδει προλεγομένων εἰς τὰς τέσσαρας
πρώτας ῥαφωδίας τοῦ Ὀμήρου,

ὑπὸ

Α. ΚΟΡΑΗ

Δαπάνη

Μ. Δ. ΚΑΛΟΠΟΘΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ

1934/4476

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΙΣ «ΛΑΚΩΝΙΑΣ»

—
1882.

Ο ΠΑΠΑ ΤΡΕΧΑΣ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑ ΑΜΑΚΙΝΟΝ

ΕΝ ΤΩ ΕΤΩ 1888

9 4/4

330

28242

28242

3 20 20

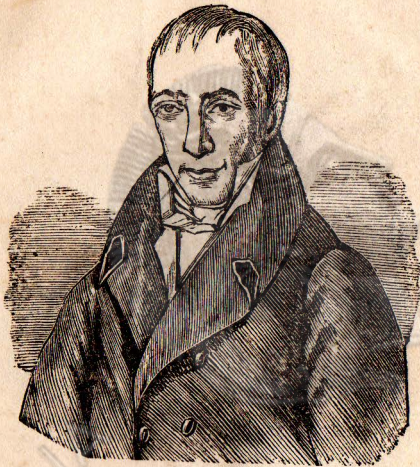
4 4

ΕΝ ΑΝΘΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΕΤΩ 1888

1888

Κ. 20

Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Αθήναις Κόρινθος

Ο ΠΑΠΑ ΤΡΕΧΑΣ

α Παράξενον ἴσως, φίλε, θέλει σὲ φανῆ, ὅτι σὲ γράφω, ὄχι ἀπὸ τὴν ἔνδοξον τῆς ἐνδόξου νήσου Χίου πόλιν, ἀλλ' ἀπὸ ταπεινὸν αὐτῆς χωρίον, τὴν Βολισσόν.

α Εἰς τὴν μελετωμένην (ὡς καὶ ἄλλοτε σ' ἔγραψα) ἔκδοσιν τοῦ Ὅμηρου, παρὰ τὴν πτωχὴν μου βιβλιοθήκην, οὐδεμίαν ἄλλην βοήθειαν ἔχων, ἀκόλουθον ἦτο βέβαια νὰ προτιμήσω τὴν πόλιν, ὡς συνειθίζουσιν αὐτοῦ ὅσοι καταγίνονται εἰς συγγραμμάτων τινος σύνθεσιν, ἢ ἔκδοσιν, νὰ μεταφέρωνται εἰς τὰς πόλεις, ὅπου καὶ βιβλιοθήκαι πλουσιώτεραι, ἱκαναὶ νὰ τοὺς βοηθήσωσι, καὶ ἄνδρες εὐρίσκονται σοφώτεροι, καλοὶ νὰ τοὺς συμβουλεύσωσιν, ἐὰν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ.

α Ἄλλ' ἡ κατάστασις, φίλε, τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων δὲν ὁμοιάζει ἀκόμη, οὐδ' ἠξέυρω πότε μέλει νὰ ὁμοιάσῃ, τὴν κατάστασιν τῶν πόλεων τῆς σοφῆς Εὐρώπης. Δὲν μᾶς λείπουσι πλούσιαι πόλεις, στολισμέναι μὲ λαμπροὺς οἴκους, μὲ ναοὺς μεγαλοπρεπεστάτους, μὲ νασοκομεῖα πρόσφορα εἰς

τὰς σωματικὰς ἀρρώστιας, καὶ ὅμως δὲν ἔχομεν ἀκόμη σχολεῖα ἱκανὰ νὰ θεραπεύσωσι τοῦ νοῦ τὰς ἀσθενείας. Πῶς εἶναι ἄξιον νὰ ὀνομάζωνται σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκεις σχεδὸν καμμίαν ἀπὸ τὰς σοφὰς ἐκδόσεις τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀκαδημαϊκὰς συναγωγὰς μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν διατριβῶν, καὶ ἐν ἀπὸ τὰ περὶ οὐδὲν συγγράμματα τῆς σοφῆς Εὐρώπης; Εἶναι φανερὸς περιπατημὸς νὰ ἐπαγγέλλωνται διδάσκαλοι τῆς προγονικῆς γλώσσης, ὅταν ἀκόμη κατὰ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα παραδίδουσι γραμματικῶν καὶ ῥητόρων στοιχειώδη βιβλία, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἢ δὲν ἠκούσθη ποτέ, ἢ πρὸ πολλοῦ ἔπαυσε ν' ἀκούηται, εἰς τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην· ὅταν καὶ αὐτὸν τὸν Ὅμηρον, τὸ μέγα καύχημα τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἀναγινώσκουσιν ἀκόμη εἰς παλαιωμένας ἐκδόσεις. Τίς ἤθελεν, ὦ φίλε μου, πιστεύσει, ὅτι μόνος ἐγὼ σχεδὸν εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην νῆσον ἔχω τὰς Ὀμηρικὰς ἐκδόσεις τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, Ἐϋνίου καὶ Οὐόλοφου; Ἄμποτε ὄσων ἔχω βιβλίων νὰ μὴ ἦσαν μυριάκις περισσότερα ὅσα μὲ λείπουσιν!

« Εἰς τοσαύτην ἐμπεριδεμένος ἀμνηχανίαν, καὶ

ἀποφασίσας νὰ ζητήσω τόπον ἤσυχον καὶ ἐπιτη-
δειον εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου, ἐδιάλεξα τὴν
Βολισσὸν τόσον προθυμότερον, ὅσον οὐδὲ πτωχο-
τέρα τῶν ἐνδόξων πόλεων εἶναι εἰς βιβλία, καὶ με-
ταξὺ τῶν πτωχῶν Βολισσινῶν, ὡς λέγουσιν, ἔγρα-
ψεν ὁ Ὀμηρος τὰ παίγνιά του, μαρτύριον καὶ τοῦτο,
ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς ὄλας νή-
σους φιλαστειότεραν Χίον.

« Ἄλλὰ πρὶν σὲ φανερώσω τὸν τρόπον τῆς ἐκ-
δόσεως, καλὸν εἶναι νὰ δώσω μικρὰν ἰδέαν τῆς
ἐνταῦθα διχωγῆς μου, πολὺ πλεόν ἐπιτηδειότερας
εἰς τῶν παιγνίων παρὰ εἰς τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμή-
ρου τὴν ἔκδοσιν.

« Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον
τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τὰ ἄλλα του πολλὰ
προτερήματα καυχᾶται, καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον
ὄν εὐρίσκειται, παμπᾶς ν' ἀναγινώσκη παρ' αὐτὸν
ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς
τῆς ἑορτῆς τῶν Χρισουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν ἐσυνέ-
θη νὰ πτερνισθῆ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρᾶ,
ὥστε νὰ σθέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψαν,
συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μετα-
ξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὁλό-
κληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μα-

κρῶνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σῦνηθες.

« Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ Τρέχας· καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἢ τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

« Καυχᾶται πρὸς τοῦτοις καὶ εἰς ἐξηκοντατέσσαρα ταξείδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἰς τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξηκοντατέσσαρα χωρία χωρὶς κίνδυνον κανένα θαλάσσης.

« Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξείδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητῆς, μὲ σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο μικρὰ παιδάρια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπᾶ Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μὲ ἠρώτησεν ἑκστατικός. Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι; — Τὴν Ἀγγλικὴν, τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἑκστασις του ἔγεινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρήσῃ τοῦ Βολισσινουῦ Ὀδυσσεῶς ἡ κε-

φαλή πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον, ποίαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτὸν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἑγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι γελᾷς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπαῦ Τρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρῶν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους, «Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν Ἑγγλέζικα!»

«Γέλα, φίλε, ὅσον θέλῃς, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσιμον Παπαῦ Τρέχαν. Ναί! σεβάσιμος ἀληθῶς εἶναι, ὡς τὸ λέγω. Μ' ὄλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρησιόθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν, καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

«Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κἀνένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρα-

νοκατάβατος εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ τὴν ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτὸν, ἔπεμψε τὸν υἱὸν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποῖαν ἔδοκίμασε χαρὰν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιέτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν, καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ὁ Ὅμηρος ἦτο χριστιανός; Ἀδύνατον ἦτο, τὸν εἶπα, ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἔννεακοσίου πρὸ Χριστοῦ. Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποιήσιν δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόει ὁ φιλάνθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσει τὸν Ὅμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχήτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγχινοῖάν σας τὴν ἐξήγησιν. Ποῖαν, εἶπέ με, συγγενεῖαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἢ ποιήσις μὲ τὴν θαυμάζομένην ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ποιήσιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς ταιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθ' ἡμέραν, προσαρμόζων τοῦ ψαλτηρίου ῥητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογὴν.

« Μὲ ἐρώτησε προχθὲς, ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἐφοῦ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον. - Πῶς, Δέσποτά μου ; — Ἐχομέν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν λείπει οὔτε πλοῦτος, οὔτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Ἄν δ' αἰμίμηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εὐστάθιος ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειαζομένας εἰς τὸν Ὅμηρον ἐξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἄγιον..., τὸν ἄγιον..., τὸν ἄγιον.... (ἀπαριθμήσας ὑκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσει χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δεῖξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των. — Πολλοὺς (ἀπεκρίθη) ἀφ' ὧν ὄνομασες ἐγνώρισα προσωπικῶς ἀληθῶς ἀνδρας ἱεροὺς καὶ σεβασμίους, οὐδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως

ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα
ὄλην τὴν περασμένην μου ζωὴν· ἢ θέλεις, δέ-
σποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βο-
λισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης ;
' Ἀλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο, μὲ λέγει, ἀντιπαθῆς, δὲν θέ-
λεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆ τὴν ἰδιχὴν μου βοή-
θειαν. Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε,
ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν
ἐκπληξίν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλοῦ τὰ τέκνα λα-
λοῦντα τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πο-
λυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βο-
λισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπέ τις νὰ ἐλπίζῃ βοή-
θειαν ; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπλη-
ξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπᾶς δύο
γρόσια. Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στε-
φάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα δὲ δίδω,
πλειότερα ἂν εἶχα, πλειότερα μετὰ χαρᾶς ἤθε-
λα σὲ δώσει, διὰ νὰ τυπωθῆ τοῦ συμπατριώ-
του ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποιήσεις, τὸν ὁποῖον ἐπε-
θύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρί-
σκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι
καλὸς πατέρας, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγ-
γέλλει τὸ στερέωμα.

« Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ

μάθης πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην
συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ παπᾶ· τὴν ἔλαβα, ἀσπα-
ζόμενος μὲ δακρυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν πλου-
σίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ
μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παραίτησιν, τὴν ἀγα-
θὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μὲ ἐφάνη νοστιμον
νὰ ὀνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου, *Βο-
λισσινὴν ἔκδοσιν*, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑ-
πέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν
ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς
ἐκδόσεως.

« Ἀκούσατε ἄλλο θαυμαστότερον· οἱ κάτοικοι
τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἡ
πολλὰ μικρά των ἐκκλησία ἐμπορεῖ νὰ χωρέσῃ
τριπλασίους· οἱ πλουσιώτεροι ἐπεθύμησαν νὰ πλα-
τόνωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην
αὐτῶν εἰς τὸν Ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμ-
βούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζομέ-
νην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ
ἔργον. Ἀφοῦ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σε-
βάσμιος οὗτος Παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ
τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· *Τέχνα
μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα,
ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς*

ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθ' ἀρκετοὶ νὰ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἤξεύρουσιν οὔτε νὰ ἀναγινώσκωσιν οὔτε νὰ γράφωσιν πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεσιότερον εἰς τὸν Θεὸν ἢ θέλαμεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρῶνται ἀπ' αὐτῶν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιραζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἢ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὄλην τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν φωμοζητείαν. Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε; Δέν σε φαίνεται ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς τῆς Βολισσοῦ φρονιμώτερος καὶ θεοσεβέστερος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἔκοψε τὰ σιτηρέσια τῶν διδασκάλων, διὰ νὰ οἰκοδομῇ λαμπρὰς ἐκκλησίας;

« Ἀφίνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενης τὸ ὑπέρμετρον μάχος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποιον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδῆμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, περιήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς κάμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί

uapuri i nazos son *Maada* *Leixas*; *Leixu* ay
 opojavlor va lor apofayy va d'adid'antad
 lod hr' epurpian ay *Bozavot*. *Mizy* e
 padar o' *Laizavon* *Bozavot* lo d'apoodh
 unlor ayavlof piza d'oloduyva lod lo u' e
Leixar andoy uai p'aduyy pi' d'auyva
 d'apoodh ay pi' va lor epurpian. *Apin*
 o' *vixt* va d'apoodh odour d'apoodh e'opofh
 vuar ay epu' zov p'aduyy lo u' ruyvato
 lod *Leixu* uai p'aduyy d'lar epurpian ay avlor,
 d'at' d'apoodh va ruyvato d'at' d'apoodh
 d'lar, *Leixu* *Leixu* d'apoodh: - e' *Epur*
Leixu, *Epur* d'apoodh. *Leixu* d'apoodh d'apoodh
 va d'apoodh ay lor d'apoodh p'aduyy, *Epur*
Leixu d'apoodh e' d'apoodh ay ay epu' va
 d'apoodh uai va u' d'apoodh ay ay ay ay ay
 d'apoodh p'aduyy ay ay ay ay ay. *Leixu* *Leixu*
Leixu d'apoodh d'apoodh d'apoodh d'apoodh;
Leixu *Leixu* ay ay ay ay ay *Bozavot* u' d'apoodh
 p'aduyy pi' d'apoodh ay ay ay ay ay d'apoodh
 d'apoodh d'apoodh d'apoodh, *Leixu* d'apoodh ay ay ay
 p'aduyy ay ay ay ay ay ay ay ay ay ay ay
 d'apoodh d'apoodh ay ay ay ay ay ay ay ay ay ay

Equusque non videretur tamen de iudicis
lor iduor pas. To danyalobiquis tana
lo' egor loto, der lo rpidus, pise, at epl
ayudas duryalnuor;

Tonlos vira, epe, et or lo' ruyyodger,
o' d'ogrolales nai' e'vadpues' e'vayigros' ruy
Bozaron. Etai' d'eddr' pudy' d'euacale' o' ruy
yalouud' lo' ruyior' nai' uand' duoyin' ruy
doy' uoyudor' luy' uayid' lo' ruyior' d'eyo' d'et
rnyipua' d'eyo' luy' d'uyson' ruyior' lo' labaud'
d'eyo' ruyaludon' nai' loto' ruy' d'eyo' ruyad' ruy
puy' o' ruyior' puy' o' d'eddr' d'eyo' ruyior'
ruy' d'uday' ruyal' nai' ruyior' ruyior' luy'
d'eyo' nai' d'eyo' d'eyo' luy' ruyior' lo' d'eddr'
puy' ruy' d'uyud' d'eddr' ruy' ruyior' d'eddr'
nai' auaripa' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
ruy' lo' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
nai' puy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'

Muyos' ye puyos' a' lo' d'eddr' d'eddr' ruyior'.
Muyos' luy' ruyior' ruy' luy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
nai' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'
ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' d'eddr' ruy' ruyior' ruy'

Μόλις τὴν ἐνόησε κυλιομένην ὁ εὐλογημένος Παπᾶ Τρέχας, καὶ κινούμενος αὐτομάτως πρὸς αὐτὴν, τὴν ἀρπάζει μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ἀφοῦ ἐταβακίσθη μοῦ τὴν βάλλει εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ταύτης ἐξ ὀπίσω τὸ ἀντιδῶρον, οὐδ' αὐτὸ παντάπασι καθαρὸν ἀπὸ ταβάκων.

« Ἄτοπον ἦτο χωρὶς ἀμφιβολίαν τοῦτο· ἀλλ' εἰς τὸν Παπᾶν τῆς Βολισσοῦ ἡ τοιαύτη ἀτοπία παραβλέπεται καὶ διὰ τὰ πολλά του προτερήματα, καὶ διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία τὸν ἐμπόδισε νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην παρὰ τὸν μοιρασμὸν τοῦ ἀντιδώρου εἰς τίποτ' ἄλλο νὰ προσέχῃ δὲν ἔπρεπε. Πόσον εἶναι ἀτοπώτεροι, ὅσοι καὶ παιδεῖαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ θεοσέβειαν ὑποκρινόμενοι, δὲν παύουν νὰ σκανδαλίζωσι καθ' ἡμέραν τοὺς ἀκούοντας μὲ τὰς ἀναισχύντους συκοφαντίας κατὰ τῶν ὅσοι ἐπαινοῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμβάζωσι προθυμοῦνται τὴν παιδεῖαν !

« Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινὲς, κακῶς γραμματισμένοι ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δεῖξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας

αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρήσκους. Δὲν ἤθελαν εἶσθαι εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες, ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἤθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, ὅστις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἢ ἀμαθία παρὰ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν;

« Εἶναι, φίλε, βέβαιον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν εὐρίσκει τις ἄνθρωπον χρηστὸν, παρὰ μεταξὺ τῶν ὅσοι χωρὶς μέθοδον ὀρθὴν ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἷτιον εἶναι, ὅτι ὁ παντάπασιν ἀπαιδευτος ὁμοιάζει τὸν παντάπασι τυφλόν· καὶ ἂν ἡ φύσις δὲν τον ἔκτισεν ὀλότελα ἠλίθιον, φοβούμενος τὴν πτώσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξ ἐναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μέτοχος, φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλεόν τῶν ἄλλων, τολμᾷ νὰ περιπατῇ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν κρατῇ εἰς τὰς χεῖρας καὶ βακτηρίαν, συντρίβει ὅτι τὸν ἀπαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἶδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς κλῆν νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἀρρώσκει ἢ κεφαλὴ του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἶναι περίγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν του τὴν ψυχὴν.

« Ἴδου, φίλε, καὶ ἡ Βῆτα Ῥαψοδία τῆς Ἰλιάδος. Μετὰ σχεδὸν ἐξ ἔτη ἀπὸ τῆς Ἄλφα 1 θε-

λεις ἐκφωνήσειν θαυμάζων. Ἄλλ' ἄκουσε, παρακα-
λῶ σε, πρῶτον τῆς μακρᾶς διακοπῆς τὰς αἰτίας,
τὰς ὁποίας δὲν θέλεις βέβαια ὀνομάσειν προφάσεις.
Περὶ τὸν με φαίνεται νὰ σ' ἐνθυμίσω πάλιν τὰς
πολλὰς μου ἄλλας καὶ βαρεῖας ἀσχολίας· ἀρκετὴ
τοῦ βάρους των ἀπόδειξις εἶναι ἡ μακρὰ μου ἀρρώ-
στία. Δύο χρόνους ὀλοκλήρους διέκοψα τὸ ἔργον
μου, καὶ ἤθελε μοῦ κόψειν καὶ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς,
ἐὰν ὁ καλὸς καὶ τίμιος Παπᾶ Τρέχας δὲν μ' ἐσυμ-
βούλευε ν' ἀποχαιρετήσω τοὺς ἰατροὺς, καὶ ἀρκού-
μενος εἰς τὴν δίαίταν νὰ προσμένω τὴν θεραπείαν
ἀπὸ τὴν φύσιν.

Μάθε καὶ δευτέραν ἄλλην αἰτίαν τῆς διακοπῆς,
ἂν δὲν σε πληροφορῇ ἡ πρώτη. Νὰ τὴν διηγηθῶ
δὲν εἶναι δυνατὸν χωρὶς τὴν περὶ τοῦ Παπᾶ Τρέχα
διήγησιν· καὶ πρόσεχε μὴ σε σκανδαλίση τοῦτο, ὡς
ἀνοίκειον πλέον εἰς τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον θέλεις
ἀκούσειν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τοῦ σεβασμίου
ιερέως. Τὸ παρωνύμιον ἔπαυσε νὰ ἦναι σκῶμμα,
ἐπειδὴ αὐτὸς στέργει νὰ παρονομάζεται οὕτω, διὰ
νὰ μὴν δώσῃ (λέγει) ὑποψίαν, ἔτι φοβεῖται πλέον
τὰ ὀνόματα παρὰ τὰ πράγματα.

κα "Ὅταν ἡσχολούμην εἰς τὴν Ἄλφρα Ἰασην, ἤρχετο
σχεδὸν καθ' ἡμέραν εἰς τὸ σπουδαστήριον

μου, περιεργαζόμενος, και ἀναγκάζων με πολλάκις νὰ τοῦ ἐξηγῶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὅτι ἔγραφα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Κατ' ἀρχὰς τὸ πρᾶγμα μ' ἐφάνη ὀχληρὸν, διὰ τὴν προξενουμένην τοῦ ἔργου μου διακοπὴν· ἀλλὰ βλέπων και τὴν φιλομαθίαν τοῦ ἱερέως, και ποτε ἀκούων ἀστείας, ἀλλ' ὀρθὰς και ἀπὸ τὸ στόμα του ἀπροσδοκίτους περὶ πολλῶν πραγμάτων κρίσεις, ἐνθυμήθην τὴν παροιμίαν,

Πολλάκι και κηπουρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπε,

και ἔκρινα, ὅτι πλειότερα τῆς ἐνοχλήσεως ἐγίνετο ἢ ἐκ τῆς συνομιλίας του ὠφέλεια.

α Μὲ ἠρώτησε πολλάκις, ἀν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ μάθησις ἦτο δύσκολος. Συλλογιζόμενος τὴν ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἡλικίαν τοῦ ἐρωτῶντος, και πλέον (νὰ σ' ἐξομολογηθῶ τὴν ἀλήθειαν) προβλέπων, ὅτι ταύτης τῆς διδασκαλίας τὸ βάρος ἐμελλε νὰ προστεθῆ εἰς τὰ λοιπὰ μου βάρη, τοῦ αὔξησα ὑπέρμετρα τὰς δυσκολίας. Τοῦτο τὸν ἠσύχασε πρὸς καιρὸν, και δὲν μ' ἀνάφερε τι πλέον περὶ τῆς εὐγενικῆς ἐπιθυμίας ταύτης, τὴν ὁποίαν εὐχομαι νὰ γεννηθῆ εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων τῶν ἀπαιδευτῶν ἱερέων, και νὰ γεννήσῃ εἰς αὐτάς

δσα καλά ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱεροῦ Πατρῶ Τρέχα.

α' Ἄλλ' ὅταν μ' ἔστειλε τὴν Ἄλφα ραψωδίαν τυπωμένην, ἠθέλησα κατ' ἀρχὰς νὰ τὴν κρύψω, φοβούμενος μὴ τὸν κακοφανῶσιν ὅσα εἶπα, ἢ μᾶλλον εἶπες σὺ ἀθελήτως μου, εἰς τὰ Προλεγόμενα. Ματαΐα ἢ προφυλακὴ, καὶ ματαιότερος ὁ φόβος. Ἦρπασεν ἐν ἀπὸ τὰ σώματα τῆς Ῥαψωδίας, κ' ἔβαλε πάραυτα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ Προλεγόμενα· ἐνόσφ τὰ ἀνεγίνωσκεν ἐκεῖνος μὲ προσοχὴν, ἐπρόσμενα μὲ ψυχὴν ἀνήσυχον ἐγὼ τῆς ἀναγνώσεως τὸ ἀποτέλεσμα. Ὅταν εἶδα μάλιστα τὴν ταβακοθήκην σειομένην εἰς τὰς χεῖράς του, ἐνόμισα, ὅτι ἀνοίγεται ὁ ἀσκὸς τοῦ Αἰόλου, νὰ ἐκφυσῆσῃ φοβερὸν ἀνεμοστρόβιλον. Δὲν ἤμπορεῖς ὅμως νὰ φαντασθῆς, φίλε, μὲ πόσῃ ἔκπληξιν ἤκουσα ἀπὸ τὸ χρυσοῦν του στόμα, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, τὸ Ἔχε τὴν εὐχὴν μου, τέκνον! Τοῦ ἐζήτησα συγχώρησιν διὰ κἄν τὸ περὶ τοῦ ταθάκου μέρος τῶν Προλεγομένων· καὶ αὐτὸς μ' ἐξέπληξε περισσότερον μὲ τὰ ἐξῆς λόγια.

« Τοῦτο μόνον ἡμάρτησες, τέκνον, ὅτι δὲν ἀνεκάλυψες ὅλα τὰ σφάλματα, ἀλλ' ἠρκέσθης εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας μωρίας μου μόνας. Ὡφέλιμον ἦτο νὰ

μάθωσιν οἱ ὁμοιοί μου ἱερεῖς, καὶ ἔτι πλεόν οἱ χειροτονοῦντες αὐτούς, ὅτι ἐάν εἰς τοὺς κοσμικοὺς ᾄναι ἐλάττωμα ἢ ἀπαιδευσία, εἰς τοὺς ἱερωμένους γίνεται καταισχὺνὴ ἀσυγχώρητος. Εἶναί τι ἄλλο αἰσχρότερον παρὰ νὰ ἐπαγγελλώμεθα ὁδηγοὶ τυφλῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἔχωμεν ὄρασιν, διδάσκαλοι τῶν ἀμαθῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἐδιδάχθημεν κἂν ὅσον νὰ καταλαμβάνωμεν τὰ ἱερά τῆς θρησκείας βιβλία, καὶ νὰ διακρίνωμεν τὰ βαρύτερα τοῦ ἐπαγγέλματος ἡμῶν χρέη; Ἄλλ' ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ τί πλεόν ἔχω τώρα νὰ κάμω; Νὰ καταρῶμαι τὴν ἡμέραν, ὅταν ἀσυλλόγιστα ἐφορτίσθην τόσον ἀνάρμοστον εἰς τὴν δύναμίν μου βάρος, ἢ τὸν ἀσυλλογιστότερόν μου χειροτονητήν, ὅστις οὔτε τὸ φορτίον, οὔτε τὸν φορτιζόμενον ἤτο καλὸς νὰ διακρίνη; Εἰπέ με, τί πλεόν ἔχω νὰ κάμω;

«Ἐπεθύμησα, φίλε, νὰ σ' ἔχω παρόντα, ὅταν ἐπρόφερε τὸ τελευταῖον τοῦτο, *Εἰπέ με, τί πλεόν ἔχω νὰ κάμω*; Σὲ εἶπα τὸ μικρὸν ἀνάστημα τοῦ σώματός του· σὲ λέγω τώρα, ὅτι εἶναι καὶ μελαγχροινὸς τὴν ὄψιν, κ' ἔχει τὰ κινήματα τοῦ λοιποῦ σώματος, πλὴν τῶν ποδῶν (διὰ τοὺς ὁποίους ὠνομάσθη καὶ Παπᾶ Τρέχας), ἤσυχα καὶ εὐτακτα. Ὅλα ταῦτα ἠλλοιωθήσαν τὴν ὥραν ἐκείνην· ὕψωσε,

στηριζόμενος εἰς ἄκρους τοὺς πόδας, τὸ σῶμα, ἐκίνει
μὲ παραγμὸν πολὺν τὰς χεῖρας· καὶ ὁ παραγμὸς
ἔκαμε τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου του μαυροκόκκινον·
εἰς βραχυλογίαν, ὡμοίαζεν ἄνθρωπον ἀπηλπισμέ-
νον, ἕτοιμον νὰ πράξῃ κἀνὲν ἄτοπον.

« Εἰπέ μου, τί πλεόν ἔχω νὰ κάμω ; Νὰ ξεπα-
παδωθῶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων. » Ἀλλην θεραπείαν
τῆς δυστυχίας μου δὲν εὐρίσκω, παρὰ νὰ διδαχθῶ
τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ διδάσκαλός μου, τέ-
κνον, μέλλεις νὰ γένῃς σύ. » Μετὰ χαρᾶς, τὸν
ἀπεκρίθη, διὰ νὰ τὸν γαληνίσω· καὶ πάραυτα
καὶ τὸ σῶμά του ἔγεινε μικρὸν, ὡς ἦτο πρότερον,
καὶ ἡ ὄψις ἀνέλαβε τὸ φυσικόν της χρῶμα, καὶ
λησμονήσας, ὅτι εὐρίσκετο εἰς στενὸν κοιτῶνα,
ἔωρμησε νὰ τρέχῃ χωρὶς φόβον νὰ κτυπήσῃ τὴν
κεφαλὴν εἰς τοὺς τοίχους. Τὸν ἠρώτησα πότε ἐ-
πεθύμει ν' ἀρχίσω τὴν παράδοσιν.

« Ἄν ἦτο δυνατόν (μ' ἀπεκρίθη,) παρευθὺς· ἀλλὰ
δὲν ὑποφέρω διὰ πρῶτον τῆς διδασκαλίας σου
μισθὸν νὰ βλάψω τὴν ὁποῖαν μόλις ἀναλαμβάνεις
ὑγείαν. » Ἄς προσμείνωμεν νὰ δυναμωθῆς καλὰ,
καὶ τότε βάλλομεν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου δι' ἐμέ,
καὶ μεγαλητέρου ἴσως διὰ σέ κόπου τούτου. Κ'
ἐπειδὴ ὁμολογεῖς, ὅτι ὠφελήθη ἡ ὑγεία σου ἀπὸ

τὰς συμβουλὰς μου, ἄκουσε καὶ ταύτην μου τὴν συμβουλήν. Γνωρίζεις τὴν συνήθειαν νὰ περιέρχωμαι, τὴν παροῦσαν ὥραν τοῦ φθινοπώρου, τὰ χωρία τῆς νήσου καὶ νὰ ἐπισκέπτομαι τοὺς ἐκεῖ ἐφημερεύοντας ἱερέας φίλους μου. Ἄν μὲ συνοδεύσης, καὶ τὴν ὑγείαν σου θέλεις στερεώσῃς, καὶ πολλὰ πράγματα μάθῃς, τὰ ὅποια ἴσως ποτὲ δὲν ἐσυλλογίσθῃς. Ἐκεῖ θέλεις γνωρίσῃς ἐφημερίους πολλοὺς ἰδιώτας, ὡς ἐμὲ, καὶ τινὰς ὀλίγους στολισμένους μὲ παιδείαν, καὶ παρατηρήσῃς ἀπὸ ταύτην τὴν διαφορὰν τῶν ποιμένων, πόσον διαφέρουσιν οἱ ποιμαίνόμενοι».

« Ἐσυνώδευσα λοιπὸν, φίλε, τὸν σεβάσμιον τῆς Βολισσοῦ ποιμένα τρεῖς ὄλους μῆνας εἰς τὴν περιήγησιν ταύτην· καὶ τὴν μὲν ὑγείαν μου ἀληθῶς ἐπροφήτευσεν, ὅτι μέλλει νὰ στερεωθῇ· περὶ δὲ παρατηρήσεων, πλείοτερα ἔμαθ' ἀπ' αὐτόν, παρὰ ὅσα ἠμπόρουν αὐτὸς νὰ ἐξετάσω μεταξὺ χωρικῶν ἀγνώστων εἰς ἐμέ. Ἡ κρίσις τοῦ Παπαῦ Τρέχα (πρᾶγμα σπανιώτατον εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους) μ' ἐφάνη πολλάκις ὀρθή· καὶ εἰς ἄλλο ν' ἀναφέρω ταύτην τὴν ὀρθότητα δὲν ἔχω, παρὰ εἰς τὴν φυσικὰ ἀθόλωτον ἀπὸ πάθη ψυχὴν του. Ἀναβάλλω νὰ σὲ διηγηθῶ ἄλλην φορὰν ὅσα μᾶς ἐσυνέβησαν

εἰς τὸ ταξείδιον, τὰ πολλά, ἀστεῖα, ὀλίγα δὲ καὶ τῆς φορτικῆς κωμωδίας ἄξια. Ὅ,τι μάλιστα μοῦ ἐκίνησε τὴν ψυχὴν, ἦτο νὰ βλέπω, πῶς ἐπροσφέρετο ὁ μέλλων μαθητῆς μου πρὸς τοὺς ἱερέας καὶ πρὸς τοὺς χωρικούς· μὲ πόσῃν ἐκείνοι φιλοφροσύνην ἐδέχοντο καὶ αὐτόν, ὡς φίλον πρὸ πολλοῦ γνωστόν, καὶ ἐμὲ τὸν ὁποῖον ἐπαρουσίαζεν εἰς αὐτούς, ὡς μέλλοντα διδάσκαλόν του. Ὅσακις τὸν ἠρωτοῦσαν περὶ τῆς υγείας του, ἀπεκρίνετο μὲ Λακωνικὴν βραχυλογίαν· ἀλλ' ἐάν τις τὸν ἠρώτα περὶ τῆς κυρᾶς Παπαδίας, ἢ τῶν τέκνων του, ὁ φιλόστοργος ἀνὴρ καὶ πατὴρ ἔλεγε καὶ ὅσα οὔτ' ἐζήτει, οὔτ' ἐπρόσμενε νὰ μάθῃ κά-νεῖς ἀπ' αὐτόν.

« Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μας εἰς Βολισσόν, ἀφ' οὗ μ' ἐσυγχώρησε ἢ ἀναπαυθῶ ὀλίγας ἡμέρας, « Μὴ φαντασθῆς (μὲ λέγει), ὅτι ἐλησμόνησα τὴν ὑπόσχεσίν σου· τῶν προγόνων μας τὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ μὲ διδάξῃς· ἢ παύω νὰ ἱεουργῶ. Συγχωρημένον μ' ἦτο νὰ παίζω τολμηρῶς μὲ πράγματα σπουδαῖα, ἐνόσφ' δὲν εἶχα πραγμάτων διάκρισιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκατάλαβα δυνατόν νὰ τὰ διακρίνω, δίκαιον εἶναι νὰ ἱατρεύσω καὶ ἐγὼ τὴν

εἰς τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἢ ἄλλοις ἄνθρωποις.

ψυχὴν μου, ὡς ἀνέλαβες σὺ τοῦ σώματός σου τὴν ὑγείαν.»

« Ἡρχισα λοιπὸν νὰ παραδίδω εἰς αὐτὸν τὴν γλῶσσαν, μὲ πολλὴν ὁμως προσοχὴν νὰ γλυκαίνω τὴν ἀηδίαν κόπων ἀλλοτρίων τῆς ἡλικίας του· ἀλλ' ἠπατήθην καὶ εἰς τοῦτο. Μετ' ὀλίγους μῆνας μελέτης, ἀηδίαζεν αὐτὸς ἐγρήγορα, ὄχι τοὺς κόπους, ἀλλὰ τὰ παρόντα μαθήματα, ζητῶν καθ' ἡμέραν δυσκολώτερα. Εἰς πολλοὺς Αἰσωπικοὺς μύθους ἐδυσσαρεστεῖτο, ὡς ἀνοήτους· ἐδιάλεξεν ἀπ' αὐτοὺς ὅσον εἴκοσι, τοὺς ἔγραψεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἀλλάξας καὶ τὰ ἐπιμύθια, καὶ τοὺς ἔδωκεν εἰς τῶν κοινῶν γραμμάτων τὸν διδάσκαλον νὰ τοὺς παραδίδῃ εἰς τὰ παιδάρια.

« Τόση προθυμία τοῦ καλοῦ ἱερέως καταλαμβάνεις, φίλε, ὅτι ἔπρεπε, καὶ ἂν ἤμην πέτρινος, νὰ μὲ κάμῃ προθυμότετον. Ὅθεν ἀφῆκα πολὺν καιρὸν καὶ τὸν Ὅμηρον, καὶ ὄλας μου τὰς λοιπὰς ἀσχολίας, καὶ ἐδόθην ὄλωσ διόλου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ παραδόξου τούτου μαθητοῦ. Παράδοξον τὸν λέγω, καὶ διὰ τὴν ταχύτητα τῆς μαθήσεως, κ' ἔτι πλεόν τὸν τρόπον, πῶς μεταχειρίζεται ὅσα μανθάνει εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ καὶ τοῦ μικροῦ του ποιμνίου. Ἡ φυσικὴ του ἀπλότης

ἔγειν' ὄλη φρόνησις καὶ κρίσις, καὶ ἡ γελοιώδης
διοτροπία, λείψανον πεπαιωμένης ἔξεως, ἐσυγκε-
ράσθη μὲ Ἀττικὸν ἄλας.

« Κατ' ἀρχὰς τὸν ἔθλιβεν ἡ χρονολογία, ὥστε
ἐνὰ συγγέῃ πολλάκις χρόνους, τόπους, ἔθνη, ἔθνη,
καὶ θρησκείας διαφόρων ἔθνων. Παραδείγματος
χάριν, ἠγανακτοῦσε πολὺ, ὅτι ὁ μέγας Κωνσταν-
τῖνος δὲν ἐκρέμασε τὸν Ἄνουτον καὶ τὸν Μέλητον,
τοὺς αἰτίους τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους· ὅταν
ἔμαθεν ἀπ' ἐμέ, ὅτι μεταξὺ Σωκράτους καὶ Κων-
σταντίνου ἐμεσολάβησαν ἔτη ὑπὲρ τὰ ἐπτακόσια,
ἔστρεψε τὴν ἀγανάκτησιν ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον
εἰς ἑαυτὸν καὶ ἔπαυσε πολλὰς ἡμέρας νὰ ἔλθῃ
εἰς τὸ μάθημα. Ἐρωτώμενος ἔπειτα ταύτης τῆς
διακοπῆς τὴν αἰτίαν, Ἐσπούδαζα (μ' ἀπεκρίθη)
τὴν χρονολογίαν, διὰ νὰ μὴ σε δίδω πλέον
ἀφορμὴν νὰ μὲ γελάς.

« Ἀφοῦ ἀνεγνώσαμεν ἐντάμα τὰ Ἀπομνημο-
νεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ
θανάτου τοῦ Σωκράτους, τὸν ἐπαρακίνησα ν' ἀνα-
γνώσῃ καὶ ὅσα γράφει περὶ τοῦ αὐτοῦ Σωκράτους
ὁ Πλάτων, μὲ σκοπὸν νὰ μάθω πῶς ἔκρινε τοὺς
δύο τούτους συγγραφεῖς. Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν
τοῦ Πλάτωνος (μὲ εἶπε) συμπεραίνω, ὅτι ἦτα

μαθητῆς τοῦ Σωκράτους· ὁ Ξενοφῶν μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἦτο καὶ φίλος καὶ μαθητῆς του.

« Ἡ περιεργία ν' ἀκούω τὰς περὶ συγγραφέων κρίσεις του, αἱ ὅποια ὀλιγάκις σφάλλουσι, μ' ἔκαμε νὰ τὸν δώσω τὰς Διατριβὰς τοῦ Ἐπικτήτου· τὸν ἠρώτησα μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ἂν τὸν ἄρεσαν, ὡς αἱ συνομιλίας τοῦ Σωκράτους. « Ἐξεύρεις (μ' ἀπεκρίθη), πόσον ἀγαπῶ τὴν Παπαδίαν μου διὰ τὸν φυσικὸν νόμον, διὰ τὴν παραγγελίαν τῆς θρησκείας, ἔπειτα καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτῆς, καὶ τελευταῖον διὰ τὸ παραδειγμα τοῦ καλοῦ Σωκράτους, ὅστις ἠγάπα τὴν γυναῖκά του· καὶ ποίαν γυναῖκα, ὦ Θεέ μου! ἀναξίαν νὰ σφογγίζῃ τὰ ὑποδήματα τῆς Παπαδίας μου. Ἀκολούθημα λοιπὸν τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης μου εἶναι νὰ συγχαίρω τὰς χαρὰς, νὰ συλλυποῦμαι τὰς λύπας, νὰ συμπονῶ τοὺς πόνους, καὶ νὰ ἀγρυπνῶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ σωτηρίαν τῆς μητρὸς τῶν τέκνων μου· ἀλλὰ, κατὰ τὸν Ἐπικτήτου, εἶναι φιλοσοφικὴ ψυχῆς διάθεσις, ὅταν αὐτὴ λυπηταί, ἐγὼ νὰ μὴ ταράσσωμαι, ὅταν πονῇ ν' ἀκούω τοὺς στεναγμούς της, ὡς ἀνδριάς λίθινος, καὶ ἂν ὁ θάνατος μοῦ τὴν ἀρπάσῃ, ν' ἀρκεσθῶ εἰς ἐτηρὸν ἐπιτάφιον θρῆνον τοῦτον, *Τῶν γινυμένων ἐστί.*

Τοιαύτην φιλοσοφίαν φρονιμώτερον ἤθελ' εἶσθαι
νὰ τὴν ἀφήσωμεν εἰς τοὺς Ἀγγέλους, ἂν οἱ
Ἄγγελοι εἶχον γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ ν' ἀκο-
λουθῶμεν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ
τῆς ἱεραῆς ἡμῶν θρησκείας, Χαίρειν μετὰ χαι-
ρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων.» Ἀποβάλλ-
εις λοιπὸν τὸν Ἐπίκτητον παντάπασι; τὸν εἶπα.
« Ἄπαγε! ἀπεκρίθη ἀποβάλλω μόνον τὴν ἀπαθίαν
τῶν Στωικῶν, ὡς ἀδύνατον εἰς ἀνθρωπίνην φύσιν.
Ἐπαινῶ ἐξ ἐναντίας καὶ συμβουλεύω τὴν ἀνά-
γνωσιν τοῦ Ἐπικτήτου, διότι περιέχει πολλὰ
παραγγέλματα τῆς Ἠθικῆς, ἂν ὄχι καλλίτερα τῶν
παραγγελημάτων τοῦ Σωκράτους, ἐκφρασμένα ὁμῶς
εἰς τρόπον διάφορον· καὶ ἡ διαφορὰ συνεργεῖ
πολὺ εἰς ὠφέλειαν τοῦ ἀναγνώστου. Ἡ ψυχὴ μας
φυσικῶς εἶναι τοιαύτη, ὅποια νὰ μὴ πείθεται
ἐξ ἴσου, μήτ' εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους, μήτε κατὰ
τὸν αὐτὸν καιρὸν. Ὅ,τι χθὲς ἀνέγνωσέ τις ἀπρο-
σέκτως, ἢ σημερινὴ ἀνάγνωσις τοῦ τὸ δεῖχνει
ἀξιώτερον προσοχῆς, καὶ εἰς ὅ,τι μόλις τὸν ἐκί-
νησεν ὁ Σωκράτης, τοῦτο ἐκφρασμένον ἀπὸ τὸν
Ἐπίκτητον τοῦ σείει σφοδρότερα τὴν ψυχὴν.
Ἀνέγνωσα, κ' εἶναι χρεῖα ν' ἀναγνώσω, πολλὰ
κατὰ δεισιδαιμονιῶν· ἀλλὰ δέν μ' ἔκαμε γὰ τὰς

φρίξω τόσον κἀνεις ἄλλος, ὅσον ὁ Παῦλος, ὀνομάζων αὐτάς Διδασκαλίας δαιμονίων ».

« Μοῦ ἐζήτησε ν' ἀναγνώσῃ καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τὸν ἐδάνεισα ὅσους εἶχεν ἡ μικρά μου βιβλιοθήκη. Τοὺς ἐδιάβασε μ' εὐχαρίστησιν ὅλους· ἀλλὰ μ' ἐπαρχάλεσε νὰ τοῦ ἀφήσω πρὸς ὀλίγον ἀκόμη τὸν Χρυσόστομον. Τὸν ἄρесе τόσον ὁ Πατὴρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε σπουδάζει νὰ τὸν μιμῆται, εἰς τὰς ὁποίας κάμνει ὀμιλίας πρὸς τοὺς Βολισσινούς. Περὶ τῶν ὀμιλιῶν, ἣ διδασχῶν του, θέλω σὲ λαλήσειν μετὰ ταῦτα· ἀρκεῖ τὸ παρὸν νὰ σὲ βεβαιώσω, ὅτι ὄλαι σκοπὸν καθ' αὐτὸ ἔχεν τὴν παιδείαν τοῦ γένους, καὶ τὴν ἐκ τῆς παιδείας ἐλπίζομένην ἀναγέννησιν. Μάθε τώρα καὶ περὶ τῶν ποιητῶν.

« Εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀμαθίας του, κινούμενος ἀφ' ὅσα ἔλεγα περὶ πατρίδος Ὀμήρου, ἔμπηξεν εἰς τὴν κεφαλὴν του τόσον βαθέα τὴν ὑπόληψιν, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἦτο Βολισσινὸς, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν Παπαδίαν του ἤθελ' ὀργισθῆν, ἂν ὁ νοῦς τῆς Παπαδίας ἔφθανε νὰ φιλονεικῆ περὶ τοιούτων ζητημάτων. Τώρα ὅμως, ἐάν τις ταλμύσῃ νὰ τὸν ἐναντιωθῆ, λυπεῖται, ἀγανακτεῖ, διακόπτει μὲ ἀποστροφὴν τὴν συνομιλίαν· ἀλλὰ μένει ἀμετάθετος

εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι Βολισσινός.
Ἄν, ἀναγινώσκοντα τὸν Ὅμηρον, τὸν ἐρωτήσης τι ἀναγινώσκει, Τὸν Βολισσινόν μου, ἀποκρίνεται καὶ ὅστις τὸν ἀκούει προφέροντα τὸ ἔθνικόν τοῦτο ὄνομα πρέπει νὰ νοῆ τὸν Ὅμηρον, ὡς νοοῦμεν τὸν Ἀριστοτέλην, ἀκούοντες τὸ Σταγειρίτης. Τὸ νοστιμώτερον εἶναι, ὅτι προσπαθεῖ νὰ κάμῃ καὶ τὸν ἐξηγητὴν τοῦ Ποιητοῦ Εὐστάθιον Βολισσινόν· μὲ ποίας ἀποδείξεις ἀπορῶ· τοῦτο μόνον ἐξεύρω, ὅτι ἀσχολεῖται εἰς σύνταξιν διατριβῆς περὶ τούτων, μὲ σκοπὸν νὰ τὴν στείλῃ εἰς τῶν Παρισίων τὸ Πανεπιστήμιον.

« Κρίνε, ὅπως θέλῃς, ταύτας τὰς ἰδιοτροπίας, λείψανα ὡς εἶπα, τῆς παλαιᾶς διαγωγῆς τοῦ Παπᾶ Τρέχα, ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν πολλῶν ἄλλων πραγμάτων κρίσιν καὶ τὴν παροῦσαν αὐτοῦ παιδεῖαν· τοῦτον ὅμως πρόσεχε μὴ κατακρίνης, διότι μόνος ὁ θερμὸς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλος τὸν ἐξωθεῖ κάποτε εἰς τὰ παράξενα. Ἐπειτα ἂν ἡ παράβασις τοῦ, Μηδὲν ἄγαν, γίνεται εἰς ἄλλους πολλῶν ἀτοπημάτων αἰτία, εἰς τούτον (δὲν ἐξεύρω πῶς νὰ ἐξηγήσω) καὶ αὐταὶ αἰ ὑπερβολαὶ, ἀφοῦ τὸν κυματίσωσι σφοδρὰ, τὸν καταφέρουν εἰς σωτήριον λιμένα. Παραδείγματος χάριν, ἡ ὑπόληψις ἢ μᾶλ-

λον πρόληψις, περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου, ἐ-
γεινεν αἰτία νὰ ἐκστηθίσῃ ὅλην τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν
'Οδύσσειαν, νὰ ἀπανθίσῃ ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ γράψῃ
χωριστὰ ὅλα τὰ γνωμικὰ τοῦ Ποιητοῦ, διὰ νὰ με-
ταχειρίζεται προχειρῶς, ὄχι ὡς οἱ σχολαστικοί,
οἱ ὁποῖοι οὔτε καιρὸν, οὔτε τόπον γνωρίζουσι τῆς
χρήσεως τῶν καλῶν μαθημάτων, ἀλλ' ὅπου συμ-
πέση χρεῖα νὰ διεγείρῃ εἰς ἑαυτὸν ἢ εἰς ἄλλους
'Ἑλληνικὰ φρονήματα. Ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσῃ τις τὸ
'Απάνθισμά του, διὰ νὰ συμπεράνῃ ὁποῖος εἶναι ὁ
'Απανθιστής. Δύο μάλιστα ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ Ὀ-
μήρου μεταχειρίζεται συχνά, διότι συχνά, κατὰ
δυστυχίαν, εὕρισκει νὰ τὰ προσαρμόζῃ. Τὸ πρῶ-
τον εἶναι

Ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλησιν,

Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθη ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἶπη.

α' Ὅσακις προφέρει τοὺς στίχους τούτους, μετα-
βάλλει τὴν ὄψιν εἰς τὸ ῥοδοκόκκινον, ὑψώνει τὸ
ἀνάστημα τοῦ σώματος, καὶ εὐγενίζει ὅλα του τὰ
κινήματα. Τὸ δεύτερον εἶναι

Ἡμισυ γὰρ τάρετ' ἡς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς

Ἄνερος, εὖτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἤμαρ ἔλῃσιν.

α' Ἐδῶ, φίλε μου, ἡ σκηνὴ μεταμορφώνεται εἰς τὸ

ἐναντίον· συστέλλει τὸ μικρὸν αὐτοῦ σῶμα ὁ ῥα-
ψωδὸς, σκύπτει εἰς τὸ ἔδαφος τὴν κεφαλὴν, καὶ
μὲ δακρυμένους ὀφθαλμούς, καὶ φωνὴν λιποθυ-
μοῦντος ἀνθρώπου προσφέρει τὸ ἀξιοθρήνητον καὶ
ἀληθέςτατον.

Ἦμισυ γὰρ τάρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὗτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἤμαρ ἔλθῃσιν.

Μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀγαπᾷ πολὺ τὸν Εὐριπίδην,
διὰ τὰ πολλὰ γλυκύτατά του ἠθικὰ, καὶ μάλιστα
ἀφοῦ ἔμαθ' ἀπὸ τὸν Αἰλικυδόν, ὅτι εἰς τοῦ Εὐριπί-
δου τὰς τραγωδίας ἐσύχναζεν ὁ Σωκράτης.

« Ὅταν ἀνέγνωσα τὸ Πατριαρχικὸν γράμμα περὶ
τῆς νέας μαθήσεως τῆς Μουσικῆς, ἐδόλγησε καὶ
τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Σύνοδον, ὅτι ἐφρόντισαν
μέρος τῆς παιδείας τόσον ἀξιόλογον, ὅσον συμβάλ-
λει πολὺ εἰς τὴν ἡμέρωσιν τῶν ψυχῶν· κ' ἐπαρε-
κάλεσ' ἕνα ἀπὸ τοὺς σφωτέρους ψάλτας τῆς πό-
λεως, νὰ τοῦ βάλῃ τὰ σημεῖα τῆς Μουσικῆς εἰς
τὸν ἀμίμητον καὶ διὰ τὴν γλυκύτητα, καὶ διὰ τὸν
εἰς τοὺς νέους ἀποθλέποντα ἠθικὸν σκοπὸν, ὕμνον
εἰς τὴν Ἄρτεμιν τοῦ Εὐριπίδου. Τὸν ἠρώτησα, τί
τὸν ἐχρησίμειεν ὁ ὕμνος οὗτος; « Νὰ τὸν ψάλλω
εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν διδαχὴν ὁσάκις δι-
δάσκω περὶ σωφροσύνης » « Διὰ τὸν Θεόν! τί λέ-

γεις ; Ἄρτεμιδος ὕμνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ! »
« Μὴ με νομίσης εἰδωλολάτρη ! Διὰ τὴν ὠφελή-
θῶμεν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν προγόνων μας τὴν σοφίαν,
πρέπει νὰ μάθωμεν καὶ ἀπ' αὐτάς των τὰς πλάνας
ν' ἀπανθίζωμεν τὸ χρήσιμον. Δυνατὸν εἶναι πολ-
λὰς ἐξ αὐτῶν μὲ μικρὰν παραλλαγὴν νὰ τὰς χρι-
στιανίσωμεν. Τοῦτον, παραδείγματος χάριν, τοῦ
Εὐριπίδου τὸν ὕμνον, ὅστις σὲ ἐφόδισε τόσον, μίαν
μόνην λέξιν ἀλλάξας, τὸ Δέσποινα εἰς τὸ Δέσποτα,
τὸν ἐμετάβαλα ἀπὸ ὕμνον τῆς Ἄρτεμιδος εἰς ὕ-
μνον Χριστοῦ. Ἄκουσέ τον. Καὶ ἄρχισε νὰ ψάλλῃ :

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου

Λειμῶνος, ὦ Δέσποτα, κοσμήσας φέρω,

Ἐνθ' οὔτε ποιμὴν κ. τ. λ.

μὲ τόσην γλυκύτητα καὶ κατάνυξιν, ὥστε μ' ἐφάνη
νέον ἄκουσμα ὁ ὕμνος, μ' ὅλον ὅτι εἶχα τὸν ἀ-
ναγνώσει καὶ τὸν θαυμάσει μυριάκις. Ὅσοι (μὲ
λέγει) ἀποστρέφονται τὴν ἡδονὴν τῆς Μουσικῆς,
μάλιστα ὅταν ᾄδῃται συνωδευμένη μὲ τοιοῦτους λό-
γους, ὅποιοι καὶ καθ' αὐτοὺς εἶναι μουσικῆ, ἔχουσι
φυσικὰ ψυχὴν ἀγρίαν· οὐδὲ μὲ φαίνεται πλέον πα-
ράδοξος ἢ παρατήρησις τοῦ Πολυβίου. « Εἰπέ με,
ποία ; Δέσποτά μου· διότι δέν την ἐνθυμοῦμαι τὴν

ᾠραν ταύτην.» «Ὅτι μόνοι μεταξὺ τῶν Ἀρχάδων οἱ Κυναιθεῖς ἔγειναν ληστρικοὶ καὶ φονικοὶ ἄνθρωποι, διότι ἡμέλησαν τὴν παιδείαν, καὶ ἔξαιρέτως τὴν Μουσικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ λοιπαὶ Ἀρχαδικαὶ πόλεις ἐκαταγίνοντο μ' ἄκραν ἐπιμέλειαν.»

«Ἀφοῦ οἱ πολῖται τῆς Χίου ἤρχισαν νὰ συναθροίζωσι βιβλία εἰς συγκρότησιν δημοσίας Βιβλιοθήκης, ὁσάκις μάθη κατευόδωσιν νέων βιβλίων, ἀφίνει τὰς ἱερατικὰς ἀσχολίας εἰς γείτονά του Ἱερέα, καὶ τὰς κοσμικὰς εἰς τὴν Παπαδίαν του, καὶ καταβαίνει δρομαῖος εἰς τὴν πόλιν. Μὴ ἀρκούμενος νὰ θεωρήσῃ τὰ βιβλία εἰς τὰς θήκας τῶν ἀποθεμένων, προπαραστέκει εἰς τὴν μετακομιδὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν πλοῶν, καὶ τὰ συνοδεύει ἕως τὴν Βιβλιοθήκην διὰ νὰ γένη τῆς ἀνοίξεως αὐτῶν καὶ ἐξετάσεως αὐτόπτης. Οἱ πολῖται τὸν ἐδέχοντο καὶ πρότερον μετὰ χαρᾶς, διὰ τὰς ἀστειότητάς του· ἀλλὰ τῶρα καὶ διὰ τὰς ὁποίας δίδει εἰς αὐτοὺς συμβουλίας. Ἐὰν, συμβουλευόμενοι περὶ παιδείας, ἀμφιδάλλωσιν εἰς τίποτε, Ἄς ἐρωτήσωμεν (λέγουσι) καὶ τὸν Παπᾶ Τρέχαν.»

«Κατ' ἀρχὰς τῆς συναθροίσεως τῶν βιβλίων, μίαν τῶν ἡμερῶν εὕρισκόμενος εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἠρώτησεν ἓν' ἀπὸ τοὺς φιλογέλωτας ἐκεῖ πα-

ρόντας νέους, ἂν οἱ ἐπιστάται δανείζωσιν ἔξω βιβλία. « *Ναὶ [τὸν εἶπε], Δέσποτά μου ἡ αἰδεσιμότης σου μάλιστα ἤμπορεῖς νὰ ζητήσης χωρὶς συστολὴν ὅ,τι ἀγαπᾷ.* » Ἐζήτησε λοιπὸν τὸν Μάρκον Ἀδρήλιον, καὶ οἱ ἐπιστάται τὸν ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὄχι εἰς τῶν χωρίων τοὺς κατοίκους, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς πολίτας συγχωρημένον ἦτο νὰ δανείζωνται βιβλία. Παρώργισε πολὸ ἡ ἀπροσδόκητος ἀπόκρισις τὸν φυσικὰ πρᾶον ἱερέα· ἀλλ' ἀφοῦ ἔμαθεν, ὅτι εἶναι νόμος νὰ μὴν ἐκβαίνωσι τὴν θύραν τῆς Βιβλιοθήκης τὰ βιβλία καὶ νόμος τόσον αὐστηρὸς, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς, διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους παράδειγμα τῆς φυλακῆς του, ἔρχεται εἰς αὐτὴν τὴν Βιβλιοθήκην, ὅσάκις ἔχει χρεῖαν βιβλίου· ἀφοῦ, λέγω, ἔμαθε καὶ τὸν νόμον καὶ τὸ τέλος τοῦ νόμου, ἐπαίνεσε πολὺ τὴν πρόνοιαν τῶν πολιτῶν, ἔπειτα στρέφων πρὸς τὸν αἴτιον τοῦ σφάλματός του, « *Σ' εὐχαριστῶ (τὸν εἶπεν), ὅτι μ' ἔδωκες ἀφορμὴν νὰ μάθω τὸν νέον τοῦτον νόμον, ὅχι ὀλιγώτερον φρόνιμον παρὰ τοὺς ἄλλους τῶν συμπατριωτῶν μας νόμους. Οὕτω θεραπεύουσι τὰς δυστυχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ὅσοι φιλοτιμοῦνται νὰ ὀνομάζωνται τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι, ὄχι μόνον*

συναθροίζοντες ἰατρικὰ τῶν πληγῶν μας, ἀλλὰ καὶ φυλάσσουντες ἀγρύπνως αὐτὰ, διὰ τὸν φόβου μὴν ἀνοΐξῃ πάλιν τὰς πληγὰς ὁ σκορπισμὸς τῶν· ὅχι καθὼς ἔκαμεν ὁ . . .» Καὶ ἐδῶ ἐσιώπησεν ὁ φιλογενὴς ἱερεὺς, ἐξεύρεις διὰ ποίαν αἰτίαν.

« Ἄφοῦ ἀνέγνωσε τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, ἐζήτησα νὰ μάθω τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν του. « Ὅσα μ' ἐδιηγήθης (εἶπε) περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, ἤθελα τὰ ὑποπτευθῆ ὑπερβολὰς ἱστορικὰς, ἀν ὁ χρόνος ἠφάνιζε τὸ βιβλίον του.» Ἄλλ' εἶναι ἀρκετὸν νὰ σὲ πιστώσῃ τὸ βιβλίον, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐφρόνει καθὼς ἔγραφεν; ἢ ἐλησμόνησες τοῦ ἀγαπητοῦ σου Ὀμήρου τὸ « Ὅ, χ' ἕτερον μὲν κεύθη ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἶπη; » « Δέν το ἐλησμόνησα· ἀλλ' ἐξεύρω ὅτι καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις τοὺς λόγους τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοὺς χρησμοὺς τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν, ὡς διακρίνομεν τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κινήματα ἀπὸ τὰ μιμήματα τῶν πιθήκων. Ἐγκωμιάζει τὴν δικαιοσύνην καὶ ὁ ὑποκρινόμενος δικαιοσύνην, καθὼς καὶ ὁ ἀληθῶς δίκαιος· ἀ' λὰ δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφωνήσῃ, ὅτι πρέπει νὰ βαπτώμεθα εἰς αὐτήν, διὰ τὸν κίνδυνον μὴν ἐλεγχθῆ ἢ ψευδοβαφῆ του· κατηγορεῖ τὴν τυραννίαν, ἀλλὰ δὲν θέλεις ποτ' ἀ-

κούσειν ἀπὸ τὸ στόμα του τὸ «Μηδενὸς μήτε τυραννον, μήτε δοῦλον ἑαυτὸν καθιστάναι» ἂν καταπέισῃ τοὺς ἀκούοντας, πῶς ἄλλως ἔχει νὰ θεραπεύσῃ τὴν τυραννικὴν του ψυχὴν, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ εὐρίσκη δούλους; Ἐὰν ὁ Μάρκος δὲν ἐφρόνει ὅ,τι ἔγραφεν, ὀλίγον ἤθελε φροντίσει νὰ ἀποδείξῃ τὴν Ἠθικὴν μίαν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ νὰ τὴν ὀνομάσῃ πρῶτος αὐτὸς τὸ ἀληθινόν της ὄνομα, ΒΙΩΤΙΚΗΝ, ἡγοῦν ἐπιστήμην τοῦ πῶς χρεωστούμεν νὰ συμβιώσωμεν μετὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ἂν θέλωμεν νὰ ζήσωμεν εὐδαίμονες, καὶ τὴν ὁποίαν ν' ἀποκτήσωμεν δὲν εἶναι δυνατόν, ὡς οὐδὲ καμμίαν ἀπὸ τὰς λοιπὰς, χωρὶς πολλῆς μελέτης καὶ γυμνασίας. Ἡ μέθοδος τῆς ἀποκτήσεως εἶναι νὰ μετριάζωμεν τὰ πάθη μας τόσον, ὥστε νὰ μὴ μας φέρωσιν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὰ εὐχαριστήσωμεν, μήτε μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἄλλων, μητ' αὐτοὶ δουλεύοντες ἄλλους· ἀλλὰ νὰ στοχαζώμεθα τοὺς συμβιώτας καὶ συμπολίτας ὅλους, ἀδελφοὺς καὶ κοινωνοὺς, κυβερνωμένους ἀπὸ νόμους ἴσους καὶ ἴσον ἔχοντας δικαίωμα ν' ἀπολαμβάνωσι τὴν ἀνάλογον εἰς καθένα μερίδα τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου· καὶ τοῦτο σημαίνει τοῦ καλοῦ

Μάρκου τὸ, «Μηδενὸς μήτε τύραννον, μήτε δοῦλον
ἐαυτὸν καθιστάται.»

« Πρὶν σοφισθῆ τὴν προγονικὴν ἡμῶν σοφίαν,
περιήρχετο τὰ χωρία τῆς Χίου, νὰ συνευφραίνεται
μὲ τοὺς ἄλλους ἱερέας φίλους του· ἀλλὰ τώρα
παρὰ τὴν φιλικὴν ταύτην ἐπίσκεψιν ἀσχολεῖται
καὶ εἰς ἔρευναν παλαιῶν Ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν,
ἢ λειψάνων τέχνης ἀρχαίας ὀποιωνδήποτε. Ἄν ἡ
ἐπιγραφή ἢ τὸ λείψανον δύναται νὰ μεταφερθῆ, τὸ
φέρει αὐτὸς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς πόλεως· ἂν
εἶναι ὀλίγον βαρύτερον, μεταχειρίζεται τὴν βοή-
θειαν τῶν Βολισσινῶν, διὰ νὰ τὸ καταβάσῃ εἰς
τὴν πόλιν· ἂν ὅμως σιμὰ τοῦ βάρους εἶναι καὶ
προσκολλημένον εἰς τὴν γῆν, δίδει τὴν εἰδῆσιν εἰς
πολίτας, διὰ νὰ γνωρίζωσι καὶ τὸν τόπον, καὶ
ν' ἀγρυπνώσιν εἰς τὴν φύλαξιν αὐτοῦ. Εἶχε πρό-
τερον μεγάλην εὐνοίαν εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐκ τῶν
ὁποίων ἐγνώρισε πολλοὺς περιηγητάς· ἀφοῦ ὅμως
ἔμαθεν, ὅτι μᾶς γυμνώνουσι καθημέραν ἀπὸ τὰ
πολύτιμα τῆς προγονικῆς δόξης δείγματα, καὶ τὰ
μεταφέρουσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ θεὰ των
γίνεται εἰς τοὺς λοιποὺς Εὐρωπαίους δύσκολος,
καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ταλαιπώρους κτήτορας ἀδύνα-
τος, δὲν ἀρκεῖται πλέον νὰ τοὺς βλέπη, καὶ νὰ

τοὺς παρατηρῆ με ζηλοτυπίαν· ἀλλ' εὐθὺς δταν ἀκούσῃ Ἄγγλον ἐπιδημοῦντα εἰς τὴν Χίον, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τοὺς Βολισσινούς, ἔπειτα πέμπει ἀποστόλους εἰς τὰ λοιπὰ χωρία, καὶ ἐμπνέει εἰς ὅλων τῶν κατοίκων τὰς ψυχὰς τόσον φόβον, ὅσον ἤθελεν ἐμπνεύσειν ἢ παρουσία ληστῶν. Πῶς ἦτο δυνατόν, φίλε μου, νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα, δταν με ἠρώτησε με τὰ σωστά του, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ στήσωμεν εἰς τὰ κεραμίδια τῆς Βολισσινῆς Ἐκκλησίας Τηλεγραφικὸν ὄργανον! νὰ μ νύη γρηγορώτερα εἰς ὅλα τὰ πέρατα τῆς νήσου τοὺς κινδύνους τῶν κατοίκων.

« Ἄ! μ' ἔλεγε μίαν τῶν ἡμερῶν, ἂν εἶχα ἐξουσίαν! — Τί ἤθελες κάμει; Δέσποτά μου! — Νὰ περιέλθω ὅλην τὴν Ἑλλάδα, νὰ συναθροίσω ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ εὑρω ἀντίγραφα Ἑλληνικά, λιθικάς ἐπιγραφάς, καὶ λείψανα παντοῖα, καὶ νὰ τὰ θησαυρίσω ὅλα εἰς τὴν πόλιν μας. — Καὶ σὲ τὸ συγχωροῦσιν αἱ ἄλλαι πόλεις; — Ὅλη ἡ Ἑλλάς σήμερον εἶναι μία ψυχὴ καὶ μία πόλις· κάνεις ἀπὸ τοὺς ὄντως φιλογενεῖς Ἑλληνας δὲν στοχάζεται τὴν Χίον ὡς πόλιν χωριστὴν, ἀλλ' ὡς τῆς μεγάλης καὶ κοινῆς πόλεως τὸν ἀρμοδιώτερον τόπον εἰς φυλακὴν τοιούτων κειμηλίων. — Ἐπειτα; Δέ-

σποτά μου; — Ἐπειτα; Εἰς μὲν τοὺς Ἑλληνας ἐντοπίους καὶ ξένους ν' ἀφίνω νὰ τὰ θεωρῶσι δωρεάν· εἰς δὲ τοὺς ἀλλογενεῖς νὰ τὰ δεῖχνω μὲ πληρωμὴν. — Ἀλλὰ συγχώρησέ με νὰ σὲ εἶπω, ὅτι μεταβάλλεις τὸ πρᾶγμα εἰς ἐμπορίαν. Ἀλλογενὴς ἤμην κ' ἐγὼ εἰς τοὺς Πικρισίους, ὅπου εὐρίσκονται πολλὰ τοιαῦτα συναθροισμένα τῶν προγόνων μας κειμήλια· ἀλλὰ τὸ κοινωνικώτατον καὶ φιλανθρωπότατον γένος τῶν Γάλλων, εἰς ὅλους ὅλα τὰ ἐκατέστησε κοινά ὥστ' εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ ἐμβῆς εἰς τὰς Βιβλιοθήκας καὶ τὰ Μουσεία των, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἴδιόν σου οἶκον. — Ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ τὴν πληρωμὴν δέν τὴν ζητῶ ὡς μισθόν. — Ὡς τί λοιπόν; — Τὴν ἐπιβάλλω ὡς ποινὴν δι' ὅσα μᾶς ἐστέρησαν, καὶ δέν παύουν νὰ μᾶς στερεύωσι καθημέραν. Συγχωρημένη, ἢ μᾶλλον ἐπαινετὴ, ἦτον ἡ ἀχόρταστος ἐπιθυμία νὰ γυμνώνωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ καλὰ τῆς ἐνόσω ἢ Ἑλλάς ἐκοιμᾶτο εἰς τὸν χάλκινον ὕπνον τῆς βαρβαρότητος· διότι τότε δέν μας ἔκλεπταν, ἀλλ' ἔσωζαν ἀπὸ τὴν ἀπαιδευσίαν, ὡς ἀπὸ Χάρυβδι, τὰ σωτηρίας ἄξια κειμήλια τῶν προγόνων μας. Ἐὰν τότε κατὰ τύχην ὁ ἀλλογενὴς εὕρισκεν εἰς τὸν οἶκόν μου ἀντίγραφον Ἑλληνικόν, ἤθελε κάμειν

ἔργον ἀξίεπαινον θεραπεύων τὴν τυφλὴν μου αἰσχροκέρδειαν, διὰ τὴν λυτρώσῃ πρᾶγμα πολύτιμον ἀπὸ τὰς ἀπαιδεύτους ἰδικάς μου χειρας, καὶ τὰς ἔτι πλέον ἀπαιδεύτους τῆς Παπαδίας μου, ἣ ὅποια μόνον τὰ καθαρὰ χαρτῖα σέβεται, καὶ σχίζει ὅσα βλέπει γραμμένα ὡς ἄχρηστα πλέον εἰς γραφήν. Τόση ἦτον ἡ τότε δυστυχία τοῦ γένους. — Ἄλλὰ καὶ σήμερον, μήπως εἴμεθ' εὐτυχέστεροι; — Μὴ βλασφημῆς τέκνον μου. Ἡ παιδεία βέβαια εἶναι μακράν, πολλὰ μακράν ἀκόμη ἀφ' ὅσον ἔπρεπε καὶ ἐδύνατο νὰ λάβῃ πλατυσμόν· ἀλλ' ὅμως ἀπεκτιήσαμεν κἀν ὅτι πρὸ πεντήκοντα χρόνων μᾶς ἔλλειπε, τὴν αἴσθησιν, λέγω, ὅτι μᾶς λείπουν πολλά. Τὰ γυμνάσια τῶν ἐπιστημῶν πληθύνονται καθημέραν, αἱ διδασκαλικαὶ καθέδραι ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σχολαστικῆς μωρίας, καὶ κατέχονται ἀπὸ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ζηλωτὰς τοῦ σοφισμοῦ τοῦ γένους των· ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους, βλέπεις, πολλοὶ εἶναι στολισμένοι με παιδείαν, καὶ ἂν ἔμειναν τινὲς μετὰ τῆς ἀμαθείας τὴν λέραν, ἢ προθυμοῦνται νὰ τὴν πλύνωσι, καθὼς ἐγὼ, ἢ πληρώνουσι τὰ πλουστικά τῶν ἄλλων. Τί γελαῖς; μή μου ἔφυγε λόγος ἀνόητος ἀπὸ τὸ στόμα; — Ὅχι. Δέσποτά μου· με εὐφρανεν ἡ προσφυῆς πα-

ραβολή σου. Λουτρὸν ἀληθῶς εἶναι ἡ παιδεία. —
Καὶ λουτρὸν θαυμάσιον· ὁσάκις, ἢ ἀπὸ ἀνάγνωσιν,
ἢ σοφῶν ἀνδρῶν συνομιλίαν, ἐλευθερωθῶ ἀπὸ
κάμμιαν πρόληψιν, χαίρω ὡς καθαρισμένος ἀπὸ
μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς μου λέρας. Ἄλλὰ δὲν ἐτε-
λείωσα τὸν λόγον μου. Οἱ ἀλλογενεῖς Εὐρωπαῖοι,
καὶ ἐξαιρέτως οἱ σοφοὶ των περιηγηταί, ἐπληροφο-
ρήθησαν ἀπὸ τὴν αὐτοψίαν, ὅτι δὲν ἦσαν ἀλαζόνος
κόμποι ὅσα πρὸ ἐτῶν τινων ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς
εἰς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους συμπατριώτας περὶ τῆς
σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἔπρεπε
λοιπὸν πλέον νὰ μᾶς ἀρπάξωσι, μὲ πρόφατιν φυ-
λακῆς, ὅτι εἴμεθα καλοὶ νὰ φυλάξωμεν ἡμεῖς.
Ἐξ ἐναντίας ἐχρεωστοῦσαν, ὁσάκις εὐρίσκουν ἀν-
τίγραφον εἰς χεῖρας ἀγραμμάτου, νὰ δίδωσι τὴν
εἰδῶσιν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ ἐπιτρόπους τῶν
ἐπισημοτέρων γυμνασίων, νὰ τὸ ἀγοράξωσι, καὶ
νὰ τὸ ἀποθέτωσιν εἰς τόπον ἀσφαλῆ. Τοῦτο καὶ
τοὺς ἀλλογενεῖς ἤθελε δείξειν ὅτι φυλάσσουν ἀλη-
θῶς εἰς τὴν καρδίαν τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται τὸ
στόμα των φιλοσοφίαν, καὶ ἡμᾶς ἐνισχύσειν βλέ-
ποντας, ὅτι μᾶς ἀντευεργετοῦσι δι' ὅσας ἔλαβον
μεγάλας εὐεργεσίας ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν
προγόνων μας. — Πόσας καὶ ποίας; — Ἰκανὸς

δὲν εἶμαι νὰ κρίνω πόσας καὶ ποίας ἀκριβῶς, σ' ἀκούω καθημέραν ἐγκωμιάζοντα τὴν εὐνομίαν, τὴν σοφίαν, τὰ ἔθη καὶ ἤθη, μὲ συντομίαν, τὸν πολιτισμὸν τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, καὶ πιστεύω ὅτι δὲν με ἀπατᾷς. Εἰς τὴν Γαλλικὴν Γλῶσσαν, ἤγρουν τὴν γλῶσσαν τοῦ πλέον πολιτισμένου Εὐρωπαϊκοῦ ἔθνους, δὲν εἶμαι ἀρκετὰ δυνατὸς οὐδ' ἀνέγνωσ' ἀκόμη πολλὰ τῶν βιβλία· ἀπὸ τὰ ὀλίγα ὅμως γνωστὰ εἰς ἐμὲ, καὶ ἀπ' ὀλίγας τινὰς μεταφράσεις, ὅσων ἢ ἀνοστία δὲν ἔσχυσε ν' ἀφανίσῃ τοῦ πρωτοτύπου τὸ ἄλας, ἐσυμπέρανα, ὅτι ἀληθῶς τῶν Εὐρωπαϊῶν ὁ πολιτισμὸς ἔκχμε μακροτέρας προόδους· ἀλλ' ἐσυμπέρανα καὶ τοῦτο ἐνταῦτῃ, ὅτι χωρὶς τῶν Ἑλλήνων τὴν βοήθειαν ὁ πολιτισμὸς τῶν ἐκινδύνευε ν' ἀργήσῃ εἰς πολλὰς ἀκόμη ἑκατονταετηρίδας.

α — Πῶς τοῦτο; — Πῶς; Ἐξεύρεις καλλίτερά μου, ὅτι ἀφανίσθησαν Ἑλληνικὰ συγγράμματα πάμπολλα, ἐρωτῶ σε ἂν ἡ τοιαύτη δυστυχία δὲν ἐδύνατο νὰ ἦναι βαρυτέρα, ἤγρουν νὰ ἀφανισθῶσιν ὅλα, καὶ νὰ μὴ μείνῃ ἄλλο, πλὴν μόνῃ ἡ ἀνωφελῆς μνήμη τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ὡς τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Μήδων, οἱ ὅποιοι ἐάν ποτε ἐπολιτίσθησαν, δὲν ἀφῆκαν ἔχνος

πολιτισμοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν κ' ἐτάφησαν γῆν. — Ἰῶν ἐνδεχομένων ἦτο καὶ τόση δυστυχία. — Τότε, φίλε, ὅσον καιρὸν ἐδαπάνησαν, καὶ ὅσους κόπους ἐκοπίασαν οἱ πρόγονοί μας νὰ ὑψώσωσι τοῦ πολιτισμοῦ τὸν πύργον, τόσους κόπους ἐχρεώσται νὰ κοπιήσῃ, καὶ τόσον καιρὸν νὰ τρίψῃ, ἕως ν' ἀναβῆ εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκεται πολιτισμοῦ βαθμὸν ἢ Εὐρώπῃ. Ἄλλὰ τώρα τί ἐσυνέβη; Ἐκέρδησε καὶ τὸν καιρὸν καὶ τοὺς κόπους, καὶ τοὺς μεταχειρίζεται νὰ ὑψώσῃ καθ' ἡμέραν ἀνώτερον τὸν Πύργον τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ πλατόνῃ τὸν ὀρίζοντα, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ὅσα ἦτον ἀδύνατον νὰ φανερωθῶσιν ἀκόμη εἰς ἐκείνους. — Ἐμεινε τώρα ν' ἀναδῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν πύργον. — Ὅχι μόνον ν' ἀναδῶμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ὑψώσωμεν μεγαλειότερον. Ἐξεύρεις τί συλλογίζομαι τὴν ὥραν ταύτην; — Τί; — Ἐκωφώθη ἀκούων καθ' ἡμέραν προφάσεις καιρῶν δυσκόλων, δυστυχιῶν, πενίας τοῦ γένους καὶ ὁμοῦς βλέπω, ὅτι εἴμεθ' ἀρκετὰ πλοῦσιοι νὰ φωτισθῶμεν, χωρὶς νὰ πτωχύνωμεν κανένα. — Μὴν εὐρηκες θησαυρὸν, Δέσποτά μου; — Εὐρημένος εἶναι· δὲν εἶναι χρεῖα νὰ τὸν ζητῶ. Τὸ ὅλον κρέμεται ἀπὸ φρόνιμον οἰκονομίαν καὶ τὴν ὅπου καὶ καθὼς πρέπει δαπάνην τοῦ θη-

σαυροῦ. Τί λέγεις; — Δὲν λέγω τίποτε· προτιμένω
 νὰ μάθω τὸν θησαυρὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς οἰκο-
 νομίας του. — Ἐὰν, παραδείγματος χάριν, δὲν ἐ-
 χειροτονεῖτο Ἄρχιερεὺς, χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῆ νὰ
 στείλῃ μὲ δαπάνην εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης
 κἀνένα νέον τῆς ἐπαρχίας του, μικρὰν τάχα βοή-
 θειαν ἤθελ' ἀπολαύσειν τὸ γένος ἀπὸ τὴν φιλέλληνα
 ταύτην τῶν ἱερωμένων μας πρόνοιαν: — Ἄλλὰ
 πολλοὶ Ἄρχιερεῖς ἔκαμαν αὐτεπάγγελτοι εἰς ὅ,τι
 ζητεῖς σὺ, Δέσποτά μου, νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃς. —
 Διὰ τοῦτο μάλιστα, ὅσοι δὲν ἐμιμήθησαν ἀκόμη
 τοὺς καλοὺς τούτους ποιμένας, εἶναι δίκαιον ν' ἀ-
 ναγκασθῶσιν εἰς τὴν μίμησιν. — Ὅπως ἂν γένη,
 ὁ θησαυρὸς δὲν με φαίνεται παχύς. — Ἐχε ὀλί-
 γην ὑπομονήν. Ἐὰν οἱ Ἄρχιερεῖς δὲν χειροτονῶ-
 σιν εἰς τὸ ἐξῆς Ἱερεῖς ἢ Διακόνους, χωρὶς νὰ λά-
 θωσιν ἐξ αὐτῶν μικρὰν συνεισφοράν διὰ τὸ σχολεῖον
 τῆς πόλεως, ὅπου γίνεται ἡ χειροτονία, ὀλίγη νο-
 μίξεις ἀργυρίου ποσότης ὅτι θέλει συναχθῆν εἰς
 ὠφέλειαν τοῦ γένους; Οἱ Δυτικοὶ χριστιανοὶ ἐκατη-
 γόρησαν πολλάκις ἀδίκως τὸν κληρὸν μας ὡς
 Σιμωνιακοὺς, τοὺς μὴ ἔχοντας ἄλλοθεν νὰ τρα-
 φῶσι πλὴν ἀπὸ τὸν ναὸν, ἔχοντες αὐτοὶ καὶ βα-
 σιλικὰς δωρεάς. Ἐνδοξὸν εἶναι εἰς τοὺς ἱερωμέ-

vous μας νὰ δείξωσιν εἰς τοὺς κατηγόρους, ὅτι ἀγιάζουσι τὴν ζωοτροφίαν των. χωρίζοντες αὐτῆς μερίδα διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τοὺς κοσμικοὺς. Ὅλιγον τάχα θέλει προχωρήσειν ἡ παιδεία μας, ἐὰν οἱ κατὰ τὰς πόλεις δημογέροντες ὑποχρεώσωσι μὲ κοινὴν ψῆφον τοὺς πραγματευομένους νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὰς πραγματείας μικρὸν, πολλὰ μικρὸν καὶ ἀνεπαίσθητόν τι μέρος ἀργυρίου εἰς βοήθειαν σχολείων; — Ἐγείνε καὶ τοῦτο εἰς πόλεις τινάς. — Ἄλλὰ διατὶ νὰ μὴ γένη καὶ ὅπου δὲν ἔγεινεν ἀκόμη; Ὅταν τὸ πολιτικὸν σύστημα εὐτυχῆ, περιττὸν ἴσως εἶναι ν' ἀναγκάζωνται τὰ μέλη του νὰ τὸ καταστήσωσιν εὐτυχέστερον. Ἄλλ' ὅταν ἡ δυστυχία του ὁμοιάζῃ τὴν σημερινὴν ἡμῶν δυστυχίαν, χρεωστοῦν οἱ κατὰ τὰς πόλεις προέχοντες νὰ βιάζωσι τοὺς ἀργοὺς πολίτας εἰς μίμησιν τῶν ἐργαζομένων. — Ἡ βία δὲν μ' ἄρесе ποτέ. — Ἄν ἐνοχῆς βίαν τυράννων, ἐγὼ οὐδὲ νὰ τὴν ἀκούσω ὑποφέρω· ἀλλ' εἶναι βίας τρόποι πολλοί, καὶ παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἡ δραστικωτέρα εἶναι τῆς ἐντροπῆς ἡ βία. Ἄς ἐπαινῶνται οἱ χρηστοὶ πολῖται τόσον, ὥστε νὰ ἐνοχλῆ ὁ ἔπαινος τὰς ἀκοὰς τῶν ἀδιαφόρων, καὶ θέλεις ἰδεῖν τί δύναται νὰ κάμῃ

τοιαύτη ἐνόχλησις. Δέν σε φαίνεται παράδοξον, ὅτι οἱ γείτονες ἡμῶν Ψαριανοὶ δὲν ἐφρόντισαν ἀκόμη νὰ συστήσωσι σχολεῖον ἀνάλογον μὲ τὴν χρηματικὴν αὐτῶν δύναμιν; καὶ πολὺ πλέον παράξενον, ὅτι οἱ πλουσιώτεροι τῶν Ψαριανῶν Ἰδριῶται προσμένουν νὰ γένωσι καὶ οἱ λίθοι τῶν κατοικῶν αὐτῶν χρυσοῖ, καὶ τότε νὰ αἰσθανθῶσιν ὅτι ὁ χρυσοὺς εἰς ἀπαιδευτῶν χεῖρας δὲν ἀξίζει τι πλέον, παρὰ τοὺς λίθους, μὲ τοὺς ὁποῖους κτίζονται οἱ τοῖχοι; Δέν το κρίνεις πονηροῦ βασκανίαν, ὅτι οἱ κατοικοῦντες τὸ Ἀμστελόδαμον Γραικοὶ δὲν ἐμιμήθησαν ἀκόμη τοὺς εὐρισκομένους εἰς Λιθόρον καὶ Βιένναν ὁμογενεῖς, μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶνα' οὔτ' ὀλιγώτερον ἐκείνων δυνατοί, οὔτ' ὀλιγώτερον φιλογενεῖς; — Πρόσεχε, Δέσποτά μου, μὴ διὰ τὸν πολὺν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον κρίνης ἀδιαφορίαν τὴν ὀλίγων τινῶν ἡσυχίαν. Ἴσως τὴν ὥραν ταύτην ἢ κινουῦνται, ἢ μελετοῦν νὰ κινηθῶσιν εἰς ὅσα καλὰ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ σου. Βλέπεις ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες ἡμῶν ἤρχισαν νὰ συνεργῶσιν εἰς τοῦ γένους τὴν παιδείαν. — Αἱ τοιαῦται μάλιστα θαυμάσια Ἑλληνίδες, τὸ μέγα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος καύχημα, ἔπρεπε νὰ κινήσωσι τοὺς ἕως τώρα ἀκινήτους Ἑλληνας. Ἄς κινηθῶσι καὶ τότε θέλω πληρῶσειν

τὸν ἴσον ἔπαινον εἰς τοὺς ἀρχίζοντας τὴν ἐνδεκά-
την ὥραν, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἀπὸ τῆς
πρώτης· ἐνόσῃ ὁμως στέκουσι μὲ τὰς χεῖρας σταυ-
ρωμένας εἶναι κοινόν μας χρέος νὰ φωνάζωμεν
εἰς αὐτούς. Τί ὡθε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν
ἀργοί; Ἀλλὰ βλέπω ὅτι δὲν σ' ἄρεσαν πολὺ τὰ
λόγια μου.— Ἐξ ἐναντίας, Δέσποτά μου, τὰ κρί-
νω κάλλιστα, καὶ διὰ νὰ σοῦ πιστώσω τὴν κρίσιν,
θέλω παρακαλέσει, ἂν μὲ τὸ συγχωρήσης, τὸν
Παρισινόν μου φίλον νὰ τυπώσῃ τοῦτον τὸν διά-
λογον εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Βῆτα Ῥαψωδίας, ἂν
καὶ δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὸν Ὅμηρον,
καὶ κινδυνεύει διὰ τοῦτο νὰ κριθῆ ἄτοπος.— Ἀπὸ
κριτὰς ἴσως ἀδυνάτως νὰ διακρίνωσι καιροὺς, πρόσ-
ωπα καὶ πράγματα. Ἄν ὁ Ὅμηρος ἐκδίδεται
διὰ κανὲν ἔθνος τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, ἤθελεν
εἶσθαι γελοῖον νὰ βάλῃς εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
τοὺς λόγους μου. Ἀλλ' ἡ ἔκδοσις γίνεται δι' ἡμᾶς,
εἰς αὐτὴν τοῦ Ὀμήρου τὴν πατρίδα, τὴν Βολισ-
σὸν, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ φωτισμοῦ μας,
τὸν ὁποῖον διὰ πολλὰς αἰτίας συμφέρει νὰ ταχύ-
νωμεν, παρακινουῦντες, παρακαλοῦντες, ἀναγκάζον-
τες ὁ εἰς τὸν ἄλλον εἰς ὅ,τι δύναται καλόν. Βάλε
λοιπὸν εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Βῆτα Ῥαψωδίας τὸν

Παπᾶ Τρέχαν, ὡς τὸν ἔθαλες καὶ εἰς τὴν Ἄλφα. Τοῦτο μόνον φοβοῦμαι. — Τὸ τί, Δέσποτά μου; — Ὅτι ἐκεῖ μ' ἔδειξες, ὡς ἤμην ἀληθῶς τότε, γελοῖον· τὸ ὁποῖον ὄμωσ, ὡς μανθάνω, ἐσυνήγγησεν εἰς πλειοτέραν ἀνάγνωσιν καὶ γνῶσιν τοῦ Ὅμηρου· ἀλλὰ τώρα, ὅσα εἶπα μὲ φαίνονται σπουδαιότερα, καὶ φοβοῦμαι μὴ δὲν γεννήσωσιν ὅσον ἐγέννησαν καρπὸν τὰ γελοῖα. Σὲ βεβαιώνω, τέκνον μου, ὅτι, ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ καταντήσῃ τὸ γένος μας εἰς τὴν ἀναισθησίαν, ὥστε νὰ μὴ κινήται πλὴν ἀπὸ τὰ γελοῖα, προτιμῶ δι' ὠφέλειάν του νὰ φανῶ γελοιοτάτος, παρά νὰ λαλῶ, ὡς πρέπει καὶ εἰς τὸ ἐπάγγελμά μου, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα μικρὰν παιδείαν. Μ' ὄλον τοῦτο, βάλε τὸν διάλογόν μας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ῥαψωδίας. Οὔτε τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν θέλει βλάψῃ, οὔτε τὸ καύχημα τοῦ γένους ἡμῶν, τὸν Ὅμηρον, ἀτιμάσει, ἂν φέρῃ εἰς κεφαλὴν τοῦ Χριστιανὸν ἱερέα, καθὼς δὲν ἀτιμάσθη σχολιαζόμενος ἀπὸ χριστιανὸν ἀρχιερέα.

α Ἐδῶ, φίλε, ἔκοψε τὸν λόγον ὁ Παπᾶ Τρέχας, κ' ἐνόμισα, ὅτι τὸν ἐτελείωσεν. Ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν Ταβακοθήκην, κ' ἐπῆρε ταβάκον μὲ πολλὴν ἰλαρότητα τοῦ προσώπου. Ἰδὲ (μὲ λέγει), ἂν σ' ἀρέσῃ

ὅ,τι μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τὴν ἔβραν ταύτην. — Τί, Δέσποτά μου; — Να προβάλω εἰς τοὺς πολίτας νὰ δέχωνται εἰς τὸ γυμνάσιον μὲ ἰδίαν αὐτῶν δαπάνην ἓνα πτωχὸν νέον ἀπὸ κάθε χωρίον, καὶ ἀφοῦ τελειώσῃ τὸν δρόμον τῶν μαθημάτων, ἄλλον εἰς τόπον ἐκείνου. — Ἐξεύρεις ὁμως, Δέσποτά μου, τὸν ἀριθμὸν τῶν χωρίων; ἐξήντα τέσσαρας μαθητὰς νὰ φορτίσῃς τὴν πόλιν! — Αἶ! πάλιν προφάσεις πενίας, πάλιν ἐμπόδια. Εἶναι τάχα τόσον δύσκολον νὰ εὑρεθῶσιν ἐξήντατέσσαρες πολῖται, νὰ τρέφῃ εἰς τὸν οἶκόν του καθεὶς ἓνα νέον ὡς υἱόν, ὡς βοηθόν, ἢ καὶ ἂν θέλῃς, ὡς ὑπηρετήν, τοῦτο μόνον προνοῶν, νὰ μὴ ζητῇ ἀπ' αὐτὸν ὑπηρεσίας, οὔτε δουλικὰς, ὥστε νὰ κάμωσι τὸν νέον ἀντὶ λογίου ἀνδρὸς λόγιον ἀνδράποδον, οὔτε τόσον πολλὰς, ὥστε νὰ βραδύνωσιν ὑπέρμετρα τὴν προκοπὴν του; Τοιοῦτον ὄντως Ἑλληνικὸν ἔργον ἂν κατορθωθῇ εἰς τὴν Χίον, εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ἄλλας τινὰς ἐπισήμους πόλεις, εἰς πολλὰ μικρὸν καιροῦ διάστημα θέλεις ἰδεῖ ἑξαπλωμένην εἰς ὅλον τὸ γένος τὴν παιδείαν, καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτῆς ἀρετὴν. — Ἀχώριστον, Δέσποτά μου, — Δέν με λανθάνει, ὅτι δὲν ὠφελεῖ ὅλους ἐπίσης ἡ παιδεία· γνωρίζω καὶ λογίους τινὰς, εἰς τοὺς ὁ-

ποιούς ἐσύμφερε πολὺ νὰ ᾔναι ἀγράμματοι. Ἀλλὰ τὸ πᾶν, φίλε, κρέμεται ἀπὸ τὸν πολλὰ εὐκόλον τοῦτον λογαριασμόν. Πόθεν γεννῶνται εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν τὰ πλείοτερα κακὰ, ἀπὸ τοὺς ἀπαιδεύτους, ἢ ἀπὸ τοὺς κακομεταχειριζομένους τὴν παιδείαν; Ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἐγὼ πιστεύω. Ἐπειτα ὑπόθεσε καταδικασμένους ἀδίκως εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν πολλοὺς, οἱ ὅποιοι καταπατοῦν ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ συντρίβουσι τὰ μέλη των διὰ τὸ σκότος. Τὸ συντομώτερον καὶ φιλάνθρωπότερον εὐεργέτημα εἶναι νὰ ἐμβάσης λύχνον εἰς αὐτοὺς, ἂν ᾔναι νύξ, ἢ τὸν ἥλιον, ἀνοίγων θύρας καὶ παράθυρα, καὶ ὄχι νὰ συλλογίζεσαι, ὡς ἐνδεχόμενον νὰ φονεύσῃ τις ἐξ αὐτῶν τὸν ἐχθρόν του, τὸν ὅποιον δὲν ἐδύνατο νὰ διακρίνῃ εἰς τὸ σκότος. Ἀκόμη χθὲς ἀνέγνωσα τὰ χρυσᾶ ταῦτα τοῦ Ἀλεξανδρέως Κλήμεντος λόγια, « Ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν. » Ἡ παιδεία τέκνον μου, (τώρα τὸ καταλαμβάνω ὁ δυστυχῆς) ὅταν ᾔναι μοιρασμένη ἀναλόγως εἰς ἔθνος ὀλόκληρον, γίνεται φραγμὸς καὶ τοῖχος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν κακῶν ἀνθρώπων, καὶ ἂν δέν των διορθώσῃ τὴν ψυχὴν, τοὺς ἀναγκάζει καὶ μὴ θέλοντας νὰ φαίνωνται καλοί. Τίνας ἀδικοῦσι πλέον εὐκόλα

οἱ ἄδικοι ; τοὺς ἀπαιδεύτους, καὶ διὰ τοῦτο ἀδυνατοὺς νὰ γνωρίσωσιν, ἢ νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δίκαιά των. Τίνας ἐκδύνουσιν οἱ κλέπται ; τοὺς ἀνικάνους νὰ φυλάξωσι τὰ κτήματά των. Τίνας ἀπατῶσιν οἱ πλάνοι ; ὅσους ἡ ἀπαιδευσία ἔκαμεν εὐκόλους νὰ πλανῶνται. Ποίας γυναῖκας φθείρουν χωρὶς πολὺν κόπον οἱ μοιχοί ; τὰς στερημένας ἀπὸ καλὴν ἀνατροφὴν. Ποῦ συχνάζουσι τὸ πλεόν οἱ μάγοι καὶ οἱ ἐπαιδοί ; εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη. Αὐτὸ τὸ κοινῶς διδόμενον εἰς αὐτοὺς ἐπίθετον, *Δαιοπλάνοι*, δείχνει τὴν ἀλήθειαν τοῦ γινομένου· δέν τοὺς ὀνομάζει κανεῖς *Ἀνθρωποπλάνους*, ἐπειδὴ κανέναν ἔχοντα ἀνθρωπικὸν νοῦν δέν εἶναι καλοὶ νὰ πλανήσωσιν ὅλη των ἡ δύναμις καὶ σοφία ἐνεργεῖται εἰς τοῦ κοινοῦ καὶ ἀπαιδεύτου λαοῦ τὰς κεφαλὰς καὶ τὰ πουγγία· καὶ δέν σε λανθάνει, ὅτι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον ἔθνη πολλότατα, τὰ ὅποια ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου εἶναι *Κοινὸς λαὸς ὀλόκληρα*. Ἀλλὰ τί κοπιᾶζω νὰ ζητῶ παραδείγματα μακρόθεν ; Κατανόησε τῆς παιδείας τὴν ἰσχὺν εἰς αὐτόν μας τὸν Κλήρον· παρατήρησε πόσον διαφέρεισι παρὰ τοὺς ἄλλους ὅσοι ἐξ αὐτοῦ ἐπαιδεύθησαν, καὶ προθυμοῦνται νὰ καταστήσωσι κοινὴν εἰς τὸ γένος τὴν παιδείαν· παρατήρησε ἀ-

κόμη καὶ πόσον ὁ λαὸς τοὺς διακρίνει καὶ τοὺς σέβεται παρὰ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ἀκούη ἀπὸ τὸ στόμα των τῆς καθαρᾶς θρησκείας τὴν διδασκαλίαν· ἀφοῦ ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἀρχοῦμενοι εἰς τὰς διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, κατὰ συμβουλήν τοῦ Παύλου, ἄλλο δὲν ζητοῦν, εἰς ἄλλο δὲν ἀσχολοῦνται, παρὰ εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου των. Κατανόησέ τὴν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ὅσοι κακομεταχειρίζονται τὴν παιδείαν (ἐὰν ἦναι τινὲς τοιοῦτοι), παραβάλλον αὐτοὺς μὲ τοὺς ὀλότελα ἀπαίδευτους ἱερεῖς. Εἰς τούτους βλέπομεν ὅσα δὲν συγχωρεῖ ἐκείνους νὰ τολμήσωσιν ἡ παιδεία. Ἄν ἐπιθυμῆς ἔτι πλησιέστερον παράδειγμα, παράβαλε, φίλε, τὴν παροῦσαν μὲ τὴν προτέραν μου διαγωγὴν. Οὔτε διάβολος ἤμην πρὸ τῆς παιδείας, οὔτ' ἄγγελον μὲ ἔκαμεν ἡ παιδεία. Ἄλλ' ὁ ἀπαίδευτος Παπᾶ Τρέχας, χωρὶς νὰ ἦτο κακὸς, ἔπραττε κ' ἔλεγε πολλὰ κακά· διότι δὲν ἤξευρεν ὁ ταλαίπωρος, οὔτε τί ἔπραττεν, οὔτε τί ἔλεγε. Δὲν ἐνθυμᾶσαι πῶς ἱερουργοῦσα, πῶς ἀνεγίνωσκα τὸ ψαλτήριον, πῶς τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς τὴν ἀκολουθίαν ὄλην; Μὲ πόσῃ προθυμίαν (νὰ μὴν εἶπω ἀναισχυοντίαν) ἔτρεχα εἰς τῶν ἐνοριτῶν μου τοὺς οἴκους, τῶν Θεοφανείων τὴν ἡμέραν, μὲ τὴν ἀ-

γιαστήραν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ μὲ τὸ ἐν Ἰορδάνῃ εἰς τὸ στόμα, νὰ σακκίζω τῶν πτωχῶν τοὺς κόπους; Τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα μικρὰν παιδεῖαν βλέπω τώρα, ὅτι ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν μου καὶ ποίαν συστολὴν, νὰ μὴ παίζω μὲ τὰ σπουδαῖα, μηδὲ νὰ μεταβάλλω τὴν θρησκείαν εἰς πραγματείαν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἰς πραγματευτοῦ ἐργαστήριον. Δὲν ἐκαθαρίσθη τελείως ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν φιλοκέρδειαν, τὴν ὁποίαν ἔμπορεῖ τρόπον τινὰ νὰ δικαιώσῃ καὶ ἡ πενία μου· ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκω τώρα μ' εὐχαρίστησιν, ἐπειδὴ τώρα τὰς καταλαμβάνω, μοῦ ἔμπνευσαν εἰς τὴν ψυχὴν τὸ χρεωστούμενον εἰς τὴν θρησκείαν σέβας.— Ὁ Παῦλος ὁμοίως, Δέσποτά μου, λέγει ὅτι, *οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν.* — Ἄλλ' ὁ Παῦλος ἀκόμη λέγει καυχώμενος· *οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος· ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα ὁμῶν.* Ἄλλ' ἄφες με νὰ τελειώσω τὸν λόγον μου. Ἐντρέπομαι, τέκνον, νὰ μὰ τὸν...! ἐντρέπομαι νὰ πωλῶ τὰ ἅγια, καὶ νὰ προσμένω τὰς δεσποτικὰς ἐορτάς, ὡς προσμένουν οἱ πραγματευταὶ τὰ πανηγύρια, νὰ πωλή-

σωσι τὰς πραγματείας των. Ἐντρέπομαι νὰ βαν-
 τίξω μὲ νερόν ὀλίγον τοῦ πτωχοῦ τὸ πρόσωπον
 διὰ νὰ τοῦ σύρω μιᾶς ἢ καὶ δύο ἡμερῶν τροφήν
 τῶν τέκνων του. Ἄν τὸ φαντάζωμαι νερόν ἀπλοῦν,
 τὸν πλανῶ πωλῶν εἰς αὐτὸν ὅ,τι δύναται νὰ λάβῃ
 ὄρωρᾶν ἀπ' ὄλας τὰς βρύσεις· ἂν τὸ πιστεύω ἀ-
 γιασμένον, γίνομαι καὶ καταφρονητὴς τῶν ἁγίων.
 Ἔρχομαι τώρα εἰς τοῦ Παύλου τὰ λόγια. Οὐί τὰ
 ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίνουσι. Μὴ
 ἐγὼ εἶπα, ἢ ἐσυλλογίσθην ποτὲ νὰ τρεφώμεθ' ἀλ-
 λαχόθεν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἱερόν; Ἡ ἱερατικὴ ἐργασία
 εἶναι τοιαύτη, ὅποια δέν μας συγχωρεῖ τέχνην
 ἄλλην οὐδεμίαν. Πόθεν ἄλλοθεν ἔχω νὰ ζήσω,
 ἐὰν δέν με θρέψῃ τὸ ἱερόν; Ἄλλὰ διὰ τοῦτο
 χρεωστῶ κ' ἐγὼ νὰ καταγίνωμαι ὄλωσ εἰς τὸ
 ἱερόν, μὴ ἐμποδιζόμενος ἀπὸ κάμμίαν ἄλλην
 ἀσχολίαν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λαμβάνω μὲ εὐ-
 σχημοσύνην τὴν ὅποιαν μὲ δίδει τροφήν, χωρὶς
 νὰ τοῦ ζητῶ καὶ τρυφήν, ἣτις ὄχι μόνον ἐμποδί-
 ζει τὴν ἐργασίαν τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ γίνεται καὶ αἰ-
 τία νὰ βλασφημηταὶ ὁ δεσπότης τοῦ ἱεροῦ. Πί-
 στευσέ με, τέκνον, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄξιος τοῦ ὀνό-
 ματος ποιμὴν,

Ἡ λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε,

(διὰ τὴν φέρω μάρτυρα καὶ τὸν συμπατριώτην μας Ὁμηρον) εὐκολώτερον ἤθελ' ἴσως εὐκαιρήσει τὴν σκυτοτομῆν, τὴν ῥάπτῃ, ἢ τὴν ἐργάζεται κάμμιαν ἄλλην τέχνην, παρὰ τὴν τρυφᾶν. Ἡ ζωὴ τοῦ δλη δὲν ἀρκεῖ εἰς τὴν περὶ τοῦ ποιμνίου τοῦ μέριμναν. Αἱ ἡμέραι τοῦ δὲν εἶναι ἱκαναί, ἂν δὲν προσθήσῃ πολλάκις καὶ τὰς ἀγρυπνίας τῆς νυκτός. Ἀναίσθητος πρέπει τὴν ἦναι, ὅστις, ἀναγινώσκων ὅσα λέγει ὁ Παῦλος περὶ τῶν μεριμνῶν καὶ κινδύνων τοῦ ποιμαντικοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἀνατριχιάζει. — Μαντεύω ποῖον μέρος τῶν ἐπιστολῶν ἔχεις εἰς τὸν νοῦν. Τὴν καθημερινὴν μέριμναν τῶν ἐκκλησιῶν, τὸν λιμὸν, τὴν δίψαν τὴν γυμνότητα, τὰς πολλὰς ἀγρυπνίας, τοὺς πολλοὺς κόπους, τὰς ὁδοιπορίας, τοὺς κινδύνους ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἀπὸ τοὺς ψευδαδέλφους. Δὲν λέγεις τοῦτο, Δέσποτά μου ; — Ναι, τοῦτο. Οὔτε δύναται οὔτε καιρὸν εὐρίσκει τὴν προσκολληθῆναι εἰς τὰ τοιαῦτα ἢ τρυφῆν, μάλιστα ἂν μὲ συγχωρηθῆναι τὴν προσθέσω εἰς τὰ θεόπνευστα λόγια καὶ, *Κινδύνους ἀπὸ ἀμαθεῖς*. — Ὡς νοούμενον μὲ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐσιώπησεν ὁ Ἀπόστολος. — Ἔχεις δίκαιον ἢ βαρύτερ τοῦ νοός μου μ' ἐμπόδισε τὴν τὸ νοήσω πάραυτα. Οἱ ἀμαθεῖς εἶναι ἢ στρατιὰ, χωρὶς τῆς ὁποίας οὐ

ψευδάδελφοι δὲν ἐκατόρθωσαν ποτὲ τίποτε. Τούτων τὴν δεισιδαιμονίαν ἐξάπτουσιν, ὡσάκις θέλουν ν' ἀφανίσωσι τὴν ὑπόληψιν, ἣ καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν κἀνενὸς ἀδελφοῦ. Ἔχω τὴν ἰδίαν μου πεῖραν μάρτυρα. — Τίνα πεῖραν λέγεις Δέσποτά μου; — Ἐνθυμᾶσαι, ὅτι τὸν περασμένον μῆνα, παρακαλούμενος ἀπὸ τοὺς ἐνορίτας μου νὰ λιτανεύσω διὰ τὴν ξηρασίαν, τοὺς εἶπα ὅτι δὲν ἦτο χρεία λιτανείας· καὶ ἠπόρησας πολὺ εἰς τοῦτο. — Δὲν ἠπόρησα· ἐφοβήθην μὴ τοὺς σκανδαλίσης. — Κἀνεῖς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἤθελε σκανδαλισθῆν, ἀν δὲν εὐρίσκετο μεταξύ των ψευδάδελφος, ὅστις ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀρμόδιον νὰ μὲ πληγώσῃ. — Σὲ, Δέσποτά μου νὰ πληγώσῃ! τίς; καὶ διὰ τί; — Ὅχι σοφώτερος παρὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ πονηρᾶς ψυχῆς ἄνθρωπος, θέλων νὰ ἐκδικηθῆ κατ' ἐμοῦ, διότι, μετὰ πολλὰς ματαίας νηθείας, τὸν ἐφοβήρισχ νὰ τὸν χωρίσω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀν δὲν παύσῃ νὰ δέρῃ τὴν γυναῖκά του, ὡς κτήνος. Δύνασαι νὰ μαντεύσῃς τί μ' ἀπεκρίθη τότε; — Ὅχι, Δέσποτά μου. — Τυραννικὴν ἄμα καὶ γελοίαν ἀπόκρισιν. Ἄλλ', ἀν δὲν δεῖρῃ κἀνεῖς τὸ στέφανόν του, τί λογᾶται; — Γελοίαν καὶ τυραννικὴν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ὄχι σπανίαν. Τοιαῦτα φρο-

νήματα καὶ τοιαύτας φωνάς, ἂν ὄχι μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, ἤκουσα πολλάκις ἀπ' ἀνθρώπων στόματα, οἱ ὅποιοι φαντάζονται ἀσυγκρίτως ὑπέρτεροι τὸν νοῦν ἀπὸ τὸν Βολισσινόν σου χωρικόν. Ὁ πλέον φαρμακερὸς τῆς ἀπαιδευσίας καρπὸς εἶναι ἡ παράλυσις τοῦ λογικοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικον. — Τὸ βλέπω καὶ τὸ ἀκούω καθ' ἡμέραν. Οὗτος λοιπὸν ὁ ξυλοκοπητῆς ἐκτύπησε κ' ἐμέ· ὄχι μὲ ξύλον ὁμως, ὡς τὴν γυναῖκά του. — Ἄλλὰ πῶς; — Ὅταν ἤκουσε παρὰ τῶν ἄλλων, ὅτι δὲν ἤθελα νὰ βιάσω τὸν Θεὸν νὰ βρέξῃ μὲ τὰς λιτανείας μου, τοὺς εἶπεν, «ὁ Παπᾶς μας, ἀφόντης ἔγεινε σοφός, ἔγεινε κ' ἄθεος.» Τί εἶχα νὰ κάμω εἰς τοιαύτην περίστασιν, καὶ μὲ τοιοῦτους ἀνθρώπους; Τοὺς ἐπαρεκάλεσα νὰ λάθωσιν ὑπομονὴν, καὶ ἐπέμεινα εἰς τὴν ἀπόφασιν μου. Ἐπροτίμησα νὰ νομισθῶ πρὸς ὦραν ἄθεος παρὰ νὰ γένω ἀληθῶς τοιοῦτος, περιπαίζων τὸν Θεὸν, καὶ πλανῶν ἀσυνειδήτως τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνθυμᾶσαι ὅτι ὅταν ἐζήτησαν λιτανείαν, δύο ἡμέρας ὀλοκλήρους ἦτο θολωμένος ὁ ἥλιος, καὶ τὴν τετάρτην ἔπεσεν ἡ τόσον ἐπιθυμητὴ βροχὴ ἐκείνη. Συλλογίσου, πόσον γελοῖος

κωμφοδοποιός ἤθελα κατασταθῆ, ἐὰν στολισμένος τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐπαρεκάλουν τὸν οὐρανὸν νὰ βρέξῃ εἰς τὰ χωράφια τῶν Βολισσινῶν, ὅταν ὁ οὐρανὸς ἦτον ἐγγαστρωμένος νερά. Μετὰ τὴν βροχὴν ἐσυνάθροισα τοὺς ἐνορίτας μου, καὶ τοὺς εἶπα. Ἐσκανδαλίσθησαν ἴσως τινὲς ἀπὸ σᾶς, τέκνα μου, ὅτι δὲν ἐπλήρωσα τὴν ἐπιθυμίαν σας· ἀλλὰ τώρα βλέπετε, διὰ τί ἠσύχασα· διότι ἐπίστευα ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν ἔμελλε νὰ μᾶς ἀφήσῃ χωρὶς βροχὴν. Συμβαίνουνσι καὶ ποτε ξηρασίαι μακρᾶι, τῶν ὁποίων τὴν παῦσιν πρέπει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν εἴμεθ' εἰς περίστασιν, οὐδ' ἡ ἀθροχία ἦτο τόσο μακρὰ, καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ βρέξῃ τὸ αἰσθάνοντο καὶ οἱ τυφλοί. Ἐπειτα, τέκνα μου, ἐζητεῖτε ἀπ' ἐμὲ, ὅτι κάμνετε εἰς τοὺς οἴκους σας, δὲν εἶναι κἀνεὶς ἀπὸ σᾶς ὅστις δὲν παρακαλεῖ καθ' ἡμέραν τὸν Θεὸν νὰ μὴ μας στερήσῃ τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὰ γεννήματα τῆς γῆς βροχὴν. Ὅταν προσευχόμενοι τὴν κυριακὴν προσευχὴν λεγετε, « Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, » τί ἄλλο ζητεῖτε ἀπὸ τὸν Θεὸν παρὰ νὰ βρέχῃ; ἢ ἀκούσατε κἀμμίαν χώραν, ὅπου γίνονται σιτά-

ρια χωρὶς βροχὴν ; Ταῦτα εἶπα πρὸς τοὺς χω-
ρικούς μου Βολισσινούς. — Καὶ πῶς τὰ ἐδέχθη-
σαν ἐκεῖνοι ; — Ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔδωκαν εἰς αὐ-
τὰ προσοχὴν, καὶ τὴν ὄρμην αὐτῶν νὰ φιλήσωσι
τὴν χεῖρά μου καὶ νὰ μοῦ ζητήσωσι συγχώρησιν,
ἐκατάλαβα ὅτι μ' ἐκατάλαβαν. Ἄλλ' ὅ,τι μάλιστα
ἐπληροφορήθην εἶναι τοῦτο, ὅτι μόνη ἡ παιδεία
δύναται νὰ ἰατρεύσῃ τὰς λογικὰς ἀβρῶστίας τοῦ
κοινοῦ λαοῦ, καὶ παρὰ τοὺς ἱερωμένους ἡμᾶς
ἰατροὶ ἄλλοι προσφυστέρου δὲν εὐρίσκονται. Ὅχι
μόνον τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ χρέος, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τοῦ μας τοῦ συμφέροντος ἡ φωνή,

Χαλκοστόμου κώδωνος ὡς Τυροσηνικῆς,
σαλπίζει εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν νὰ διασκεδάσωμεν
τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, ἢ κ' ἂν νὰ φαινώμεθα συν-
εργοῦντες εἰς τὴν διασκέδασίν του. Χωρὶς τὴν
συνεργίαν μας ἡ πρόοδος τοῦ φωτισμοῦ ἐνδέχεται
νὰ γένη καὶ κοπωδεστέρα καὶ χρονιωτέρα· ἀλλὰ
μὴ φαντασθῶμεν, ὅτι μέλλει νὰ ἐμποδισθῇ· ἐξεύ-
ρεις τί ἀποτέλεσμα ἔμπορεῖ νὰ γεννήσῃ εἰς τὰς
κεφαλὰς τῶν κοσμικῶν ἢ ἀδιαφορία τῶν ἱερω-
μένων ; — Νὰ γένωσι καὶ αὐτοὶ ἀδιαφοροὶ πρὸς
τοὺς ἱερωμένους. — Τοῦτο, φίλε, εἶναι τὸ μικρότε-
ρον δυστύχημα, ἀλλ' εἶναι κίνδυνος μὴ ἀδιαφορή.

σωσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν. Ἡ παιδεία ἔχει διαφόρους βαθμούς· ἔθνος ἀπὸ φιλοσόφους μόνους συγκροτημένον δὲν ἐφάνη ἀκόμη πούποτε. Τὸ πλείοτερον μέρος δὲν σέβεται τὴν θρησκείαν, πλὴν διότι βλέπει σεβομένους αὐτὴν τοὺς νομιζομένους πλέον φωτισμένους καὶ πλέον σεβαστοὺς τοῦ ἔθνους. Εὐθύς ἔταν καταλάβῃ, ὅτι οἱ νομιζόμενοι οὗτοι φωτισμένοι δὲν εἶναι, καθὼς νομίζονται, οὐδὲ φροντίζουν νὰ φωτίσωσι τὸν λαόν, φοβοῦμενοι μὴ τῶν δεισιδαιμονιῶν ἢ ἐλάττωσις ἐλαττώσῃ τὰ εἰσοδήματά των, ὅτι σέβονται τὴν θρησκείαν, καθὼς ὁ φιλάργυρος σέβεται τὰς κιβωτοὺς καὶ τὰς ἀποθήκας του, ἀρχίζει νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι εἰς τὸ στόμα τοιούτων ἰερωμένων τῶνομα τῆς ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ εἶναι καθαρὰ πρόφασις, οὐδ' ἔχει βάσιν στερεὰν κάμμιναν, ὡς οὐδ' εἰς τῶν φιλαργύρων τὸ στόμα τῶνομα τῆς ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ. — Ἄλλ' ὅμως βλέπεις, Δέσποτά μου — Προβλέπω τί μέλλεις νὰ μὲ εἴπῃς· ἐλπίζω κ' ἐγὼ, ὅτι τοιαύτη δυστυχία δὲν θέλει μᾶς καταπλακώσῃ· εἰς τὸν Κληρὸν μας αὐξάνει καθημέραν ὁ ἀριθμὸς τῶν καλῶν καὶ ἀληθῶς σεβασμίων ποιμένων· βλέπω καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντας ἐξαίρετον φροντίδα τῆς παιδείας τοῦ γένους· ἀλλ' ἐπεθύμουν ν' αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς

των. Πάλιν τὸ λέγω, συμφέρει πολὺ καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπηρετοῦμεν πανσέβαστον θρησκείαν, νὰ πληροφορηθῆ ὁ λαὸς ὅτι τόσον ἀπέχομεν τοῦ νὰ φοβώμεθα τὴν παιδείαν του, ὅσον καὶ νὰ καταγινώμεθα προθύμως εἰς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς. Εἰς τὴν παριῦσαν ἡμῶν κατάστασιν, τοῦτο μόνον εὐρίσκω μέσον δραστικὸν τοῦ νὰ σέβεται ὁ λαὸς καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῆς θρησκείας.

α Ἐκατάλαβες ἀφ' ὅσα ἕως τώρα σὲ εἶπα, φίλε, πόσον ὠφέλησεν ἡ παιδεία τὸν καλὸν ἱερέα τῆς Βολισσοῦ· ἀλλὰ δὲν σ' ἐδιηγῆθην ἀκόμη καὶ πόσον ὠφελήθησαν οἱ Βολισσινοὶ ἀπὸ τὴν παιδείαν τοῦ ποιμένος των. Ἄν καὶ δὲν τοὺς ἐλευθέρωσεν ἀκόμη τελείως ἀπ' αὐτὴν, εὐτύχησεν ὅμως νὰ σύρῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸ τόσον αἰσχρὸν τοῦτο ἔργον, καὶ νὰ τοὺς παρακινήσῃ μὲ τὰς χρυσᾶς του ὀμλίας νὰ γεωργῶσι τὴν γῆν. Πρὶν σοφισθῆ ὁ Παπᾶ Τρέχας, οἱ Βολισσινοὶ εἶχον μάγους, χειροσκόπους, ἐπαραιτηροῦσαν καλὰς καὶ κακὰς ἡμέρας, εὐτυχῆ καὶ δυστυχῆ συναντήματα, ἔβλεπαν στοιχεῖα, βορβολάκους, αὐτὴν κάποτε τὴν σκορδοῦλαν μεταμορφωμένην εἰς γυναῖκα· τώρα φίλε, (Ἦ δύναιμι τῆς παιδείας!) ὅλα ταῦτα τὰ γραῶδη φρο-

νήματα ἀφανίζονται κατὰ μικρὸν μὲ τὰς σοφὰς δι-
δαχὰς τοῦ ἱερέως, καὶ πολλάκις μὲ ὀλίγα λόγια,
ἀρτημένα μὲ τὸ ἅλας τῆς ἀστείότητός του. Τὸν
ἔδιηγείτο ἕνας ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς μὲ πολὺν φόβον,
ὡς τεράστιον, ὅτι ὁ σκύλος τοῦ γείτονος ἐγαύγι-
ζεν ὄλην τὴν νύκτα. "Ὅσα γίνονται (τὸν ἀπεκρίθη)
κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν θέλησιν, εἶναι ὅλα
καλὰ καὶ ἄφοβα. καθὼς ἔδωκεν εἰς σὲ τὸν προ-
φορικὸν λόγον, οὕτως ἐπλασε τὸν σκύλον νὰ
γαυγίζῃ· πολλοῦ φόβου ἄξιον κακὸν ἤθελ' εἶσθαι,
ἂν σὺ ἐγαύγιζες, ὁ δὲ σκύλος ἐλαλοῦσε.

« Γνωστὴ σὲ εἶναι ἡ συνήθεια τῶν ἱεροκηρύκων
νὰ προσαρμύζωσι τὴν διδαχὴν εἰς κάμμίαν περι-
κοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας. Τῆς Βολισσοῦ
ὁ Χρυσόστομος ἀπολύεται πολλάκις ἀπὸ τὸν ζυ-
γὸν τῆς συνηθείας, καὶ ἐκλέγει τὴν περικοπὴν ὅθεν
ἄλλοθεν τῆς νέας Διαθήκης κρίνη εὐλογώτερον
καὶ εἶναι θαῦμα πόσον εὐτυχεῖ εἰς τὴν ἐκλογὴν.
Ἡ φήμη τῶν διδαχῶν του παρακινεῖ πολλοὺς πο-
λίτας νὰ ἔρχωνται νὰ τὸν ἀκούωσιν ἐδῶ, ἐκείνους
μάλιστα, ὧσων οἱ πύργοι πλησιάζουσι τὴν Βολισ-
σόν· ὅθεν τὸν ἐπαρακάλεσαν ποτε νὰ διδάξῃ καὶ
εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν. Ὑπόθεσιν τῆς διδαχῆς ἔδω-
καν εἰς αὐτὸν τινὲς ἀπὸ τοὺς λογιωτέρους ἡμῶν

ἱεροκήρυκας τὴν ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΝ· διότι ἂν καὶ συχνὰ ἀκούεται τῶνομά της καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, κ' ἔξω τῶν Ἐκκλησιῶν, καθ' αὐτὸ ὅμοιος λόγον *Περὶ συνειδήσεως* δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἤκουσά ποτε. Περικοπὴν Γραφικὴν ἔλαβε τοῦ Παύλου τὰ λόγια, « Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ». Μὲ κακοφαίνεται, ὅτι δὲν με συγχωρεῖ ὁ καιρὸς νὰ σοῦ ἀντιγράψω ἄλλην τὴν διδασχὴν, ἔχει τοῦτο μόνον, ὡς σημειωμένον καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀκροατάς. Μᾶς εἶπεν ὅτι ὁ Παῦλος καὶ οἱ ὅμοιοι τοῦ Παύλου ἔχουν δίκαιον νὰ πιστεύωσι καὶ νὰ καυχῶνται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως, διότι δὲν τους ἀπατᾶ ποτέ. Ἀλλὰ τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων ἢ συνειδήσεις, δωροδοκημένῃ ἀπὸ τὰ πάθη, ψευδομαρτυρεῖ πολλάκις· ὅθεν δὲν πρέπει νὰ εὐχαριστώμεθα ἀπλῶς εἰς τὴν μαρτυρίαν της, ἐὰν πρῶτον δὲν ἐρευνήσωμεν ἀκριβῶς ὅτι οἱ λεγόμενοι ἀσυνείδητοι ἄνθρωποι δὲν λέγονται διὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἔχουσι συνείδησιν παντάπασιν· τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ἀλλὰ διότι ἔχουσι ψευδομάρτυρα συνείδησιν.

Τὴν κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐμεταχειρίσθη Γραφικὴν περικοπὴν τὸ, Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση. Καυχώμεθα (μᾶς εἶπεν), ἀδελ-

φοι μου, εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ χαίρομεν, ὅτι στέχομεν ὀρθοί· καὶ δικαίως. Ἄλλ' ἡ χαρὰ μας πρέπει νὰ ᾗναι ἐνωμένη μὲ τὴν προσοχὴν, ἐπειδὴ βλέπετε, ὅτι εἶναι καὶ κίνδυνος νὰ πέσωμεν. Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλέπετω μὴ πέσῃ. Ἀληθὴς ὀρθόδοξος δὲν εἶναι ὅστις ἀρκεῖται νὰ πιστεύῃ μόνον τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως Σύμβολον· ἀλλ' ὅστις προσέχει νὰ φεύγῃ καὶ τὰς δεισιδαιμονίας, αἱ ὁποῖαι ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ δόγματα στρεβλά, ἀσυμβίβαστα ὄχι μόνον μὲ τοῦ Συμβόλου τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἠθικῆς τὰ παραγγέλματα. Ὁ δεισιδαίμων εἶναι κακόδοξος, ἤγουν ἔχει στρεβλὰς δόξας περὶ Θεοῦ, ἐπειδὴ προσάπτει εἰς αὐτὸν ἰδιώματα καὶ πάθη οἰκειότερα εἰς ἀνθρώπους ἀδυνατούς, ὅποιοι εἴμεθα ὅλοι, παρὰ εἰς τὸν ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ Θεὸν τοῦ Συμβόλου. Ὁ δεισιδαίμων ἀμελεῖ τὴν ἀληθινὴν Ἠθικὴν, καὶ περιοριζόμενος εἰς ὀλίγας τινὰς πράξεις ἐξωτερικὰς, προσκολλᾶται εἰς αὐτὰς τόσον σφοδρὰ ὥστε τὰς νομίζει ἀναγκαιοτέρας τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων εἰς τὴν σωτηρίαν του· καὶ τὸ χειρότερον, τοιαύτας θέλει νὰ τὰς νομίζωσι καὶ οἱ ἄλλοι. Διὰ τοῦτο γίνεται τύραννος, συκοφάντης, διώκτης, ἄσπλαχνος τῶν ὅσοι δὲν φρονοῦσιν ὡς

αὐτός. Ὅλους τοὺς ὀρθοὺς κατηγορεῖ ὡς πεσόντας· εἰς δὲ τὴν ἰδικὴν τῶν πτωσῶν εἶναι τυφλός. Ὁ δοκῶν ἐς ἀνάμνησιν, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Τοιοῦτοι τυφλοὶ ἀδελφοὶ εὐρίσκονται μεταξύ μας πολλοὶ, ἂν καὶ ὄχι πλεον τόσοι, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τοὺς χρόνους τῶν πατέρων μας. Τίς εἶναι τῆς τυφλῆς αὐτῶν κακοδοξίας ἢ αἰτία; Ἡ ἀπαιδευσία· μὴ ἀμφιβάλλετε ὀρθόδοξοί μου ἀδελφοί. Ἀπαιδευτοὶ ὀρθόδοξοι εἶναι καθαρὰ ἀντίφασις· ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ ἔχοντες παιδείαν σφάλλωσι πολλάκις εἰς περὶ πολλῶν πραγμάτων δόξας, τί ἔχομεν νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν ἀπαιδεύτων; Ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει. Διὰ ποίαν αἰτίαν ὀλιγοστεύει καθημέραν τῶν τυφλῶν μας τούτων ἀδελφῶν ὁ ἀριθμὸς; Διὰ τὴν παιδείαν, ἣτις ἐξαπλώνεται καὶ διαδίδεται καθημέραν εἰς τὸ γένος ἡμῶν. Εἰς τίνα χρεωστοῦμεν τὴν ἀναλάμψασαν εἰς τὸ γένος μας παιδείαν; Εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Παντοκράτορος Πατρὸς τῶν φώτων. Οἱ παρὰ τοὺς ἄλλους λογιώτεροι τοῦ γένους, καὶ ἱερωμένοι καὶ κοσμικοὶ, κινούμενοι ἀπὸ ζῆλον ἀληθῆ, ἐφώναξαν πρὸς αὐτὸν, Δὸς ἡμῖν τὴν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον σοφίαν, καὶ μᾶς τὴν ἔστειλεν εἰς βοήθειαν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, διὰ νὰ μὴν ἀκυρωθῇ ἢ προ-

φητεία τοῦ υἱοῦ του, Πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσου-
σιν αὐτῆς. Ἄς εὐχαριστῶμεν λοιπὸν, ἀδελφοί μου,
τὸν Θεὸν, διὰ τὸ πολύτιμον αὐτοῦ δῶρον· ἀλλ'
ὄχι μὲ μόνους ὕμνους καὶ δοξολογίας· ἡ προθυμία
νὰ φυλάξωμεν τὸ δῶρον, διαδίδοντες αὐτὸ εἰς
ὄλον τὸ γένος, θέλει μαρτυρήσῃ τὴν ἀληθῆ πρὸς
αὐτὸν εὐγνωμοσύνην μας. Ὅστις ἐξ ἡμῶν συνερ-
γεῖ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ αὔξησιν τοῦ δώρου, καθ'
ἕσθην ἔχει δύναμιν καὶ ἀναλόγως τοῦ ὁποίου ἐ-
παγγέλλεται ἐπαγγέλματος, εἰς ἐκεῖνον πρέπει τὸ
ὄνομα, Ὁρθόδοξος. Ὅστις τὸ κλονεῖ καὶ τὸ συ-
κοφαντεῖ μὲ ἔργον ἢ λόγον, φανερῶς ἢ ἀφανῶς,
εἶναι κακόδοξος, εἶναι Θεομάχος· διότι ὑβρίζει ἀ-
ναισχύντως τὸν δωρητὴν αὐτοῦ Θεόν.

« Ἄ! φίλε, πῶς νὰ κρατήσω τὸν κάλαμον, νὰ
μὴ χαράξω ἐν ἄλλο μέρος τῆς Περὶ ὀρθοδοξίας
διδαχῆς; Ἐξ ἀνάγκης ὅμως πρέπει νὰ τὸν κρατή-
σω, διὰ νὰ σὲ μηνύσω ἀκόμη ὀλίγα τινὰ ἀπὸ τὰς
ἔξω τῆς ἐκκλησίας ὁμιλίας τοῦ ἱερέως μας. Γνω-
ρίζεις τὸν * * * ἄνδρα πλούσιον, φιλογενῆ, καὶ φι-
λόκαλον. Οὗτος ἐπρόσφερε χρηματικὰς δωρεὰς
καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ εἰς τὴν δημοσίαν Βιβλιο-
θήκην πολλάς. Οὗτος περιποιεῖται τοὺς μαθητὰς
ὡς τέκνα του· καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους φέρει

εὐνοϊαν καὶ τιμὴν ἐξαιρετον. Ἄν ἀρρώσθησῃ τις ἀπὸ τούτους, συχνάζει εἰς τὸν οἶκόν του ὅσον καὶ ὁ Ἰατρός. Ἐνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς νέους, τῶν ὀπιούων τὴν φυσικὴν ἀστείότητα ἢ στέρησις τῆς παιδείας μετασχηματίζει εἰς βωμολοχίαν, ἀπαντήσας τὸν φιλογενῆ πλούσιον, ὅταν ἔχβαινε τὴν θύραν νοσοῦντος διδασκάλου, τὸν εἶπε, *ἡαλὲ γιατρός ἐγενηκέτενε; Δὲν εἶμαι (τὸν ἀπεκρίθη) ἱατρός· ἀλλ' ὑπόγω συχνὰ νὰ βλέπω τὸν λύχνον μας φοβούμενος τὴν σθεσιν του.* Τοιοῦτος εἶναι ὁ πλούσιος οὗτος. Γνωρίζεις καὶ τὸν * * *, τὸν πολυχρήματον ἐκείνον λέγω, ὅστις πλὴν τοῦ πλούτου κατ' ἄλλο τίποτε δὲν ὁμοιάζει τὸν καλὸν μας πλούσιον. Ἡ φιλαυτία καὶ φιλαργυρία του ἔγεινε παροιμιώδης εἰς ὅλην τὴν Χίον, καθὼς καὶ ἡ εὐλάβειά του. Πρῶτος ὄλων ἐμβαίνει εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ ὕστερος ἐχθαίνει. Τὴν νηστεϊάν ὀνομάζει βασιλίσσαν τῶν ἀρετῶν, ὅταν συντρώγῃ μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του· ἀλλ' ὅταν καλεσθῆ εἰς φίλου, ἐπαινεῖ τὴν πλουσίαν τοῦ φίλου τράπεζαν· καὶ ἂν τὸν εἰπῆ τις ἀστειευόμενος, ὅτι τρώγει πολλὰ, ἀποκρίνεται, *Πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε· διότι ἔχει καὶ ῥητὰ Γραφῆς πρόχειρα, τὰ ὅποια βλέπετε πόσον ἀρμόδια μεταχειρίζεται.* Περιφέρον-

ται καὶ ἄλλα κωμικὰ πολλὰ διηγήματα περὶ τοῦ
 ἀργυρολάτρου τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων συγχώρησέ
 με νὰ σὲ κοινωνήσω τὸ ἐξῆς ὡς τὸ ἤκουσα ἀπὸ
 τὸ στόμα τοῦ ἀστείου Παπαῦ Τρέχα. Ἐν ἄλογον,
 ἦ μᾶλλον ἐνὸς ἀλόγου μόνου σκιάν· διότι μετα-
 χειριζόμενος αὐτὸ εἰς παντὸς εἶδους ἐργασίας, δὲν
 τοῦ ἀφῆκε παρὰ μόνον τὰ κόκκαλα σκεπασμένα
 μὲ κατάξηρον δέρμα. Διὰ νὰ τὸ πεταλώσῃ προσ-
 μένει νὰ πέσωσιν ἐν ὀπίσω τᾶλλον καὶ τὰ τέσσαρα
 πέταλα. Εὐρισκόμενος μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν
 πόλιν, δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, ἀφοῦ τὰς ἐτελείω-
 σεν, ἀνέβη εἰς τὸ ταλαίπωρον ἄλογον, κ' ἐκίνησε
 πρὸς τὸν πύργον του, ὅστις εἶναι μακρὰν τῆς πό-
 λεως· ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ, μόλις ἐπάτησε τὸ ἔδαφος,
 καὶ εἶδεν, ὅτι τὸ ζῶον εἶχε τρία μόνον πέταλα.
 Ἐστάθη πολὺ συλλογιζόμενος, ἀλλὰ τέλος, μὴ δυ-
 νάμενος νὰ χωνεύσῃ τὴν ζημίαν, στρέφει πεζὸς ὁ
 γεννάδας ἕως σχεδὸν τὸ ἥμισυ ὅπου ἔκαμε δρό-
 μον, ζητῶν μὲ Ἄργου ὄμματα, καὶ ἐρωτῶν τοὺς
 ἀπαντῶντας, ἂν εὐρήκασι πέταλον ἀλόγου. Μετὰ
 τὴν μακρὰν καὶ ματαίαν ἔρευναν, ἠναγκάσθη νὰ
 ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν πύργον πεζὸς, ἀλλὰ σχε-
 δὸν ἡμιθανὴς ἀπὸ τὸν κόπον. Ἡ τιμία καὶ φίλαν-
 δρος συμβία του, ἥτις εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ δὲν ἀ-

ξίζει πλείοτερον παρά τὸ ἄλογον, θέλουσα νὰ τὸν ἀναπαύσῃ, τὸν ἐπρόσφερον ὀλίγον ζωμόν. Ἄντ' εὐχαριστίας, ἀπεστράφη μὲ πολλὴν ἀγριότητα καὶ τὸν ζωμόν καὶ τὴν γυναῖκά του, δίδουσα εἰς αὐτὴν καὶ γνωμικὴν διδασκαλίαν ταύτην. Ἡ τρυφή ἠφάνισε πολλὰ βασίλεια. Οὗτος λοιπὸν ὁ προσεμχητῆς καὶ νηστευτῆς πλούσιος, μίαν τῶν ἡμερῶν, παρόντος καὶ τοῦ Ἱερέως μας, ἀκούων ἐπαινούμενον πολὺ τὸν φιλογενῆ πλούσιον διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ συνεισφορὰς εἰς τὴν παιδείαν τῆς πατρίδος, ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι κατέλυε τὴν παρασκευὴν· καὶ τοῦτο ἔλεγεν, ὅχι ὡς ὀνειδίζων, ἀλλὰ συλλυπούμενος ὑποκριτικῶς, ὅτι τοιούτων καὶ τοσοῦτων καλῶν ἔργων ἐργάτης ἐκινδύνευε νὰ κολασθῆ διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς παρασκευῆς. *Μὴ λυπῆσαι* (τὸν εἶπεν ὁ ἡμῶν Ἱερεὺς) *διὰ νὰ μὴ λάβῃ τὴν κόλασιν μετὰ θάνατον, τὴν ἐπέβαλεν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἐνόσφ ζῆν κολάζων ὅλα του τὰ πάθη, καὶ μάλιστα τὴν φιλαργυρίαν, τὴν ὁποίαν δέν σε λανθάνει, ὅτι τὰ ἱερά μας βιβλία ὀνομάζουσι ρίζαν πάντων τῶν κακῶν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Παπᾶ Τρέχας καὶ εἰς τὸν ἄμβωνα, καὶ κάτω τοῦ ἄμβωνος*

• Ἄλλην φοράν, περιπατοῦντες εἰς τὸ περιβό-

λιον φίλου τινός, μετὰ τὸ γεῦμα, ἤχροαζόμεθα ἓνα τῶν συμπεριπατούντων, νεοφερμένον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, διηγούμενον τὴν εὐνομίαν, τὴν σοφίαν, τὰς Ἀκαδημίας, τὰ Γυμνάσια, τὰ Μουσεῖα, τὰς τυπογραφίας, εἰς ἓνα λόγον, τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων. Τοῦ Παπᾶ Τρέχα ἡ ψυχὴ ἐσυναχθη ὅλη εἰς τὰ αὐτῆς του· τόσῃν ἡδονῇν ἠσθάνετ' ἀπὸ τὴν διήγησιν, ἡδονῇν ὅμως μιγμένην μὲ κάποιαν τῆς ψυχῆς ταραχὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ὑψόνων συχνὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐφώναξε, καθὼς ὁ Δικαιοπόλις τῆς κωμωδίας.

ὦ πόλις, πόλις!

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ, ἓνας τῆς συνοδίας, ὁ νεώτερος, ἢ διὰ νὰ πειράξῃ τὸν Ἱερέα, ἢ διὰ ἀναισθησίαν τῶν καλῶν, χωρίζεται ἀπὸ τοὺς λοιποὺς μὲ ὄρμηγν, καὶ ἐμπήγεται ὡς στύλος ἀνάμεσα τοῦ ἱστοροῦντος τὰ καλὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ τοῦ Δικαιοπόλιδος Παπᾶ Τρέχα. Ὑπέφερε μὲ ἰσχυρίαν καταρχὰς τὴν προπέτειαν τοῦ νέου· ἀλλ' ὁ νέος καὶ διὰ τὸ πολὺ μακρότερον ἀνάστημα, καὶ διὰ τὴν ἄτακτον κίνησιν τοῦ σώματος, τὸν ἐμπόδιζε καὶ ν' ἀκούῃ. Ἐμακροθύμησε καὶ εἰς τοῦτο ὁ πρᾶος Ἱερεὺς. Ὅταν ὅμως ὁ νέος ἤρχισε νὰ παραβάλλῃ τὰ διάφορα βρώσιμα τῆς Ἑλλάδος, τοὺς πολλοὺς καὶ

καλοὺς οἴνους, μὲ πολλῶν τῆς Εὐρώπης πόλεων τὴν ἀπορίαν, καὶ τέλος, εἶπεν, ὅτι μόνην τῶν πορτογαλιῶν τὴν εὐωδίαν ἤθελε ν' ἀλλάξῃ μὲ δλασ τὰς Ἀκαδημίας τῶν Εὐρωπαϊῶν, δὲν ἐδυνήθη πλέον κάνεις ἀπὸ τοὺς παρόντας νὰ κρατήσῃ τὸν γέλωτα, καὶ διὰ τὴν φλυαρίαν τοῦ νέου, καὶ διὰ τὴν ἀνεκδιήγητον ἔκστασιν τοῦ Ἱερέως. Ἀφοῦ τὸν ἀφῆκεν ὀλίγον ἔτι νὰ φλυαρήσῃ, τὸν ἠρώτησεν, ἂν ἐτελείωσε τὴν δημηγορίαν. Καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς Ἑλλάδος προτερήματα εἶχα νὰ ἀπαριθμήσω, Δέσποτά μου, τὸν εἶπεν, ἂν δὲν ἦσαν εἰς ὄλους γνωστά. Μὴ δυνάμενος πλέον νὰ κρατηθῆ ὁ Ἱερεὺς ὕψωσε τὸ μικρὸν τοῦ σώμα, καὶ μὲ φωνὴν βροντώδη· «Ἐγὼ (τὸν ἀπεκρίθη) οὔτε πολλὰ ἔχω νὰ λαλήσω, οὔτε τί σημαίνει εἰς τὸ καύκαλόν σου ἢ λέξις προτέρημα δύναμαι νὰ καταλάβω· εἰς τοῦτο μόνον σ' εὐχαριστῶ, ὅτι μὲ ἐνθύμισες τὸν Κωμικὸν, ὅστις λέγει περὶ τῶν ὁμοίων σου ἀνθρώπων.»

Οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἠγοῦνται μόνους τοὺς πλείστα δυναμένους καταφαγεῖν καὶ πιεῖν.

Ταῦτα μόνον τὸν εἶπε, καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν συντροφίαν μας ὁρομαῖος, ἀφοῦ πρῶτον ἐπαρεχάλεσε τὸν διηγούμενον τὰ περὶ τῆς Εὐρώπης νὰ

ὑπάγη τὴν ἐπαύριον εἰς τὴν Βολισσὸν νὰ γευθῆ μ' αὐτὸν καὶ μετὴν Παπαδίαν του.

α " Ἄλλοτε εὐρισκόμενος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως, ὅπου συχνάζει, ὄχι μόνον δι' ἀνάγνωσιν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ διὰ παρατήρησιν προσώπων, διαθέσεων καὶ κρίσεων τῶν ἐκεῖ συνερχομένων πολιτῶν καὶ ξένων, ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς ἀπὸ φρενόμετρον, κρίνει (μετ' ἰσχυρίας) πόσον ἐπροχώρησαν, καὶ πόσον ἔτι νὰ προχωρήσωσιν ἐλπίζονται οἱ συμπατριῶταί μας εἰς τὴν παιδείαν· εὐρισκόμενος λοιπὸν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοὺς Πίνακας τῆς Λαγκαστρινῆς μεθόδου, μεταφρασμένους εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Τοὺς ἐξέταξε μετ' ἐπιμέλειαν προσοχὴν ἔχων εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν ἐκ πλαγίων καὶ τὴν ταβακοθήκην, τὴν ὁποίαν ποτὲ μὲν ἤνοιγε διὰ νὰ ἐπάρῃ ταβάκον, ποτὲ δὲ τὴν ἐκτύπα μόνον μετ' ἰσχυρίας τοῦ δακτύλου. Τὸ πρῶτον ἔδειχνε τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ψυχῆς του· τὸ δεύτερον ἐσήμαινεν ὅτι εἰς τόπον τῶν γραμμένων εἰς τοὺς Πίνακας παραδειγμάτων εἶχεν αὐτὸς προσφεύστερα νὰ βάλῃ. Τέλος ἐζήτησε χαρτίον καὶ μελάνην, καὶ ἤρχισε νὰ τοὺς ἀντιγράψῃ, μετ' ἰσχυρίας νὰ τοὺς διορθώσῃ ἔπειτα ἡσύχως εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ νὰ τοὺς ἐμβάσῃ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς

Βολισσοῦ. Βυθισμένος εἰς τὸ ἔργον ἀκούει φωνὴν ὀπισθὲν του. *Εἰς μάταια πράγματα τρίβεις τὸν καιρὸν σου, Δέσποτά μου.* Στρέφεται συντόμως εἰς τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο, καὶ βλέπει τὸν Μιτυληναῖον πραγματευτὴν, ὅστις εὐρίσκεται ἀκόμη σήμερον ἐδῶ μὲ τὸ πλοῖόν του, φορτωμένον ἔλαιον. Ἐκινήθη πάραυτα νὰ τὸν ἐλέγξῃ μὲ αὐστηρότητα· ἀλλὰ συλλογισθεῖς, ὅτι ἀπὸ ἄγνοιαν πλέον παρά ἄνοιαν ἐγεννᾶτο τοιαύτη Σκυθικὴ τῶν καλῶν καταφρόνησις, τὸν ἐδίδαξε μὲ ὑπομονὴν τὴν φύσιν καὶ δύναμιν τοῦ πράγματος, τὸν ἐξήγησε καταλεπτῶς ὅσα καλὰ ἠλπίζοντο ἀπ' αὐτὸ, καὶ τελευταῖον τὸν εἶπεν, ὅτι νὰ ὀνομάζῃ μάταια τοιαῦτα δῶρα τοῦ Θεοῦ, εἶναι εἰς Μιτυληναῖον τόσον πλέον ἀπρεπὲς, ὅσον οἱ πρόγονοί του ἀπὸ φυλακὴν, δεσμὰ, μαστίγωσιν, καὶ ἀπλῶς ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην κολασιν, ἔκριναν τὴν ἀγραμματίαν. Ἀπὸ τὴν ἱερὰν ταύτην νουθεσίαν ἐσωφρονίσθη τόσον καλῶς ὁ Μιτυληναῖος, ὥστε χωρὶς ἀναβολὴν ἐπαράκαλεσ' ἐν' ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου νὰ τοῦ ἀντιγράψῃ τοὺς Λαγκαστρινοὺς Πίνακας, διὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ ἐπιστρέφων εἰς τοὺς συμπολίτας του, καὶ νὰ τοὺς ἐμβάσῃ εἰς τῆς Μιτυλήνης τὰ σχολεῖα.

α Μὲ συμβουλὴν καὶ παρακίνησιν τοῦ Ἱερέως μας ἔγειναν καὶ ἄλλα τῶν Πινάκων δι' ἄλλας πόλεις ἀντίγραφα· καὶ ἀπὸ τὴν κοπῶδη ταύτην ἀντιγραφὴν λαμβάνων ἀφορμὴν μὲ εἶπεν, ἂν εἴχαμεν τὴν ἀγίαν τυπογραφίαν, ὁ δαπανώμενος καιρὸς εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ἤθελε δοθῆν εἰς ἄλλο τι χρήσιμον. — Ἐξεύρεις, Δέσποτά μου, ὅτι φροντίζουν περὶ τυπογραφίας οἱ φιλόκαλοί μας συμπολίται; — Ἐσύμφερεν ὁμως πολὺ νὰ τελειωθῆ τὸ φροντιζόμενον, διὰ νὰ μεταφερθῆ ἢ φροντίς εἰς ἄλλα καλά. — Ἄλλ' εἶπέ με, διατὶ ὀνομάζεις ἀγίαν τὴν τυπογραφίαν; — Διότι τὴν κρίνω δῶρον Θεοῦ, καὶ δῶρον τοιοῦτον, ὅποῖον μέλλει μὲ τὸν καιρὸν νὰ φέρῃ πραγματικῶς εἰς τοὺς ἐξεύροντας νὰ μεταχειρίζονται θεῖα δῶρα τὸν μυθευόμενον Χρυσοῦν αἰῶνα. Ἐρχεται, Δέσποτά μου, καὶ ἡ τυπογραφία· οἱ συμπολίται μας ἐκατάλαβαν τὴν χρεῖαν της. — Δὲν ἐξεύρω ἂν τὴν ἐκατάλαβαν, ὡς ἐγὼ τὴν καταλαβανω. Ὅπως ἂν ᾔηται, εἶθε νὰ ἔλθῃ, πρὶν ἀποθάνω! Τοῦτο μόνον μὲ κακοφαίνεται, ὅτι δὲν ἔχω καιρὸν νὰ γένω τυπογράφος, διὰ νὰ περάσω τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς καθημέραν εὐφραινόμενος ἀπὸ πρωὶ ἕως ἑσπέρας. — Τυπογράφος, Δέσποτά μου! — Ναι, τυπογράφος· καὶ θαυμάζω, ὅτι

θαυμάζεις περὶ τούτου. Ἐχεις νὰ μὲ σείξης ἡδονὴν μεγαλητέραν τῆς ὁποίας αἰσθάνεται ὄσους, φερρεῖται, συνθέτει τοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας καλοῦ τινος βιβλίου, ὅταν συλλογίζεται τὴν ἀπ' αὐτὸ ἐλπίζομένην ὠφέλειαν; — Ἐλπίζομένην, καθὼς λέγεις, ἀλλ' ὄχι πάντοτε γινομένην. — Πάντοτε τέκνον μου, πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον. Ὑπόθεσε χίλια σώματα τοῦ τυπωμένου βιβλίου εἰς χιλίων ἀνθρώπων χεῖρας· ἀρίθμησε καὶ τὰς οἰκογενεὰς πολλῶν ἀπὸ τούτους, καὶ τοὺς φίλους, εἰς ὄσους δανείζουσι τὸ βιβλίον ἢ κοινωνοῦσι διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα λέγει τὸ βιβλίον. Νομίζεις τάχα, ὅτι κάνεις ἀπὸ τόσας χιλιάδας ἀναγνωστῶν ἢ ἀκουστῶν, δὲν θέλει ὠφεληθῆν τίποτε πλέον παρὰ τοὺς κωφούς; Μὴ, τέκνον μου· μὴ τόσον κακὴν ὑπόληψιν περὶ τῶν ὁμοίων μας λογικῶν καὶ ἀδελφῶν ζώων. Εἰπέ με ὅμως, χωρὶς περιπλοκάς, ποῦ στηρίζονται αἱ περὶ τυπογραφίας ἐλπίδες σου; Ὁ ἀρχιερεὺς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐπίτροποι, οἱ προεστώτες, συντόμως, ἔλοι ὄσοι στολίζουσι τὴν πόλιν διὰ τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν σοφίαν των, ἐπιθυμοῦν τυπογραφίαν· ποῖος λοιπὸν διάβολος τὴν ἐμποδίζει νὰ μὴν ἔρχεται; τοῦτο εἶναι αἴνιγμα δι' ἐμέ. — Σὲ εἶπα καὶ σὲ λέγω ἀδισταχῶς, ὅτι ἔρχεται. Πῶς θέλεις νὰ

συναθροίζωσι Βιβλιοθήκην δημοσίαν, ἔπειτα νὰ μὴ φροντίζωσι περὶ τυπογραφίας, χωρὶς τῆς ὁποίας τὸ παιδευτικὸν σύστημα τῆς Χίου δὲν ἔθελεν ἀνάρμοστα παραβληθῆν μετὰ λαμπρὰ στολισμένην Ἀθηναίαν, ἀλλ' ὅμως ἐξυπόλυτον; — Παράβαλέ το καὶ μετὰ πλοῖον καλὰ κατηρτισμένον. καὶ κυβερνώμενον ἀπὸ ναυκλήρους ἐμπείρους, καὶ ὅμως φυτευμένον εἰς τὴν μέσσην τοῦ πελάγους δι' ἔλλειψιν ἀνέμου. Ἄλλ' ἐὰν αἱ ἐλπίδες σου μέλλουν νὰ πληρωθῶσι μετ' ὀλίγον, δὲν εἶναι συμφερώτερον καὶ τιμιώτερον εἰς τὴν πατρίδα νὰ τυπώσῃς ἐδῶ τὴν Βῆτα βραψωδίαν τοῦ Βολισσινοῦ μας, παρά νὰ τὴν στείλῃς εἰς τὴν Εὐρώπην; — Καὶ συμφερώτερον καὶ τιμιώτερον χωρὶς ἀμφιβολίαν· ἀλλ' ὅμως ἡ Βῆτα βραψωδία ἤρρηξε πολὺ μετὰ τὴν Ἄλφα· καὶ ἐπειδὴ ἡ τυπογραφία, ἂν ἤρχετο καὶ αὔριον, χρειάζεται καιρὸν διὰ νὰ προβαίῃ ἀκωλύτως, φοβοῦμαι μὴν ἀργήσῃ περισσώτερον. Ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ τὴν στείλω εἰς τοὺς Παρισίους.

« Ἐδῶ φίλε, τελειώνω τὴν μακρὰν ἐπιστολήν μου μετὰ τὸ τέλος τῶν στοχασμῶν τοῦ Παπαῦ Τρέχα, ἐκ τῶν ὁποίων εὐκόλως συμπεραίνεις, ὅτι ἐλπίς εἶναι νὰ τυπωθῇ ἡ Γάμμα καὶ αἱ ἐξῆς Ῥαψωδίαι μετὰ τὸς τῆς Χίου, καὶ οὕτω νὰ σοῦ παύσω

τοὺς ὁποίους ἀνεδέχθης κόπους διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ
φιλίαν. Ὅσῃν ἐγὼ ἔχω πρὸς σέ, ἂν δὲν ἦσαι περὶ
αὐτῆς πληροφορημένος, μάταιον εἶναι νὰ ζητῶ
νὰ σὲ πιστώσω. Σ' ἐπροσκάλεσα πολλάκις καὶ πά-
λιν σὲ προσκαλῶ, νὰ ἔλθῃς ἐδῶ νὰ συζήσης μ' ἐμὲ
καὶ μὲ τὸν αἰδεσιμώτατον Ἱερέα τῆς Βολισσοῦ,
ὅστις μέλλει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὲ βοηθῇ εἰς τὴν
Βολισσίαν ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου. Τοῦτο σὲ λέγω
διὰ νὰ μὴ παραξενισθῆς, ἐὰν εἰς τὴν μέλλουσαν
Γάμμα Ῥαψωδίαν, παρὰ τοῦ Εὐσταθίου καὶ τῶν
ἄλλων τὰς ἐξηγήσεις, εὔρης καὶ τοῦ Παπαῦ Τρέχα
σχόλια. Δὲν εἶναι βαθείας φιλολογίας καρποὶ ἀλλ'
ἐπειδὴ πνέουσι πολλὴν φιλογένειαν, ἴσως, ἂν μὲ
τὸ συγχωρήσῃ, προσθέσω ὀλίγα τινὰ ἐξ αὐτῶν.

« Μ' ἐπαρεκάλεσε νὰ σὲ χαιρετήσω καὶ νὰ εὐ-
λογήσω τοὺς κόπους σου ἀπὸ μέρος του· καὶ ἤθελε
προσγράψειν ἰδιοχείρως εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιστο-
λὴν καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὰς εὐλογίας, ἂν
εὐρίσκετο παρών. Ἄλλ' ἀπὸ χθὲς ἑκατέβη τρέχων
εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ γένῃ θεατῆς τῶν νεωστὶ κα-
τευοδωθέντων βιβλίων, ἔπειτα ν' ἀναγνώσῃ καὶ εἰς
τοὺς Ἐπιτρόπους τὴν ὁποίαν ἐσύνταξε διατριβὴν
Περὶ τυπογραφίας. Σὲ λέγω τὴν ἐπιγραφὴν Λα-
κωνικῶς· ἀλλ' ὁ Παπαῦ Τρέχας, καθὼς εἰς τᾶλλα,

οὕτω καὶ εἰς ὅσα γράφει, δὲν ὁμοιάζει τοὺς λοιπούς. Μάθε λοιπὸν τὴν σωστὴν ἐπιγραφὴν τῆς διατριβῆς· *Περὶ τῶν ἐλπιζομένων καλῶν ΠΟΛΛΩΝ ἀπὸ τὴν πρὸ ΠΟΛΛΟΥ παρὰ ΠΟΛΛΩΝ ἐλπιζομένην τυπογραφίαν.* Ἄλλον ἴσως ἤθελε κινήσειν εἰς γέλωτα τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ἰδιότροπον· ἐγὼ μικρὸν ἔλειψε νὰ κλαύσω. Ὑγίαινε!

Ἐκ Βολισσοῦ, 1ῷ Μαρτίου, 1817.

« Δὲν θέλεις, φίλε, θαυμάσειν, ὅτι λαμβάνεις τόσον ἐργήγορα καὶ τὴν τρίτην ῥαφιδίαν τῆς Ἰλιάδος, ἂν ἐνθυμηθῆς τί σ' ἔγραφα κατ' ἰδίαν εἰς τὴν προλαβοῦσάν μου ἐπιστολήν. Ὑπόφερε λοιπὸν καὶ ταύτης τὸν κόπον τῆς ἐκδόσεως, ὡς ὑπέφερες τῶν πρὸ αὐτῆς. Εἶθε μὴν ἀναγκασθῶ νὰ σὲ φορτίσω καὶ τῆς τετάρτης τὸ βάρος!

« Εἰς τὴν παροῦσαν ἔχεις καὶ τὴν πλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς μου, νὰ σὲ στείλω καὶ τινὰ τοῦ καλοῦ Παπαῖ Τρέχα Ἐπιστασίας εἰς τὸν Ὅμηρον. Ἄν τὰς κρίνης ὁπωσοῦν ὠφελίμους πρόσθεσέ τας εἰς τὰ σχόλια τῶν παλαιῶν. Ὀλίγαι θέλουν ἴσως σὲ φανῆν· ἀλλὰ καὶ τὰς ὀλίγας ταύτας μόλις μὲ πολλὰς δεήσεις ἐδυνήθην νὰ λάβω ἀπ' αὐτόν. Ὁ Παπαῖ Τρέχας δὲν πείθεται πλέον τόσον εὐκολα, ὡς πρότερον· ἢ παιδεῖα ἔδωκ' εἰς αὐτὸν ὄπλα· καὶ

ἀγαπᾶ νὰ τὰ μεταχειρίζεται. Τὸ καλὸν εἶναι, ὅτι τὰ μεταχειρίζεται, ὄχι νὰ πληγῶνῃ, ἀλλὰ νὰ θεραπεύῃ τὰ πληγωμένα. Ἄμπου' ὄλοι μας οἱ λόγιοι νὰ μιμηθῶσι τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως τὴν σωτήριον ὀπλομαχίαν!

« Δὲν ἦτο μόνῃ ἡ δυσκολία νὰ τοῦ τὰς ἀποσπάσω ἀπὸ τὰς χεῖρας· ἀφοῦ τὰς ἀντέγραψα, μοῦ ἐσήκωσε πόλεμον ἄλλον ἀπροσδόκητον. Ἐζήτησε τὸ ἀντίγραφον, θέλων νὰ ἐξετάσῃ τῆς ἀντιγραφῆς τὴν ὀρθότητα· ἀλλ' ὡς εἶδεν εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν κύριόν του ὄνομα. Καὶ δὲν σ' ἀρέσκει (μὲ λέγει ὀλίγον ταραχμένος) τὸ *Παπᾶ Τρέχας*;

« Μ' ἀρέσκει, Δέσποτά μου, ἐπειδὴ εἶναι εἰς σὲ ἀρεστόν· καὶ βλέπεις, ὅτι κ' ἐτόλμησα νὰ τὸ μεταχειρισθῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ραφιδίας. Ἄλλο ὅμως εἶναι νὰ ἐκφωνηθῇ ἢ νὰ γραφθῇ ἀπ' ἄλλον, καὶ ἄλλο ἀπὸ τὴν αἰδουσιμότητά σου. Ἡ ἰδία σου ὁμολογία γίνεται τρόπον τινὰ ἐγκαύχησις! «Καὶ διὰ τί ὁ Ἄχιλλεὺς λέγεται εἰς ὄλην τοῦ Ὀμήρου τὴν ποίησιν *Πόδας ὠκύς*; *Μὴ* τὸ *Τρέχας* σημαίνει τι πλεον τοῦ Ὀκύποδος;» — Ὁ Ὀμηρος, Δέσποτά μου, τὸν ὀνομάζει οὕτως, ὄχι αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Ἄχιλλεὺς· τοὺς ποιητὰς ἐξεύρεις ὅτι ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ

στολίζωσι τοὺς Ἡρωάς των με πάσης λογῆς ἐπίθετα. Ἐὰν φερειπειν, ἀπὸ τοὺς Βολισσινοὺς ἡμῶν ποιητὰς εἶχε κάνεις ἀφορμὴν νὰ συνθέσῃ Βολισσιάδα, κ' ἔκρινε πρέπον ν' ἀναφέρῃ εἰς τὸ ποίημα καὶ τῆς Βολισσοῦ τὸν σεβάσμιον ἱερέα, καθὼς ἀνέφερε τὸν ψευδοῖερέα Χρῦσῃν ὁ Ὅμηρος, συγχωρημένον ἤθελ' εἶσθαι εἰς αὐτὸν νὰ σ' ὀνομάσῃ καὶ με τὸ σωματικὸν ἐπίθετον τοῦτο, καὶ πολὺ πλέον με πολλὰ ἀξιώτερά σου ἄλλα τῆς ψυχῆς ἐπίθετα.

« Νομίζεις τάχα, φίλε, ὅτι ἐκαταπέισθη ἀπὸ τοὺς λόγους μου; πόθεν! Τοὺς ὠνόμασε σοφίσματα· οὐδ' ἤθελε πλέον νὰ μοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ ἀντίγραφον, ἂν δέν τον ὑπεσχόμην νὰ ἐξαλείψω τὸ κύριον αὐτοῦ ὄνομα, καὶ εἰς τόπον του νὰ βάλω τὸ σημαντικὸν τῆς ὠκυποδίας ἐπίθετον. Θέλων λοιπὸν καὶ αὐτὸν νὰ εὐχαριστήσω, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ βαρβάρου ἐπιθέτου ν' ἀποφύγω, "Ἄν εὔρω, Δέσποτά μου (τὸν εἶπα) ὄνομα τοιοῦτον Ἑλληνικὸν, ὁποῖον νὰ ἦναι ἐνταῦτ᾽ καὶ κύριον, καὶ σημαντικὸν τῆς ὠκυποδίας, με συγχωρεῖς νὰ τὸ βάλω; — Διὰ τί ὄχι; πλὴν ἤθελα τιμίου ἀνδρὸς, καὶ ὄχι Θερσίτου, ἢ ληστοῦ τινος ὄνομα. — Τὸ θόας, παραδείγματος χάριν; ὥστε νὰ λέγῃ ἢ ἐπιγραφῇ, ἌἘπιστασίαι εἰς τὸν Ὅμηρον τοῦ αἰδε-

σιμωτάτου Θόαντος. υ — "Αν ἦτον ἄλλος ἀντί σου, εἶχα τί νὰ τὸν ἀποκριθῶ. — Σοῦ ζητῶ, Δέσποτά μου. συγχώρησιν, ἂν εἶπα τίποτε ἱκανὸν νὰ σὲ παροργίσῃ. Δέν σε λανθάνει ὅμως, ὅτι τὸ Θόας εἶναι συγγενὲς τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ταχύς. — Δέν με λανθάνει βέβαια, ὅτι οὕτως ὠνομάζετο ὁ ξενοκτόνος τύραννος τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου.

Οὐ γῆς ἀνάσσει βαρβάροισι βάρβαρος.

ΘΙΑΣ, ὃς ὠκὺν πόδα τιθεῖς, ἴσον πτεροῖς,

Εἰς τοῦνομ' ἤλθε τόδε ποδωκείας χάριν.

(Εὐρ. Ἰφιγέν. Ταυρ. 31.)

α' Ἴδου μὲ τίνος ὄνομα ἠθέλησες νὰ μὲ στολίσῃς!
— "Αν ὁ Θόας τῆς Σκυθίας ἦτο τύραννος αἰμοδόρος, μὴ δὲν ἔχει τόσους ἄλλους Θόαντας ἢ ἱστορία, οἱ ὅποιοι παρὰ τῷνομα ἄλλο τίποτε κοινὸν δὲν εἶχον μ' ἐκεῖνον; — Ἀρκεῖ ὅτι ἔγειν' ὄνομα τυράννου, διὰ νὰ τὸ ἀποστρέφονται οἱ φίλοι τῆς δικαιοσύνης· ἐξεύρεις, πόσον μοῦ ταρασσούν τὰ σπλάγχνα οἱ τύρανοι! — Ἴσως, Δέσποτά μου, πλέον παρὰ τὸ δίκαιον. — Πλέον παρὰ τὸ δίκαιον! * Ἐγείνες λοιπὸν τῶν τυράννων συνήγορος! — Πολὺ πλέον κατήγορος τῶν τυραννουμένων· ἢ νομίζεις, ὅτι ἐτυραννήθη ποτε ἔθνος, πρὶν κατασταθῆ ἄξιον νὰ τυραννῆται; Δέν βλέπεις πόσον ἐπιτήδεια υἱᾶς

δίδει νὰ νοήσωμεν ὁ φίλος σου Εὐριπίδης ;

Ὁ γῆς ἀνάσσει βαρβάροις βάρβαρος.

ὡς νὰ ἔλεγεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, — Ταλαίπωροι, τί κλαίετε, τί παραπονεῖσθε διὰ τὴν τυραννίαν ; Τί καταρᾶσθε τοὺς τυράννους ; Τί σᾶς πταίουσιν αὐτοί ; Ἐνόσφ εἰσθε « βάρβαροι, ἤγουν ἐνόσφ δὲν « φροντίζετε νὰ τελειοποιήσετε μὲ τὴν παιδείαν « τὸ λογικόν σας, καὶ νὰ ἡμερωσθε τὰ ἄγριά σας « ἤθη, τύραννοι δὲν θέλουν σᾶς λείψει ποτέ ».

Ὁ γῆς ἀνάσσει βαρβάροις βάρβαρος.

Γελῶ, Δέσποτά μου, ὅσάκις ἀκούω φρονίμους ἀνδρας ἐπαινέτας τυραννοκτονίας, ὡς ἥρωικοῦ κατορθώματος. Σ' ἔτυχε βέβαια κάμμιναν φορὰν σκύλος λιθοβολούμενος ἐπαρατήρησεν πόσον θυμῶνεται κατὰ τῆς πέτρας, καὶ μὲ πόσῃν ὀργῇ τὴν δαγκάνει, ὡς νὰ ἦτο τῆς πληγῆς τοῦ αἰτίος ὁ λίθος, καὶ ὄχι ὁ λιθοβολητής ; Παρόμοιόν τι κάμνουν καὶ οἱ τυραννόμενοι, ὅταν νομίζωσι τὰς δυστυχίας των ἐνὸς μόνου τυράννου ἔργον, μηδὲ ζητῶσι τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν αἰτίαν εἰς τὰς ἰδίας των ψυχὰς, τὰς ὁποίας ἡ ἀπαιδευσία ἐβαρβάρωσεν, ἢ μᾶλλον ἀπεθρίωσεν τόσο, ὅσον δὲν αἰσθάνονται πλέον τῆς ἰσονομίας τὸ δίκαιον σκῆπτρον, ἀλλὰ χρειά-

ζονται ράβδον σιδηρᾶν δεσπότου. Ἄλλ' ἄς ἀφεθῆ, Δέσποτά μου, εἰς ἄλλον καιρὸν ἢ περὶ τούτου σκέψις. ἂν ἀγαπᾷς, διότι ἤρχισαν καὶ τὰ ἰδικά μου σπλάγγνα νὰ ταρασσῶνται. Ἐπειδὴ τόσον ἀποσρέφουσαι τοῦ Θεοῦ τῶνόμα. συγχωρεῖς νὰ σὲ ὀνομάσω Θεῶνα; Τὸ Θεῶν ἐξεύρεις ὅτι εἶναι συνώνυμον τοῦ τρέχων. — Εἰπέ με πρῶτον, τίνες κωρομάσθησαν Θεῶνες. ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἀκόμη εἶδῃσιν τῆς παλαιᾶς ἱστορίας ἀρκετήν. — Ἄλλ' ἐγὼ πάλιν πῶς θέλεις νὰ ἐν υμῶμαι πόσοι ἔφεραν ὄνομα τόσον κοινὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας; Ἐὰν ἡ μνήμη δὲν με πλανᾷ, ἐπαπατήρησα Θεῶνας γραμματικούς. — Μὴ γραμματικούς! ἔξω ἂν ἦσαν ἐνταυτῶ καὶ φιλόσοφοι. Γραμματικὴ χωρὶς φιλοσοφίαν δὲν γεννᾷ ἄντως σοφοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ σχολαστικούς, ἧγουν ἄλλου εἶδους τυράννους εἰς τοὺς ὑποίους συμφέρει νὰ μὴν ἦναι πολλὰ φωτισμένον τὸ ἔθνος, διὰ νὰ τὸ κυβερνῶσιν αὐτοὶ, ὡς θέλουσιν. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι μέγα μέρος τῶν δυστυχιῶν τοῦ ταλαιπώρου μας γένους τὸ χρεωστοῦμεν εἰς τὴν κυριεύσαντα τὰ πνεύματα τότε σχολαῖσμόν. — Σοφιστάς, — Μὴ, διὰ τὸν θεόν! μὴ σοφιστάς! οἱ σοφισταὶ φυσικὰ εἶναι φίλοι τῶν τυράννων. Ὅστις σοφίζεται τὴν ἀλήθειαν,

ἔγουν σπουδάζει νὰ δείξῃ τὸ δίκαιον ἄδικον, καὶ τοῦτο πάλιν χωρὶς ἐντροπὴν νὰ μεταμορφώσῃ εἰς τὸ δίκαιον, ἀν δὲν ἐκηρύχθῃ ἀκόμη τύραννος, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι δι' ἀδυναμίαν μένει εἰς τῶν ἰδιωτῶν τὴν κατάστασιν, καὶ ἀρκεῖται ἐντοσούτῳ νὰ κολακεύῃ τοὺς δυνατοὺς, ἕως νὰ ἐπιτύχῃ νὰ λάθῃ τὸν τόπον κἀνεὸς τυράννου, ἢ νὰ κατασταθῇ κἀν ἱπποκόμος ἢ μάγειρος αὐτοῦ. Ἐνθυμοῦμαι τί μὲ εἶπες πολλάκις. — Τί, Δέσποτά μου ; — Ὅτι μί' ἀπὸ τὰς αἰτίας τῆς πρώτης δουλώσεως τῆς Ἑλλάδος ἔγειναν οἱ ἀκμάσαντες εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου σοφισταί. Ὀνόμασέ μου λοιπὸν ἄλλους. — Φιλοσόφου Πλατωνικοῦς, Περιπατητικοῦς, Στωικοῦς, λεγομένους Θεώνας. Θεῶν ἀκόμη ὠνομάζετο ὁ πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῆς ἀειμνήστου φιλοσόφου Ὑπατίας, τῆς ἀδίκως φονευθείσης ἀπὸ τὸν τυραννικὸν ὄχλον τῆς Ἀλεξανδρείας. — Ἐνθυμῆσαι τὰς πατρίδας τῶν Θεῶνων τούτων ; — Ὅχι, Δέσποτά μου, τὴν ὥραν ταύτην ἔπειτα, οὐδὲ βλέπω εἰς τί χρησιμεύει τοῦτο. — Ἐπεθύμουν νὰ ἦτο κἀν εἰς ἀπ' αὐτοὺς Βολισσινὸς, ἢ ἀπλοῦς Χίος, ἃς ἦτο καὶ Λευκοποδούσης... Ἴσως ὁμως εἶναι πρεπωδέστερον εἰς τὸ ἐπάγγελμά μου νὰ μὴ προσκολλῶμαι τόσον δεισιδαιμόνως εἰς τὸν τόπον

τῆς γεννήσεώς μου, ἀλλὰ νὰ λέγωμαι μᾶλλον κο-
σμοπολίτης. Ὀνόμασέ με Θέωνα.

«Τὰ ἕως ἐδῶ, φίλε μου. εἴτε γελοῖα, εἴτ' ὅπως
ἄλλως ἀγαπᾷς νὰ τὰ ὀνομάσῃς, δὲν εἶναι χρεῖα νὰ
δημοσιεύσῃς διὰ τοῦ τύπου ἐὰν κατὰ τὴν συνήθειάν
σου βάλῃς εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς πεμπομένης Ῥα-
ψοδίας ἀντὶ Προλεγομένων τὴν ἐπιστολήν μου.
Περὶ τῶν ἐξῆς εἶσαι κύριος νὰ πράξῃς, ὡς ἀγα-
πᾷς· ἢ μᾶλλον ἤθελες κάμειν καλὰ νὰ καταστή-
σῃς γνωστά· διότι τὰ κρίνω (ὡς θέλεις, εἶμαι βέ-
βαιος, τὰ κρίνειν καὶ σύ) ἄξια νὰ γνωρισθῶσιν εἰς
τὸ γένος.

«Ὁ αἰδεσιμώτατος Θεῶν (οὕτω θέλω τὸν ὀνο-
μάζειν εἰς τὸ ἐξῆς), μὴ ἀρκούμενο· εἰς τὰς ὁποίας
δίδει καθημέραν σωτηρίους συμβουλάς εἰς τοὺς
συμπατριώτας του, ἔδωκε κοινολογίαν ἐπιστολικὴν
μὲ πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, παρακινῶν τὰς ἀ-
ναξίας τοῦ ὀνόματος νὰ γενῶσιν ἄξια, τὰς ἀξίας
νὰ κατασταθῶσιν ἀξιώτεραι. Κάμμίαν ἐπιστολήν
του δὲν σφραγίζει, ἀν δέν μου τὴν ἀναγνώσῃ πρό-
τερον, καὶ ζητήσῃ καὶ τὴν συμβουλὴν μου, εἰς τὴν
ὁποίαν ὅμως δὲν πείθεται πάντοτε. Μ' ἐσυνέβη
πολλάκις, ἀντὶ νὰ τὸν πείσω νὰ τὴν δεχθῇ, νὰ μὲ
καταπέισῃ αὐτὸς ὅτι κακὰ τὸν ἐσυμβούλευα. —

Τῆς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν *** ἐπιστολῆς τοῦ δυσαρ-
 στούμενος εἰς φράσεις τινὰς, Δέσποτά μου, τὸν εἶ-
 πα, σκληρὸν μὲ φαίνεται τὸ μέρος τοῦτο· δὲν ἦτο
 δυνατὸν νὰ τὸ μαλακύνῃς ὀλίγον; Ἡ κατάστασις
 μας εἶναι κατάστισις ἀρρώστου, καὶ τόσο ἀρρώ-
 στου, ὥστε δὲν αἰσθάνεται ἄλλο, πλην ὅτι πάσχει.
 — Διὰ τοῦτο (μὲ λέγει) κάμνω κ' ἐγὼ ὅ,τι παραγ-
 γέλλει ἡ ὀρθὴ ἰατρικὴ. Εἰς τὰς αἰσθανομένας τὴν
 ἀρρωστίαν τῶν πόλει βλέπεις πῶς γράφω. Ὅστις
 αἰσθάνεται τὸ πάθος του, ζητεῖ κ' ἐλπίζει ἰατροῦ
 καὶ εἰς αὐτὸν πρέπουσι τὰ μαλακὰ ἰατρικά· εἰς ὅ-
 τινα δὲν ἔμεινεν οὐδ' αἰσθησις τῆς ἀρρωστίας
 πλέον, χρειάζονται κεντήματα σφοδρότερα. Ἄν
 ἀρκέσωσιν ὁ σιδηρὸς καὶ τὸ πῦρ νὰ τὸν φέρωσιν
 εἰς αἰσθησιν, σώζεται· ἂν δὲν ἦναι ἀρκετὰ, τί κα-
 κὸν ἔχουν νὰ τὸν κάμωσιν, ἐπειδὴ δὲν τα αἰσθά-
 νεται; Θέλεις μεγαλητέραν ἀναισθησίαν τῆς ἀναι-
 σθησίας ταύτης τῆς πόλεως, ἣτις κρατεῖ ἀκόμη τὴν
 παλαιὰν μέθοδον τῆς παραδόσεως τῶν μαθημάτων,
 καὶ αὐτὴν τὴν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα,
 ὅταν τὰ καλά μας γυμνάσια τὴν ἐξώρισαν εἰς τοὺς
 κόρακας! Ἡτις ὑπεφέρει νὰ τρίβεται ματαίως ὁ
 πολύτιμος καιρὸς τῆς νεότητος εἰς μάθησιν πραγ-
 μάτων, τὰ ὅποια ὅστις δὲν εὐτυχῆσῃ νὰ λησμονήσῃ
 ἔπειτα τελείως, γίνεται σχολαστικὸς κακοηθέστα-

τος! Ἦτις καταφρονοῦσα τὰς συμβουλάς τοῦ σε-
βασμίου ποιμένος καί τινων ἐπισήμων αὐτῆς πολι-
τῶν, δὲν ἐφρόντισεν ἀκόμη νὰ καταστήσῃ γυμνά-
σιον ἐπιστημῶν, ὅταν πολλαὶ ὑποδεέστεραι πόλεις
ἔχωσι χημείας καὶ φυσικῆς διδασκάλους! ἀλλὰ...
μὴ με ἀναγκάζῃς νὰ εἶπω πλειότερα, μηδὲ με λέ-
γῃς, ὅτι γράφω πρὸς αὐτοὺς σκληρά· αὐτοὺς μᾶλ-
λον λέγε ὅτι εἶναι σκληροτράχηλος λαὸς, ἐπειδὴ
δὲν ἐντρέπονται, ὅταν οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ τῶν συν-
τρέχουν ἄλλος ἄλλοθεν νὰ ἐξανακτίσωσι τὴν Ἐλ-
λάδα, νὰ κοιμῶνται αὐτοὶ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς πα-
τρίδος, καὶ τῶν λίθων αὐτῶν ἀναισθητότεροι.

Ἐξ ἐναντίας, εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ Θεῶνος
πρὸς τοὺς Κυθωνιάτας παρατηρήσας ὑπερβολικὴν
γλυκύτητα, Ἡ φράσις αὕτη, τὸν εἶπα, μὲ φαίνεται
ὀλίγον κολακευτικὴ. — Κολακευτικὴ! κόλαξ ὁ
Θεὸς! καὶ διὰ ποίαν ἀφορμὴν νὰ τοὺς κολακεύσω;
Τίνα χρεῖαν ἔχω τῆς πόλεώς των; ἢ τί ἐλπίζω
ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς; Μὲ τίνας μᾶς ἐπαρωμοιά-
ζεις ὀλίγον ἀρχήερα; — Μὲ τοὺς ἀρρώστους, Δέ-
σποτά μου. — Παράβαλέ μας ἀκόμη καὶ μὲ τὰ
παιδάκια. Καθὼς τούτων ὅ,τι πράξωσι καλόν, τὸ
ἐγκωμιάζομεν ὑπέρμετρα, θέλοντες ὄχι νὰ τὰ κολα-
κεύσωμεν, ἀλλὰ νὰ διεγείρωμεν τὴν φιλοτιμίαν

αὐτῶν, καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν νηπιώδη των ἀ
δυναμίαν εἰς τὰ καλά, παρόμοια καὶ πολλοὶ ὁμο-
γενεῖς. ὅταν ὠφελῶσι τὰς πόλεις των, δίκαιον εἶ-
ναι νὰ ἐπαινῶνται καὶ τοῦ χρεωστούμενου ὀλίγον
τι περισσότερον. Καὶ δὲν λέγω, ὅτι ὅλαι μας αἱ
πόλεις τρέφουν ἀνδρονήπια τοιαῦτα, τὰ ὅποια δὲν
ἀνοίγουν τοὺς θησαυροὺς των, οὐδὲ μετροῦν ἀργύ-
ρια εἰς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος, παρά διὰ τὸν μέλ-
λοντα ἀπὸ τὴν μέτρησιν τῶν ἀργυρίων σαλπισμόν.
Πλειότεροι τὴν σήμερον εἶναι οἱ βοηθοῦντες τὴν
Ἑλλάδα διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τοὺς ἐγέννησεν ἡ
Ἑλλάς, καὶ ὄχι διὰ κἀνὲν ἄλλο τέλος ἀνάξιον ψυ-
χῆς Ἑλληνικῆς. Οὐαὶ εἰς ὄντινα ἂν ἄλλο δὲν κινεῖ
νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν καταγῆς κειμένην
μητέρα του παρά ἡ ἐλπίς νὰ δοξασθῆ ὡς φιλομή-
τωρ! Ἀνάγνωσε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἔπειτα ὁ-
νόμασε, ἂν τολμᾷς, τὴν ἐπίκρισίν μου κολακείαν.

«Λαμβάνω τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὰς χειράς του,
γραμμμένην πρὸς αὐτὸν ἀπὸ φίλον, τῶν Κυθωνιῶν
κάτοικον, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ὅσα ὁ γρά-
φων διηγεῖται περὶ τῆς εἰς τὰ καλά προθυμίας τῶν
Κυθωνιατῶν, ἀναγινώσκω καὶ ταῦτα. «Μάθε καὶ
αὐτοῦτο, Δέσποτά μου, ὅτι παρεκτός τῆς φροντίδος
αὐτῶν προεστῶτων μας, εὐρίσκονται καὶ κατιδίαν

«πολίται, ὄχι ὀλιγώτερον τῶν προεστώτων φρονι-
ατισται τοῦ κοινοῦ καλοῦ, εἰς ἕξ αὐτῶν, ὀνομαζό-
μενος Μάλης, πέμπει μὲ ἑξοδά του εἰς τοῦ ἐν-
αδόξου τυπογράφου τῶν Παρισίων Διδότου ἄνδρα
«λόγιον, νὰ διδαχθῆ καὶ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν πα-
τριδα τὴν πολέμιον τῆς ἀμαθείας τυπογραφικὴν
«τέχνην». Τί λέγεις; φωνάζει ὡς θριαμβευτῆς, ὁ
Θέων, ἀφοῦ παρετήρησε τὴν ἔκπληξιν μου. Τί λέ-
γεις; Κολακεύω πολίτην μικρᾶς πόλεως, πλούσιον
ὄχι κατὰ τοὺς βαθυπλούτους τῶν μεγάλων πόλεων
ὅστις ἐξοδεύει τὸ χρυσίον του, διὰ νὰ καταστήσῃ
χρυσὴν τὴν πατριδα του; Ὁχι, Δέσποτά μου, τὸν
ἀπεκριθὴν ὀλιγώτερα μᾶλλον ὅσων ἔπρεπε νὰ εἴ-
πῃς εἶπες περὶ αὐτοῦ. Μακάριαι καὶ τρισμακάριαι
αἱ πόλεις, ὅταν ἔχουσι τοιοῦτους πολίτας! αὐτοὺς
οὔτε μ' ἀρρώστους οὔτε μὲ νήπια δίκαιον εἶναι νὰ
παραβάλλωμεν.

«Εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν μετάνοιάν μου, ἐξεύ-
ρεις, μὲ λέγει, ὅτι μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ φί-
λου μας Βάμβρα εὐρίσκεται καὶ ἕνας Πάριος· ἀλλ'
ἴσως τοῦτον μόνον ἐξεύρεις. Μάθε λοιπὸν ἀπ' ἐμέ...
Καὶ πρὶν τελειώσῃ τὸν λόγον τρέχει πρὸς τὸν οἰ-
κόν του, ἀφίνων με εἰς μεγάλην ἀπορίαν περὶ τῆς
διακοπῆς· καὶ πάλιν ἐπιστρέφει εἰς τόσον μικρὰν

διάστημα καιροῦ ὥστε νὰ μὲ ρίψη εἰς ἄλλην ἀπο-
ρίαν, μὴ δὲν ἐκόηκε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν θύραν μου.
Ἰδοῦ, λέγει, ρίπτων εἰς αὐτό μου τὸ πρόσωπον, ἀ-
νάγνωσε καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν· εἰς τὴν ὁποίαν
ἀκόμη δὲν ἀπεκρίθην, θέλων νὰ σὲ συμβουλευθῶ
πρῶτον, πῶς ἔχω νὰ γράψω χωρὶς κολαχειάν. —
Ἄδικως, Δέσποτά μου, μὲ εἰρωνεύεσαι, ἐγὼ, καὶ
ἀν ἡ φράσις σου μ' ἐφάνη κολακευτικὴ, κόλακα θι-
μως ποτὲ δὲν σ' ἔκρινα. Ἀνάγνωσε, ἀνάγνωσε, κ'
ἔπειτα βλέπομεν περὶ τῆς ἀποκρίσεως τὴν ὁποίαν
καὶ συνθεμένην ἔχω εἰς τὴν κεφαλὴν μου (λέγει
κτυπῶν μὲ τὴν παλάμην τὸ μέτωπον).

«Ἡ ἐπιστολὴ γραμμένη ἀπὸ τὴν νῆσον Κίαν,
καὶ ἀπὸ φίλου τοῦ Θεώνος, ἐντόπιον τῆς νήσου,
ἐδιελάμβανε τὰ ἑξῆς· «Εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν
«Κίαν ἦτο πρὸ πολλοῦ σχολεῖον Ἑλληνικόν, δια-
«τηρούμενον μὲ ἔξοδα τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περι-
«στάσεις καὶ ἀνωμαλῖαι πολιτικαὶ (αἱ ὁποῖαι ἀνάγ-
«κασαν κ' ἐμὲ νὰ φύγω πολλὰ νέος ἀπὸ τὴν πα-
«τρίδα μου,) κατὰ τὸ 1791 ἔτος, ἔφεραν τοὺς
«ασυμπατριώτας μου εἰς ἔνδειαν τόσον μεγάλην,
«ὥστ' ἐδιέσθησαν νὰ παραιτήσων τὸ σχολεῖον εἰς
«ἐρήμωσιν διδασκάλου καὶ μαθητῶν. Τὸ κτίριον
«ἤτο καλὸν καὶ εἰς χαριστάτην θέσιν κτισμένον·

«ἀλλὰ παραμεληθὲν οὕτω κατεκρημνίσθη εἰς τρόπον, ὥστε δὲν ἐγνωρίζετο πλέον ἐὰν ἦτο σχολεῖον. ἂν ἔμεινεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἕως τὸ 1805 αἶτος. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχιερατεύετο ἡ πατρίς μου ἀπὸ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀρχιερέα ἀΝικόδημον, ἄνδριον τὴν πατρίδα καὶ ἀνδρείον αὐτὴν ψυχὴν. Ὁ καλὸς οὗτος ἀρχιερεὺς ἦτο σταλισμένος μὲ παιδείαν, ὅχι ὅμως ἀνάλογον μὲ τὸν ἀποῖον εἶχεν ἔρωτα παιδείας σφοδρόν· ἀπεφάσισε αὐλοπὸν νὰ ὠφελήσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἐπαρχιώτας του, καὶ μὲ δαπάνην τοῦ κοινοῦ καὶ ἰδικήν του ἀνῶρθωσε τὸ κατακρημνισμένον σχολεῖον. Ἐξεύρεις τί ἔκαμνεν ὁ καλὸς οὗτος ποιμὴν, διὰ νὰ ἀεμφυχώνῃ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐπαρχιώτας του; ἔρριπτε τὴν μηλωτὴν, ἐζώγετο τὴν ποδίαν καὶ μὲ αὐτὴν ποδίαν καὶ μὲ τὴν βαρεῖαν, μὲ τὸν λοστὸν, αὐτὴν σφίγαν κτλ. εὔγανεν ὁ ἴδιος πέτρας, καὶ ἐβοήθει τοὺς ὑπουργοὺς νὰ τὰς φέρουν εἰς τὸ κτίριον. Τελειωθείσης τῆς οἰκοδομῆς, ἔφερεν εἰς τὸ σχολεῖον δύο διδασκάλους, τὸν μὲν Κεῖιον, τὸν δὲ Πάριον. Ἐσυνάχθησαν πολλοὶ νέοι συμπατριῶταί μου μαθηταί. Ὁ δὲ χρηστὸς Νικόδημος ἐθρονίσθη καὶ αὐτὸς μαθητῆς, τελειοποιούμενος εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ διδασκόμενος τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν

«διεγείρων οὕτω καὶ τοὺς ἱερεῖς νὰ κάμνουν τὸ αὐτό... Ἄκουσον ἀκόμη, ἂν δὲν βαρύνεσαι. Ὁ Νικακόδημος, ἔχων ἀδελφὴν καλὴν, τὴν ἔδωκε γυναικῆ εἰς τὸν Πάριον διδάσκαλον, ὀνομαζομενον «Καλούδην... μὲ συμφωνίαν νὰ ὑπάγῃ ὁ Πάριος «διδάσκαλος εἰς τὴν Χίον, νὰ σπουδάσῃ μὲ δαπάνην τοῦ Νικοδήμου τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν τρεῖς χρόνους, πλησίον τοῦ Βάμβα· ἔπειτα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κίαν, καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἐπὶ ζωῆς του «τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων εἰς τὸ σχολεῖον».

«Ἄφοῦ ἀνέγνωσα τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐπιστολὴν, καὶ τὴν ἐφίλησα μὲ δάκρυα, φανταζόμενος τὴν ὄραν ἐκείνην, ὅτι ἐφίλου ἑναγκαλιζόμενος τὸν γνήσιον Ἑλληνα, τὸν ἀληθῶς καὶ τῆς πατρίδος φίλον, καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας σεβάστην. Παρακαλῶ σε τώρα, Δέσποτά μου, εἶπα πρὸς τὸν Θεῶνα, νὰ μὲ κοινωνήσῃς τὴν ὁποῖαν μέλλεις νὰ κάμῃς ἀπόκρισιν εἰς τὴν εὐάγγελον ταύτην ἐπιστολήν.—Πρὸς τίνα νομίζεις ὅτι μέλλω ν' ἀποκριθῶ.

—Χωρὶς ἀμφιβολίαν πρὸς τὸν γράψαντα φίλον σου.

—Καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν Ἀρχιερέα.—Τὸν γνωρίζεις προσωπικῶς;—Καὶ τίς ἢ χρεῖα νὰ τὸν γνωρίσω; Γνωστὸν εἰς ὅλον τὸ γένος τὸν κάμνουσι τὰ ἔργα του. Ὅσοι ἐπαγγέλλονται φιλογένειαν,

χρεώστοῦν νὰ βοηθῶσι τὸ γένος, οἱ μὲν δυνάμενοι, μὲ εὐεργεσίας ἐμπράκτους· οἱ δὲ κατ' ἐμὲ ἄδύνατοι, εὐχαριστοῦντες καὶ διὰ λόγου τοὺς εὐεργέτας του. — Τί μέλλεις νὰ τὸν γράψῃς ; — Πολλὰ περίεργος εἶσαι... νὰ μὴ σε βασανίζω ὁμως μὲ τὴν ἀναβολὴν, ἰδοὺ ποία θέλει εἶσθαι ἡ ὕλη τῆς μικρᾶς μου ἐπιστολῆς. Μὴ σε ἀηδίση τώρα ἡ ἀσυνταξία της· ἄκουσέ την ὡς σχεδιάσμα· ὅταν τὴν γράψω, θέλω τὴν μορφώσειν καλλίτερα. — Λέγε, Δέσποτά μου· εὐχαριστοῦμαι κ' εἰς τὸ σχέδιον. Ἄργά μόνον, ὅσον δύνασαι, παρακαλῶ σε νὰ τὴν ἀπαγγείλῃς

Τοῦτο τὸν ἔλεγα, διὰ νὰ λάβω καιρὸν νὰ τὴν ἀντιγράψω, καθόσον τὴν ἐπρόφερον. Ἴδου λοιπὸν, τί ἐδιελάμβανεν ἡ ἐπιστολή του. «Σεβασμιώτατε αὐτῆς Κίας Ἱεράρχα, σὲ προσκυνῶ ταπεινῶς ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς τῆς Βολισσοῦ. Δὲν εἶμαι γνωστὸς αἰς τὴν πανιερότητά σου, διότι δὲν εὐτύχησα νὰ κάμω τίποτε ἄξιον γνωρίσεως ἔργον· ἐξ ἐναντίας αἴ πανιερότης σου ἐγνωρίσθης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας διὰ τὰς ἀποίας, ὡς τέκνον τῆς Ἑλλάδος, δὲν τολμῶ κ' ἐγὼ ἀνὰ σὲ εὐχαριστήσω. Ἐδειξες ἐμπράκτως, Δέσποτά μου, ὅ,τι λέγει ὁ προφήτης περὶ τῶν κα-

αλῶν ποιμένων. Χείλη ἱερέως φυλιξεται γνώσῳ,
καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ·
αὐτοῦ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι.
Ἄλλὰ τί λέγω ἄγγελος; Προβουρούμενος νὰ τε-
αλειοποιήσῃς διὰ τῆς παιδείας τὸ ὅποιον ἐχάρι-
ασεν εἰς τὰ πρόβατά σου λογικὸν ἢ πανάγαθος
απηγή τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας ὑπερβαίνεις καὶ
αὐτοὺς ἀγγέλους, καὶ γίνεσαι Θεὸς κατὰ τὸ, Ἐγὼ
εἶπα, θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου
ἀπάντες, καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς λογικοὺς ποιμένας
ἀπροσαρμοσμένον ἀπ' ἄλλον προφήτην. Δέν σε
αλανθάνει, Δέσποτά μου, τί ἔλεγε περὶ τῶν βασα-
νιζόντων, διὰ τὴν ἀμάθειαν, κακῶν τὰς πόλεις ὁ
θεοῦ Πλάτων, ὅτι τὰ κακὰ δὲν θέλουν παύσειν
ἂν δὲν φιλοσοφήσωσιν οἱ ἡγεμόνες, ἢ δὲν ἡγεμο-
νεύσωσιν οἱ φιλόσοφοι. Λέγω κ' ἐγὼ περὶ τῆς Ἑλ-
λαδος, ὅτι τώρα ἐλπίζεται ἡ παῦσις τῶν δυστυ-
αχῶν τῆς, ὅταν οἱ πνευματικοὶ τῆς ὁδηγοὶ φρον-
ετίζουσι νὰ φωτίσωσι μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας
αὐτοὺς ποτε κατασταθέντας ἄλλων φωτιστάς Ἑλλη-
νας. Τοῦτο σήμερον εἶναι τῶν ἱερωμένων ὄλων
αὐτὸ κοινὸν χρέος· χρέος ὄχι μικρότερον ἀπὸ τὴν
κτερουργίαν τῶν μυστηρίων, ἂν θέλωμεν νὰ μὴν
ἀνομαζώμεθα τυφλοὶ τυφλῶν ὁδηγοὶ, μηδὲ νὰ

αρίπτωμεν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.
«Εἶθε, Σεβασμιώτατε Δέσποτα, αἰ εὐχαὶ καὶ τὸ
καλόν σου παράδειγμα μᾶς καταστήσωσιν ὄλους
θεοὺς!»

Ἐφοῦ τὴν ἐτελείωσε, Δέσποτά μου (τὸν εἶπα),
ἡ ἐπιστολή σου εἶναι πολλὰ καλή· δὲν εἶναι χρεῖα
νὰ τὴν ἀλλάξῃς εἰς τὸ καλλίτερον· γράψε τὴν, ὡς
μὲ τὴν ἀπήγγειλες.— Δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς
τῆς ἔχω πρὸ αὐτῆς ἄλλας τρεῖς ἢ τέσσαρας, ὅχι
ὀλιγώτερον ἀναγκαίας.— Πρὸς τίνας; — Μέλλω νὰ
γράψω πρὸς τὸν Νικολαΐδην τῆς Ὀδησοῦ, νὰ τὸν
εὐχαριστήσω διὰ τὸ ὅποιον ἔκαμεν εἰς τὸ γυμνά-
σιον τῆς Σμύρνης δῶρον μεγαλοπρεπές. — Καὶ ἀ-
κόμη, δέσποτά μου, διὰ τὸ προβαλλόμενον εἰς τοὺς
πλουσίους τοῦ γένους κάλλιστον παράδειγμά του.
Δὲν ἤθελαν μᾶς λείπειν ἀκόμη τόσα καλά, ἀναγ-
καῖα εἰς τὴν πρόοδον τῆς παιδείας, ἐὰν ὄλοι μας
οἱ πλούσιοι ἐμιμοῦντο τὸν Νικολαΐδην.— Οὐδὲ χρεῖαν
ἠθέλαμεν ἔχειν ξένης βοήθειας, ἥτις ὅσον δείχνει
τὰ φιλέλληνα φρονήματα τῶν ἀλλογενῶν, τόσην
λύπην προξενεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι δὲν βοηθεῖ-
ται ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς.— Λέγεις ἴσως ὅ,τι ἔκαμαν
Ἄγγλοι τινὲς εἰς τὰς Ἀθήνας. — Καὶ ὅ,τι κάμνουν
τώρα εἰς τὴν Κέρκυραν.— Μὲ λανθάνει τοῦτο. Μ^ο

ἐλάλησες πολλάκις περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἁγγλοῦ φίλου σου * *. ~~¶~~ Αὐτὸς διατρίβει τώρα εἰς τοῦ Ἰονίου πελάγους τὴν Ἐπτάνησον. — Ναί· τοῦτο γράφει καὶ εἰς ἐμὲ φίλος τις ἐκεῖθεν· καὶ σιμὰ τούτου, ὅτι ἐξ ἰδίας του δαπάνης ὁ γενναῖος οὗτος Ἁγγλὸς πέμπει νέον Ἑλληνα, τῆς Τεργέστης κάτοικον, εἰς τὴν Γοττίγγαν, νὰ τελειώσῃ τὰ μαθήματά του, καὶ νὰ κατασταθῇ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κέρκυραν διδάσκαλος. — Ἐπαινῶ τὸν φίλον μου, καὶ μακαρίζω τοὺς ὁμογενεῖς μας Ἐπτανησιώτας ὅτι εὐεργετοῦνται ἀπὸ τοιοῦτον ἄνδρα. — Εἰς ἐκεῖνον ἀναμφιβόλως χρεωστεῖται μέγας ἔπαινος· τοὺς δ' Ἐπτανησίους, καὶ ἀπλῶς ὅλους τοὺς Ἑλληνας, θέλω μακαρίσειν περισσότερο, ὅταν πληροφορηθῶσιν, ὅτι τότε μόνον αἱ εὐεργεσίαι τιμῶσι τὸν εὐεργετούμενον, ὅταν ἦναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι εἰς αὐτόν. — Βλέπεις ὁμως, ὅτι οὐδ' ἡμεῖς ἀποστρεφόμεθα τὰς εὐεργεσίας τῶν ἀλλογενῶν. — Τίνα; — Τὰ βιβλία λέγω, τὰ χαριζόμενα ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς εἰς τὴν δημοσίαν μας βιβλιοθήκην. — Ἄλλο εἶναι βιβλία καὶ ἄλλο χρηματικὴ βοήθεια. Βιβλίου δῶρημα τιμᾷ ἐνταυτῷ καὶ τὸν δωρητὴν καὶ τὸν λαμβάνοντα τὸ δῶρον· τὰ χρήματα δίδονται εἰς τοὺς παντάπασιν ἀπόρους. Εἰς τοσαύτην ἀπορίαν ὅτι δὲν ἔκαταντή-

σαμεν, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰς ὁποίας κάμνουσι καθημέραν συνεισφορὰς ὅσοι ἀπὸ τοὺς πλουσίους μας μὲ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πλοῦτου ἀπέκτησαν ἐντάμα καὶ τὴν ἐπιστήμην νὰ τὸν μεταχειρίζωνται. Σὲ φαίνονται παράξενοι οἱ λόγοι μου· ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρεις ἴσως πόσον εἶμαι ὑπερήφανος.— Ὑπερήφανος! Δέσποτά μου.— Μὴ νόμιζε κακὰς ὄλας τὰς ὑπερήφανίας. Νὰ φροντίζη τις τὰ καλὰ τῆς πατρίδος του, διὰ νὰ ἔχη νὰ καυχᾶται εἰς αὐτὰ, εἶναι ὑπερηφανία ἐπαινετὴ, εἶναι ἀληθῆς μεγαλοφροσύνη, τὴν ὁποίαν ὀλίγοι καταλαμβάνουν τί ἀξίζει. Ὅταν εἶχε τὴν μεγαλοφροσύνην ταύτην ἡ Ἑλλάς, ἐκατόρθωσεν ὅσα θαύματα μανθάνομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν· ἀφοῦ τὴν ἔχασεν, ἐγεμίσθη ἀπὸ ἀνδράποδα, τῶν ὁποίων αἱ γλῶσσαι ἔγειναν κολακείας ἐργαστήρια καὶ αἱ χεῖρες ἔτοιμα δοχεῖα εἰς τὰς δωροδοκίας τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἀνάστασιν Ἑλλάδος φωνάζομεν ὅλοι, καὶ καυχώμεθα εἰς αὐτὴν, καὶ ὁμως ἂν ἐρωτηθῶμεν, πολλὰ ὀλίγοι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξεύρουν ἀκόμη τί σημαίνει, καὶ μὲ ποῖα μέσα δύναται νὰ γενῆ ἡ ἀνάστασις.

«Ἐδῶ ἔκοψε τὸν λόγον ὁ Θεὸς, ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ καταβῆ εἰς τὴν πόλιν νὰ ἐπισκεφθῆ τὰ γεωσιτὶ ἐλθόντα βιβλία ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Σ' ἔ

γραφα και ἄλλοτε, φίλε, με πόσῃ προθυμίᾳν τρέχει πρὸς τὴν πόλιν, ὅσας μάθῃ κατευόδιον νέων βιβλίων, καὶ με πόσῃ χαρὰν ἐπιστρέφων μοῦ διηγεῖται τὴν αὐξήσιν τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης, ἣ ὁποία μὰ τὴν ἀλήθειαν ἤρχισε νὰ γίνεταί ἀξιόλογος. Ἀφοῦ ἐπέστρεψεν, ἤλθε τρέχων εἰς ἐμὲ πρὶν ὑπάγῃ εἰς τὸν οἶκόν του. Δὲν ἤξεύρεις, με λέγει μεταξὺ τῶν βιβλίων εἶδα καὶ δωρήματα τῶν ἀλλογενῶν σοφῶν· ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα μ' εὐχαρίστησεν εἶναι τοῦ . . . τοῦ . . . μοῦ ἔφυγε τὴν μνήμην τῶνομα, ὅστις ἐσυνώδευσε, τὸ χαριζόμενον βιβλίον με ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ γυμνασίου. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῆς πόσον εὐφρανε τὴν ψυχὴν μου ἡ ἐπιστολή. — Προξενεῖ βέβαια τιμὴν μεγάλην εἰς τὸν γράψαντα. — Καὶ πολὺ μεγαλητέραν εἰς ἡμᾶς. Ἐξεύρεις φίλε, τί σημαίνει ἡ ἐπιστολή; — Τί; — Ὅτι δὲν δισταζοῦσι πλέον οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. — Ἄς γνωρίζωμεν τὴν χάριν εἰς τοὺς σπαρμένους εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Εὐρώπης νέους μας· ἡ σπουδὴ νὰ φωτισθῶσι, καὶ ἡ χρηστοθήσειά των ἠφάνισαν τὰς κακὰς τῶν Εὐρωπαίων προλήψεις, καὶ τοὺς ἐπληροφόρησαν, ὅτι εἰς τὸ ὁποῖον ἠρχίσασμεν νὰ τρέχωμεν τῆς παιδείας

στάδιον, κίνδυνος δὲν εἶναι πλέον νὰ ὀπισθοποδῆ-
σωμεν. — Νὰ ὀπισθοποδῆσωμεν !

Τότε με χάνοι εὐρεῖα χθών !

ἢ γῆ νὰ σχίσῃ νὰ μὲ καταπή, πρὶν ἴδω τοιαύτην
καὶ τοσαύτην κατασχύνην τοῦ γένους μου ! Τὸν
ὅποιον ὁμως κάμνεις ἔπαινον τῆς Ἑλληνικῆς νεό-
τητος, ἐπεθύμουν νὰ μάθω ἂν ἀληθῶς πρέπη εἰς
ὄλους. Δὲν εὐρίσκονται τάχα μεταξύ των καὶ νέοι
ἐξοδεύοντες τὸν καιρὸν εἰς πράγματα, ἐκ τῶν ὀ-
ποίων δὲν ἐλπίζεται καμμία ὠφέλεια εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ; "Α ! ἂν τοὺς ἔβλεπα παρῶν παρόντας ! εἰς
πᾶσαν ἀπάντησιν, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ χαιρετισμοῦ, ἤ-
θελα τοὺς καλημερίζειν ἢ τοὺς καλεσπερίζειν μὲ
τοῦ Ὀμήρου μας τὸ,

Αἰσχρὸν τοι δηρὸν τε μένειν, κενεὸν τε νέεσθαι.

Καὶ ἂν μ' ἐρωτοῦσαν. Διὰ τί, Θεόν, μᾶς λέγεις
τοῦ Ὀμήρου τὴν ῥῆσιν ; ἤθελα τοὺς ἀποκρίνε-
σθαι, Διότι, τέκνα μου, δὲν εἶναι χειροτέρα ἐντρο-
πὴ τῆς ἐντροπῆς, ὅταν ἡ πατρίς σᾶς προσμένῃ
πλουτισμένους μὲ σοφίαν, καὶ ἐτοιμοὺς νὰ πλου-
τίσετε τοὺς ὁμογενεῖς, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν πα-
τρίδα κενοὶ, ὄχι μόνον ἀπὸ σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ
νοῦν· ἢ νομίζετε, ὅτι δὲν εἶναι παντελῆς ἀνοησία,
ἀντὶ ν' ἀποκτῆσετε τὰς πολυειδεῖς γνώσεις, τὴν

εὐταξίαν, τὴν χρηστοθήειαν τῶν ἀλλογενῶν, νὰ μι-
μῆσθε τὰ ἐλαττώματά των, διὰ νὰ περιπατῆτε εἰς
τὰς ὁδοὺς τῆς πατρίδος, ὡς γελοῖοι πίθηκοι τῶν
Γερμανῶν, πίθηκοι τῶν Ἰταλῶν, ἢ πίθηκοι τῶν
Γάλλων; — Μὴ φοβῆσαι, Δέσποτά μου· εἰς τόσον
πλῆθος νέων ἐνδεχόμενον νὰ πλανηθῶσι καὶ τινες·
ἀλλ' οἱ πλειότεροι ὑφαίνουσι τὸν πέπλον τῆς Ἀ-
θηνᾶς, διὰ νὰ σκεπᾶσωσι μ' αὐτὸν τὴν γύμνωσιν
τῆς πατρίδος των. — Ἐξεύρεις τί ἐσυλλογίσθην πρὸ
ὀλίγων ἡμερῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἤθελα κάμειν, ἐὰν
δὲν ἤρργοπόρει τόσον νὰ ἔλθῃ ἡ προσδιωρισμένη
τυπογραφία; — Τί; — Νὰ ἐκδώσω διὰ τύπων ἐγ-
κύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς ὅλους τοὺς σπαρμένους
εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Εὐρώπης νέους μας. — Πιθα-
νὸν ὅτι μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς νοουθετήσῃς. — Ἐκεῖνους
κἂν, ὅσοι ἔχουν χρεῖαν νοουθεσίας. — Καὶ τί συλλο-
γίζεσαι νὰ τοὺς παραγγείλῃς; — Ὅσα ἔλεγα ἀρχή-
τερα περὶ αὐτῶν... — Τὸ «Αἰσχρὸν τοι δηρὸν...» Καὶ
αὐτὸ καὶ ἄλλο ὄχι ὀλιγώτερον ἀναγκαῖον, τὸ ὁ-
ποῖον πρέπει μάλιστα νὰ φυλάσσωνται. — Ποῖον,
Δέσποτά μου; — Νὰ μὴ δελεασθῇ τις ἐξ αὐτῶν
ἀπὸ ἐπιθυμίαν γάμου ξένου τῆς Ἑλλάδος, νὰ μὴ
λησμονήσῃ, ὅτι γεννημένος ἀπὸ Ἑλληνας χρεω-
στεῖ νὰ γεννήσῃ ὄχι Ἰταλοῦς, ὄχι Γάλλους, Ἄγ-

γλους ἢ Γερμανοὺς, ἀλλὰ γνησίους Ἑλληνας εἰς αὐτὴν τὴν πατρικὴν φωλεάν, τὴν Ἑλλάδα· νὰ στοχάζεται τὴν εἰς τὴν Εὐρώπην διατριβὴν, ὄχι ὡς παντοτεινὴν μονὴν, ἀλλ' ὡς πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη μετὰ χορηγίαν τῆς πατρίδος, ν' ἀγοράσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ πολυτίμους πραγματείας εἰς τὴν πατρίδα. ἤτις τὸν ἐγέννησε, καὶ τὸν προσμένει νὰ τὴν αὐξήσῃ μετὰ τὰ γεννήματά του. Τὴν δικαίαν ταύτην ἐλπίδα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπαίτησιν ὅστις καταφρονήσῃ θέλει ἀκούσειν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ὠρμισμένην κατ' αὐτοῦ τὸ,

Ὅδ' ἀγρία γάρ ὄρνις, ἦν πλάσῃ δόμον,

Ἄλλῃ νεοσσὸς ἤξιώσεν ἐντεκεῖν.

— Ὁραῖον καὶ προσφυστάτον, Δέσποτά μου, δίστιχον.— Τοιοῦτον τὸ ἔκρινα κ' ἐτόλμησα νὰ μεταφράσω εἰς τοῦτον τὸν τρόπον·

Ὅδ' ἀγριὸν ὄρνεον ποτὲ, φωλεάν ἀφοῦ κτίσῃ,

Ἐξω τῆς φωλεᾶς ἄλλοῦ βόλεται νὰ γενήσῃ.

« Εἶθε μόνον κάμῃ τὴν πρέπουσαν ἐντύπωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων μας! — Μὴν ἀμφιβάλλῃς, Δέσποτά μου, περὶ τούτου. Οἱ σημερινοὶ μας νέοι δὲν ὁμοιάζουσι τοὺς πρὸ πεντήκοντα χρόνων νέους οἱ ὅποιοι ἐταξείδευαν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην χωρὶς τὰ ὄπλα τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Γράψε τὴν

ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν σου, ἀρκεῖ νὰ τὴν στείλῃς εἰς τοὺς ἐκδότας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, νὰ τὴν δημοσιεύσωσιν αὐτοὶ διὰ τῆς Ἐφημερίδος των. Εἰς πολλὰ μικρὸν χρόνου διάστημα, ἔσο βέβαιος ὅτι θέλουν τὴν γνωρίσειν οἱ παντοῦ τῆς Εὐρώπης εὐρισκόμενοι νέοι μας· καὶ αὐτοὶ, χωρὶς τῆς παρουσίας σου, ἐνισχύοντες ἀλλήλους, διὰ μὲν τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν θέλουν φωνάζειν·

Ἄισχρόν τοι δηρὸν τε μένειν, κενεὸν τε νέεσθαι.

διὰ δὲ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφὴν

Οὐδ' ἀγρία γὰρ ὄρνις, ἦν πλάσῃ δόμον,

Ἄλλη νεοσσοὺς ἤξιωσεν ἐντεχεῖν.

«Καὶ τοῦτο τὸν ἔλεγα μάλιστα, διότι, φίλε, παρὰ τὰς ὁποίας εἶπα εἰς τὸν Ὅμηρον Ἐπιστασίας ἔχει καὶ πολλὰς Ἐπικρίσεις εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν συνταγμένας ὁ Θεὸς. Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἔγεινε καὶ αὐτὸς τώρα μί' ἀπὸ τὰς συνήθεις ἀναγνώσεις του. Εἶν' ἀδύνατον νὰ σοῦ παραστήσω πόσον λυπεῖται, ὅσας εὐρίσκει διατριβὰς ἀναξίας, κατὰ τὴν κρίσιν του, νὰ καταχωρίζωνται εἰς ἐφημερίδα φιλολογικὴν πόσον ἐξ ἐναντίας τὸν εὐφραίνουσι ὅσα τὸν ἀρέσκουσιν. Ὅταν ἀνέγνωσα εἰς αὐτὸν τὰ περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας τῶν Ἑλληνοκωτῶν Ὀδησσιῶν, καὶ ἐξαιρέτως τὴν ἐπιστολὴν τοῦ διδα-

σκάλου Κούμα, νομίσας τὸ εἰς αὐτοὺς ταξειδίον πολ-
λά ὀλίγων ἡμερῶν ἔργον, με ἠρώτησε πόσον ἀπέ-
χει ἡ Ὀδησσοῦ ἀπὸ τῆν Βολισσόν; Καὶ ἀκούσας
τὸ μακρὸν διάστημα, τότε μὲν ἀνεστέναξε βαθέως·
μετὰ δ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ τὴν
ὁποῖαν ἀνωτέρω σ' ἔλεγα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νι-
κολαΐδην.

α' Αφοῦ μίαν τῶν ἡμερῶν μ' ἔδειξε μέρος τι τοῦ
Λογίου Ἑρμοῦ, γραμμένον ὄχι κατὰ τὴν ὄρεξίν
του. Ἀπορῶ (μὲ λέγει,) δια τί οἱ ἐκδότηι συγχω-
ροῦν νὰ τυπῶνται τὰ τοιαῦτα. — Ὅτι πρῶτον
μὲν, Δέσποτά μου, οἱ ἐκδότηι ἀναγκάζονται κά-
ποτε ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἐνώνωσι τὰ εὐτελεῆ
μὲ τὰ πολύτιμα· ἔπειτα καὶ οἱ γράφοντες πολλά-
κις εἶναι πολλὰ νέοι· καὶ ἂν ὅλα ὅσα γράψωσι δὲν
ᾔν' ἐξ ἴσου ἐπαινετὰ, δίκαιον νὰ ἐπαινῶντ' αὐτοὶ,
ὅτι εἰς τοιαύτην ἡλικίαν ἐπρόκριναν νὰ ματαιοπο-
νήσωσιν εἰς τὸν Ἑρμῆν, παρὰ νὰ κακοπονήσωσιν
εἰς ἄλλο τι ἀπὸ τὰ φθαρτικὰ τῆς νεότητος ἔργα.
— Ἄφες με νὰ τελειώσω τὰς ἐπικρίσεις μου ὅλας
εἰς τὸν Ἑρμῆν, καὶ τότε θέλω σὲ τὰς κοινωνήσειν,
πρὶν τὰς δημοσιεύσω διὰ τοῦ τύπου. — Μελετᾶς
λοιπὸν νὰ τὰς ἐκδώσῃς; — Καὶ αὐτὰς καὶ τὰς εἰς
τὸν Ὅμηρον Ἐπιστασίας. Δύο τόμοι στοχάζομαι ὅτι

Θέλουσι γενεῖν παχύτατοι· κ' ἐλπίζω μέγα κέρδος ἀπ' αὐτούς. — Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις των μέλλει νὰ προξενήσῃ μέγα κέρδος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας. — Ἐλπίζω καὶ τοῦτο· πλὴν ἐγὼ σὲ λαλῶ περὶ κέρδους χρημάτων. — Χρημάτων! — Δὲν καταλαμβάνω τὸν θαυμασμόν σου. — Εἰρωνεύεσαι νομίζω. — Ὅχι ἐπαληθείας! δὲν εἰρωνεύομαι. — Ἄ! Καὶ ποῦ ἔμεινε πλέον τὸ, Οἱ δὲ βουλόμενοι... ἀλλὰ συγχώρησέ με, Δέσποτά μου· ἀσυλλόγιστα ἐλάλησα. — Ἐπειδὴ ἐντρέπεσαι νὰ προφέρῃς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου ὀλόκληρον, ἄκουσέ το ἀπ' ἐμέ· «Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἀεμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, αἵτινες ἀβυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώκλειαν.» Δὲν εἶναι τοῦτο, μὲ τὸ ὅποῖον ἠθέλησες νὰ ἐλέγξῃς τὴν φιλαργυρίαν μου; Ἄλλὰ βλέπεις τίνας λέγει ὁ Ἀπόστολος ὅτι κινδυνεύουν νὰ ἀφανισθῶσιν ἀπὸ τὴν φιλοπλουτίαν. Ἡ ἐνόμισες ὅτι ἐπιθυμῶ χρημάτων ἀπόκτησιν, διὰ νὰ κτίσω πολυδάπανον πύργον, νὰ τὸν γεμίσω σκεύη πολύτιμα μετακομισμένα μὲ πολλὴν δαπάνην ἀπὸ τὴν Ἑδρῶπην· νὰ αὐξήσω τῶν ὑπηρετῶν μου τὸν ἀριθμόν· νὰ ἐξοδεύσω εἰς μόνον τοῦ υἱοῦ μου ἢ τῆς θυγα-

τρὸς τὸν γάμον, ὅσ' ἄρκοῦν εἰς τέσσαρας ἢ πέντε
 γάμους· εἰς ἓνα λόγον νὰ πληρώσω ὄλας μου τὰς
 ἀνοήτους ἐπιθυμίας; "Ὅχι, ὄχι! Τὸ ὁποῖον ἐλπίζω
 κέρδος δὲν ἄρκεῖ νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μου·
 θησαυρὸν κρυμμένον καταγῆς διψῶ, ἂν ἦτο δυνα-
 τόν, ν' ἀνακαλύψω πούποτε. — Καὶ νὰ κάμῃς τί,
 Δέσποτά μου, μὲ τὸν θησαυρόν σου; — Νὰ δείξω
 εἰς πολλοὺς πλουσίους, πῶς χρεωστοῦν νὰ μεταχει-
 ρίζωνται τὸν πλοῦτον. — Βλέπεις ὅμως ὅτι πολλοὶ
 ἀπ' αὐτοὺς ὅταν ἦ πατὴρ τοὺς καλέσῃ ὑπακού-
 ουσιν ἐτοιμῶς εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος. —
 Βλέπω πολλοὺς κλητοὺς, καὶ ὀλίγους ἐκλεκτοὺς.
 "Ἄλλην φορὰν σὲ λέγω περὶ τούτου περισσότερα,
 τῶρα εἶναι καιρὸς τοῦ Ἑσπερινοῦ." Ἄφες τὰ βιβλία
 σου κ' ἔλα νὰ ψάλωμεν τὸ Φῶς Ἰλαρὸν ἁ-
 γίας δόξης· ἔλα νὰ παρακαλέσωμεν ὁμοῦ
 τὸν οὐράνιον Πατέρα νὰ χύσῃ τὸ φῶς του εἰς ὅ-
 λον τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων· εἰς τοὺς πλουσίους
 καὶ δυνατοὺς, ὅχι μόνον νὰ παιδεύωσι τὰ ἴδια τέ-
 κνα, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζωσι τὴν παιδείαν τῶν πε-
 νήτων· εἰς τοὺς πένητας, νὰ τὴν δέχωνται προθύ-
 μως ὡς μόνην θεραπείαν τῆς πενίας των· εἰς ἡ-
 μᾶς τοὺς ἱερωμένους, νὰ φωτιζώμεθα καὶ νὰ φω-
 τίζωμεν τοὺς κοσμικοὺς· εἰς τούτους, νὰ σέβωνται

τὴν θρησκείαν καὶ νὰ τιμῶσιν ὅλους μὲν ἀπλῶς τοὺς ὑπηρέτας τῆς θρησκείας, ἐξαιρέτως ὁμοῦς τοὺς ἀσχολουμένους νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν γυμνασίων, νὰ στοχάζωνται τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὡς ἀποστολικὸν κήρυγμα· εἰς τοὺς μαθητάς, νὰ δέχωνται τὴν διδασχὴν ὡς ἀληθινὸν φῶς ἰλαρὸν, ἤγουν ὡς δυνάμενον νὰ ἰλαρύνῃ καὶ νὰ ἡμερώσῃ τὰ ἦθη των· εἰς τοὺς γέροντας, νὰ μὴ καταισχύνωσι τὸ γῆρας μὲ τὰς ὀλεθρίους προλήψεις, μηδὲ, διότι ἔμειναν αὐτοὶ διὰ τὴν τότε κοινὴν τοῦ γένους δυστυχίαν παιδείας ἄμοιροι, νὰ συκοφαντῶσι τὴν παιδείαν· εἰς τοὺς νέους, ὅσοι εἶναι ἀκόμη ἀπαίδευτοι, ν' ἀποκτήσωσι παιδείαν· ὅσοι δὲ τὴν ἀπέκτησαν νὰ μὴ τὴν καταισχύνωσι μὲ διαγωγὴν βαρβάρων.

α' Αφοῦ ἤκουσα, φίλε, τὸν Ἑσπερινὸν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν κατοικίαν μου, σοῦ ἔγραψα τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, καὶ ἠτοίμασα τὴν δέσμην τῆς Γ' Ραψωδίας, τὴν ὁποίαν αὔριον μέλλω νὰ πέμψω εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ σὲ τὴν στείλωσιν ἐκεῖθεν. Τίποτε περὶ τῆς ἐκδόσεως ἄλλο ἰδιαιτέρον νὰ σὲ παρακαλέσω δὲν ἔχω παρὰ τὸ ἐξῆς.

α Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἔμαθα ὅτι ὁ κλεινὸς Οὐόλ.

φίος ἤτοίμαζε νέαν ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος. Οὐτε τὴν
τελείωσιν τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως νὰ μάθω,
οὐτ' ἂν ἐτελειώθῃ, νὰ τὴν ἀποκτήσω γρήγορα, μὲ
συγχωρεῖ τοῦ τόπου τὸ διάστημα. Παρακαλῶσε
λοιπὸν, φίλε μου, ἐὰν κατὰ τύχην ἐτελειώθῃ, καὶ
ἔγεινεν αὐτοῦ γνωστὴ, νὰ δεχθῆς τὸν κόπον τῆς
παραλαβῆς τῆς Γ βραψωδίας· καὶ ἐὰν εὐρησῇ ἀ-
ξιόλογον μεταβολὴν κάμμίαν, νὰ τὴν βάλῃς εἰς τὸ
κείμενον, ἢ καὶ νὰ τὴν φανερώσῃς εἰς τὰς Σημει-
ώσεις. Ὑγίαινε!»

(Ἀπὸ Βολισσοῦ, 3 Μαρτίου 1818.)
